T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'YE YÖNELEN GERİ DÖNÜŞ GÖÇLERİ: NEDENLER, SONUÇLAR VE GERİ DÖNEN GÖÇMENLERİN YAŞADIĞI RE-ENTEGRASYON SORUNLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Haydar Haluk CEYLAN

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ANKARA, 2023

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'YE YÖNELEN GERİ DÖNÜŞ GÖÇLERİ: NEDENLER, SONUÇLAR VE GERİ DÖNEN GÖÇMENLERİN YAŞADIĞI RE-ENTEGRASYON SORUNLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Haydar Haluk CEYLAN

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Emrah AKBAŞ

ANKARA, 2023

ONAY SAYFASI

Haydar Haluk CEYLAN tarafından hazırlanan "Türkiye'ye Yönelen Geri Dönüş Göçleri: Nedenler, Sonuçlar ve Geri Dönen Göçmenlerin Yaşadığı Re-Entegrasyon Sorunları" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Doktora/Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		**Kurumu**	**İmza**
Prof. Dr. Emrah AKBAŞ		Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Kabul [X]	Red [ ]		
Dr. Öğr. Üyesi Ali Zafer SAĞIROĞLU		Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Kabul [X]	Red [ ]		
Dr. Öğr. Üyesi Nuran H. BELET		Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	
Kabul [X]	Red [ ]		

Tez Savunma Tarihi: 11.05.2023

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Yaşar YİĞİT

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim (11.05.2023).

Haydar Haluk CEYLAN

İTHAF

Başta rahmetli babaannem ve dedem olmak üzere Türkiye'den yurt dışına işçi göçünün emektar birinci kuşak temsilcilerine ithafen…

TEŞEKKÜR

Tezin yazılma sürecinde değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren danışmanım **Prof. Dr. Emrah AKBAŞ**'a, çalışmamın her aşamasında kıymetli birikimleri ile bana destek olan hocalarım **Dr. Nuran H. Belet** ve **Dr. Ali Zafer Sağıroğlu**'na, daima yanımda olan aileme, bu zorlu süreçte neşesi ile bana moral veren yeğenim **Adem Asaf Yöntem**'e, bana destek olan iş arkadaşlarıma ve yöneticilerime, araştırma sürecine katkı sunan Göç Araştırmaları Vakfı araştırmacılarına, bu süreçte varlıkları ile beni destekleyen tüm arkadaşlarıma ve mülakat yapmayı kabul ederek araştırmanın oluşmasını sağlayan katılımcılara teşekkür ederim. İyi ki varsınız!

ÖZET

Türkiye'ye Yönelen Geri Dönüş Göçleri: Nedenler, Sonuçlar ve Geri Dönen Göçmenlerin Yaşadığı Re-Entegrasyon Sorunları

1961 yılında Almanya ile Türkiye arasında imzalanan iş gücü anlaşması Tükiye'den yurt dışına yönelen göç noktasında nemli bir ilk adım olmuştur. Bu noktadan sonra farklı ülkelerle imzalanan iş gücü anlaşmaları ile Türkiye'den özellikle Avrupa ülkelerine yönelik göçler kitlesel hale gelmiştir. Nitekim bu kitlesel göç neticesinde özellikle Avrupa'da bugün beşinci kuşağa uzanan bir Türk toplumunun varlığından söz etmek mümkündür. Anlaşmalar sonrası Türkiye'den yurt dışına göç eden ilk insanlar literatürde birinci kuşak olarak tanımlanmaktadır. Üçüncü kuşak olarak tanımlanan bireyler ise ilk kuşağın yurt dışında doğup büyüyen torunlarıdır. İmzalanan ilk iş gücü anlaşmasında yer alan dönüşümlülük ilkesinin de bir uzantısı olarak bu dönemde yurt dışına göç edenlerin büyük bir kısmı kısa bir süre için ve birikim yapmak maksadıyla bu ülkelere gitmişlerdir. Fakat tarihsel süreç içerisinde bu düşüncenin hayata geçmediği ve göçün ilk kuşak temsilcilerinin büyük bir kısmının uzun yıllar yurt dışında yaşadığı görülmektedir. Her ne kadar uzun yıllar yurt dışında yaşamlarını sürdürseler de göçün ilk kuşak temsilcilerinin Türkiye'ye dönüş planlarını daima canlı tuttukları gözlemlenmiştir. Bu noktadan hareketle Türkiye'den yurt dışına yönelen işçi göçünün birinci kuşak temsilcilerinin çeşitli dönemlerde ve farklılaşan motivasyonlarla anavatana döndükleri görülmektedir. Üçüncü kuşağın ise zihinlerinde var olan anavatan algısı ve eğitim kariyer gibi sebeplerle Türkiye'ye göç ettiği gözlemlenmiştir. Birinci kuşak göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun emeklilik planları dahlinde anavatana dönüş yaptığı görülse de yaşanan konjonktürel değişimler ve ev sahibi ülkelerin çıkardıkları geri dönüşü teşvik yasalarının da geri dönüşte katalizör bir etki yaptığı anlaşılmaktadır. Gençlik yıllarında Türkiye'den yurt dışına göç eden birinci kuşak göçmenlerin sosyalizasyonunun bir kısmı Türkiye'de bir kısmı ise yurt dışında gerçekleşmiştir. Uzun yıllar yurt dışında yaşamlarını sürdürdükten sonra Türkiye'ye dönen göçmenlerin toplumsal hayattan, kamu hizmetlerine erişim ve bürokrasiye dek pek çok alanda sorunlar yaşadığı görülmüştür. Birinci kuşak ve üçüncü kuşak arasındaki kültürel farklılıklara rağmen sorunların bir kısmının ortak olduğu saptanmıştır. Tüm bu sorunların yanı sıra göçmenlerin zihinlerinde yer eden anavatan tasavvurunun göç ettikleri yıllardan kalan anavatan algıları ile yılın belli bir döneminde tatil amacıyla geldikleri dönemlerden izler taşıdığı anlaşılmıştır. Aynı şekilde üçüncü kuşağın anavatan algısının şekillenmesinde tatil dönemlerinde yaşanan Türkiye deneyiminin ve birinci kuşaktan anavatana dair öğrendiklerinin etkisi olmuştur. Zihinde yer eden anavatan tasavvurunun geri dönüş sonrası karşı karşıya kalınan anavatandaki gerçeklik ile uyuşmaması da birtakım uyum sorunlarının doğmasında etkili olmuştur. Bu sorunları göç eden kuşakların farklı özelliklerine göre entegrasyon ve re-entegrasyon kavramları ile incelemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Göç, Geriye Göç, Kuşaklar Sosyolojisi, Entegrasyon- Re-entegrasyon

ABSTRACT

Return Migration to Turkey: Causes, Consequences and Re-Integration Problems

The labor agreement signed between Germany and Turkey in 1961 was an important first step in terms of migration from Turkey to abroad. After this point, with the labor agreements signed with different countries, migrations from Turkey to European countries have become massive. As a matter of fact, as a result of this mass migration, it is possible to talk about the existence of a Turkish society extending to the fifth generation, especially in Europe. The first people who migrated abroad from Turkey after the agreements are defined as the first generation in the literature. The individuals defined as the third generation are the grandchildren of the first generation born and raised abroad. As an extension of the principle of rotation in the first labor agreement signed, most of those who migrated abroad in this period went to these countries for a short time and in order to save. However, it is seen that this idea has not been realized in the historical process and most of the first-generation representatives of immigration have lived abroad for many years. Although they have lived abroad for many years, it has been observed that the first-generation representatives of immigration always keep their plans to return to Turkey alive. From this point of view, it is seen that the first-generation representatives of labor migration from Turkey to abroad returned to the homeland at various times and with differing motivations. It has been observed that the third generation immigrated to Turkey for reasons such as the perception of their homeland and education career in their minds. Although it is seen that the majority of first-generation immigrants return to their homeland within the scope of their retirement plans, it is understood that the cyclical changes and the return incentive laws enacted by the host countries also have a catalytic effect on the return. Some of the socialization of first-generation immigrants who migrated abroad from Turkey during their youth took place in Turkey and some abroad. It has been observed that immigrants returning to Turkey after living abroad for many years have problems in many areas, from social life to access to public services and bureaucracy. Despite the cultural differences between the first generation and the third generation, it has been determined that some of the problems are common. In addition to all these problems, it has been understood that the imagination of the homeland in the minds of the immigrants carries traces of the homeland perceptions from the years they migrated and the periods they came for vacation at a certain time of the year. Likewise, the experience of Turkey during the holidays and what they learned about the homeland from the first generation had an impact on the shaping of the third generation's perception of the homeland. The fact that the imagination of the homeland in the mind did not match with the reality in the homeland, which was encountered after the return, was also effective in the emergence of some adaptation problems. It is possible to examine these problems with the concepts of integration and re-integration according to the different characteristics of the migrating generations.

Keywords: Migration, Return Migration, Generational Sociology, Integration, Re-integration

İÇİNDEKİLER

ÖZET i

ABSTRACT ii

İÇİNDEKİLER iii

TABLOLAR DİZİNİ vi

1. GİRİŞ 1

2. METODOLOJİ 6

2.1. Yöntem 6

2.2. Araştırmanın Kısıtlılıkları 9

2.3. Araştırmacının Konumu: Kişisel Deneyim ve Etki 10

2.4. Örneklem 11

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 14

3.1. Tanımlar 14

3.1.1. Göç 14

3.1.2. Geriye / Tersine Göç 15

3.2. Göç Sürecinin Çıktıları ve Etkileri 17

3.2.1. Göçün Önemi ve Sonuçları 17

3.2.2. Anavatan ile Göç Edilen Ülke Açısından Göçün Etkileri 18

3.3. Göç ve İş gücü 19

3.3.1. İş gücü ve Göç Hareketliliği: Kavramsal ve Teorik Açıklamalar 19

3.3.2. Küreselleşme ve İş gücü Hareketliliği 21

3.3.3. Beyin Göçü ve Ekonomik Etkileri 22

3.3.4. Beyin Göçü ve Türkiye: Yurt Dışındaki Türklerin Türkiye'ye Yönelik Eğilimleri 23

3.4. İş Gücü Anlaşmaları ve İşçi Göçleri 23

3.4.1. İş Gücü Anlaşmaları 23

3.4.2. Türkiye'den Yurt Dışına İşçi Göçleri 25

3.4.3. Türkiye'den Yurt Dışına Yönelen İşçi Göçlerinin Tarihsel Arka Planı 27

3.5. İşçi Göçleri Sonrası Avrupa'da Göçmenlere Yönelik İzlenen Politikalar ve Bu Politikaların Toplumsal Yapı Üzerine Etkileri 28

3.5.1. Avrupa'da Göçmenlere Yönelik İzlenen Politikalar 28

3.5.2. Politikaların Toplumsal Yapı Üzerine Etkileri 30

3.5.3. Türk Göçmenlerin Avrupa'daki Toplumsal Yapı Üzerindeki Etkileri 31

3.5.4. Göç Politikaları ve Yurt Dışından Türkiye'ye Dönüş Süreçleri 33

3.5.5. Geri Dönüş İstatistikleri 35

3.5.6. Türkiye'ye Dönen Göçmenlerin Karşı Karşıya Kaldıkları Durum 37

3.6. Entegrasyon ve Re-entegrasyon 39

3.6.1. Kavram Olarak Entegrasyon ve Re-entegrasyon 39

3.6.2. Uyum mu, Entegrasyon mu? 41

3.6.3. Göç Sosyolojisi Açısından Re-Entegrasyon ve Yeniden Uyum Kavramlarının Karşılaştırılması 41

3.6.4. Türk Göçmenlerin Entegrasyon ve Re-entegrasyon Deneyimleri 43

3.7. Kuşaklar Sosyolojisi 44

3.7.1. Kuşaklar Sosyolojisi: Teoriler ve Uygulamalar 44

3.7.2. Kuşaklar Arasında Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Farklılıklar 46

3.7.3. Göç ve Kuşaklar Arası Etkileşimler 47

3.7.4. Avrupa'daki Türk Göçmenler Örneğinde Kuşaklar Arası Farklılıklar 49

3.7.5. Kuşaklar Arası Farklılıkların Geri Dönüş Motivasyonlarına Yansıması 50

4. VERİ ANALİZİ 53

4.1. Geriye Göçün Nedenleri ve Anavatana Uyum 53

4.1.1. Sıla-i Rahimden Anavatana Dönüşe: Farklılaşan Göç Etme Motivasyonları 53

4.1.2. Birinci Kuşağın Geriye Göç Nedenleri 55

4.1.3. Üçüncü Kuşağın Geriye Göç Nedenleri 57

4.1.4. Değişen Göç Etme Motivasyonlarının Kuşaklar Sosyolojisine Göre Değerlendirilmesi 59

4.2. Sorunlar 60
4.2.1. Yurt Dışında Karşılaşılan Sorunlar ve Entegrasyon 60
4.2.2. Türkiye'de Yaşanan Uyum Sorunları ve Re-Entegrasyon 63
4.3. Bellekteki Anavatan 68
4.3.1. Anavatan Algısı 68
4.3.2. Anavatan Algısının Kuşaklar Sosyolojisi Açısından İncelenmesi 71
4.4. Geri Dönüş Sonrası Cevaplaması En Zor Soru: "Pişman mıyım?" 73
5. SONUÇ VE ÖNERİLER 78
5.1. Sonuç 78
5.2. Öneriler 81
5.2.1. Politika Yapıcılara Öneriler 81
5.2.2. Araştırmacılara Öneriler 81
6. KAYNAKÇA 83
7. EKLER 97
7.1. Etik Kurul Onayı 97
7.2. Aydınlatılmış Onam Formu 98
7.3. Nitel Görüşme Soru Formu 100

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Görüşme Yapılan Bireyler..... 12

Tablo 2. Yurt Dışından Türkiye'ye Geri Dönüşler (2000-2020) 35

1. GİRİŞ

Göç, kavramı uzun yıllardır akademik çalışmalar için verimli bir çalışma alanı olarak değerlendirilirken artan göç hareketlerinin bir çıktısı olarak "entegrasyon" ve "re-entegrasyon" kavramlarının da son yıllarda yoğun olarak akademik çalışmaların konusu olduğu görülmektedir (Kastoryano, 2002; Penninx, 2010; Vertovec, 2007). En basit tanımıyla göç, insanların çeşitli nedenlerle (savaş, yoksulluk, iş fırsatları, eğitim vb.) doğum yerlerinden ayrılmalarını ifade etmektedir. Dünya nüfusunun giderek artmasıyla birlikte göç hareketlerinin de çeşitlendiği görülmektedir. Bu göç hareketleri küreselleşmenin etkisiyle daha da önem kazanmıştır. Entegrasyon kavramı ise basit bir şekilde bireylerin yeni bir topluma uyum sağlama sürecini ifade etmektedir (Berry, 1997; Esser, 2004). Bu süreç, göçmenlerin yeni ülkelerindeki kültür, dil, iş piyasası, eğitim sistemi vb. konuları öğrenmelerini gerektirmektedir. Entegrasyon süreci, göçmenlerin sosyal ve ekonomik olarak mukim oldukları ülkelerde uyumuna yardımcı olmak için birçok devlet politikası ve programı ile desteklenmektedir. Re-entegrasyon kavramı ise geri dönüş göçleriyle birlikte gündeme gelmiştir (Koopmans, 2010; Portes & Rumbaut, 2001). Göç tek yönlü bir olgu olmadığı için zamanla transit göçler ya da geri dönüş göçleri ile göç süreci çeşitlenmektedir. Re-entegrasyon, göçmenlerin, doğum yerlerindeki değişimleri ve uyumu anlamalarını ve yeni yaşamlarına uyum sağlamalarını gerektirir (Içduygu & Sirkeci, 2009; Ryan & Mulholland, 2012). Bu kavramlar, kültürel çeşitlilik ve küreselleşmenin artmasıyla birlikte giderek daha fazla önem kazanmaktadır.

Avrupa'nın özellikle İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden süreçte yaptığı sanayi hamleleri neticesinde bazı ülkelerde iş gücü ihtiyacı hasıl olmuş ve bu ihtiyaç çeşitli süreçler ve deneyimlerle giderilmeye çalışılmıştır. Bu deneyimlerden biri de Avrupa ülkelerinin misafir işçi alımı noktasında Akdeniz ülkelerine yönelmeleri olmuştur. Bu ülkeler arasında yer alan Türkiye ilk karşılıklı iş gücü anlaşmasını 1961 yılında Federal Almanya ile imzalamış bu süreci diğer Avrupa ülkeleri ile imzalanan iş gücü anlaşmaları takip etmiştir. Böylelikle bugün sayıları altı milyonu aşan Türk Diasporası'nın Avrupa'daki oluşumu için gerekli zemini hazırlayan ilk adımlar atılmıştır.

Literatür incelendiğinde Türkiye'den Avrupa'ya işçi göçüyle ilgili daha detaylı bilgilere ulaşılabilecek pek çok çalışmaya rastlanmaktadır. Türkiye özelinde dış göç tarihi açısından en önemli kilometre taşlarından biri 1950'li yıllarda bireysel imkânlarla başlayan ve akabinde karşılıklı iş gücü anlaşmaları ile gelişen bu göç hareketleri olmuştur. Bu göçler tarihsel süreç içerisinde Avrupa kıtasının toplumsal yapısını şekillendiren ana unsurlardan biridir. İşçi göçlerinin göç alan ve göç veren ülkeler açısından bir karşılıklılık ihtiva etmesini de göz önünde tutarak yalnızca göç alan Avrupa ülkelerinin değil aynı zamanda göç veren ülkelerin toplumsal yapılarının şekillenmesinde de bu göçlerin etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Bu çalışma 1960'lı yılların başından itibaren Türkiye'den yurt dışına iş gücü göçü ile gidip bu ülkede uzun yıllar yaşadıktan sonra emeklilik dönemlerinde anavatanlarına dönen göçmenlerin geri dönüş motivasyonlarını ve Türkiye'ye uyum süreçlerini anlatmaktadır. Aynı şekilde çalışmanın bir parçası olarak işçi göçüyle yurt dışına gitmiş birinci kuşağın torunlarının anavatana dönüş motivasyonları ve Türkiye'ye uyum süreçleri de çalışmanın bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Literatürün üçüncü kuşak olarak adlandırdığı bu göçmenler yurt dışında doğup büyüyen ve eğitimlerinin büyük bir kısmını yurt dışında tamamlayan bir grubu temsil etmektedir. Bu grup yurt dışında doğup büyüdüğü için Türkiye'ye göç etme süreci Sümeyye Gedikoğlu'nun 2019 yılında yayınladığı yüksek lisans tezinde de tanımladığı gibi toplumsal hafızanın geriye göçü olarak adlandırılabilmektedir (Gedikoğlu, 2019). Bu noktadan hareketle göçmenlerin uyum, aidiyet ve sosyal ağlar gibi kavramlar çerçevesinde tecrübe ettikleri yeni süreç anlaşılmaya çalışmıştır.

İş gücü anlaşmalarının imzalandığı ilk dönemlerden itibaren Türkiye'den yurt dışına yönelen yoğun bir göç akını başlamıştır. Bu göçün aktörleri, literatürün daha sonraları birinci kuşak olarak adlandıracağı Almanların 'Gastarbeiter' yani misafiri işçi olarak seslendiği Anadolu insanlarıdır. Köyden kente göçün dahi sosyolojik olarak derin etkileri olduğu göz önüne alındığında, köyden bir başka ülkenin kentine yönelen bu göç ilk kuşak göçmenler açısından derin değişimler yaratırken bu değişim Türkiye'nin toplumsal yapısında da büyük bir etki bırakmıştır. Bu çalışma kapsamında yurt dışına işçi göçünün bir Anadolu köyünden yola çıkan ilk kuşak temsilcilerinin ve torunlarının kişisel deneyimleri ekseninde toplumsal dönüşümleri ele alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca birinci kuşağın kesin dönüş sonrası kendilerine yaratmaya çalıştıkları yaşam alanlarında ortaya çıkan yeni insan ilişkilerine değinilerek değişen kültürel izlerin peşine düşülmüş ve elde edilen veriler ışığında yaşanan

re-entegrasyon problemlerine ulaşılması amaçlanmıştır. Aynı şekilde üçüncü kuşağın anavatanlarına dönüşünü ele alan bu çalışma geri dönüş motivasyonları ve re-entegrasyon süreçlerinde her iki kuşağı mukayeseli olarak ele almaktadır.

Bu mukayese yapılırken kuşaklar sosyolojisinden faydalanılmıştır. Kuşaklar sosyolojisi, insanların doğdukları döneme göre farklılık gösteren deneyimlerinin ve değerlerinin toplumda nasıl şekillendiğini inceleyen bir sosyoloji dalıdır. Bu alan, farklı kuşakların değerlerini, inançlarını, davranışlarını ve iletişim stillerini inceler (Biroğul, 2021).

Göçmenlerin entegrasyon sürecinde kuşaklar arasında farklılıklar olduğu bilinmektedir. Göçmenlerin birinci kuşak temsilcileri genellikle doğum yerlerindeki kültürel değerleri ve inançları korumaya çalışmakta, dil bariyerleriyle mücadele etmekte ve genellikle daha fazla sosyal izolasyon yaşamaktadır. İkinci kuşak göçmenler, iki kültür arasında geçiş yapmak zorunda kaldıkları için, köken ülkeleri hem de yaşadıkları ülkenin kültürünü benimsemektedir. Üçüncü kuşak göçmenler ise genellikle aile kökenlerinin kültürlerine nispeten daha uzakta ve yeni bir kültürde büyümüşlerdir. Bu nedenle, üçüncü kuşak göçmenlerin yurt dışında uyum sürecinden söz etmek tartışmalı bir konu iken birinci kuşak göçmenlerin uyum süreçlerinin zorluklarla dolu olduğu gözlemlenmektedir.

Türkiye'den yurt dışına yönelen göçün birinci kuşak temsilcileri ile üçüncü kuşak temsilcileri arasında geri dönüş motivasyonları ve uyum sürecine ilişkin farklılıklar olduğu bilinmektedir. Çalışmamıza konu olan göçün birinci kuşak temsilcileri göçün karakteri gereği kısa süreli birikim yapmak maksadıyla göç ettikleri için geri dönüş motivasyonlarını hep diri tutmuşlardır. Bu yüzden ülkelerine dönmeleri durumunda karşılaşacakları potansiyel yeniden uyum sorunları onların geriye göç isteğini olumsuz etkilememektedir. Göçün üçüncü kuşak temsilcileri ise genellikle köken ülkelerine geri dönme konusunda istekli değillerdir. Bu kuşağın temsilcileri anavatanlarında hiç yaşamadıkları için zihinlerinde yer eden anavatan tasavvuru genellikle birinci ve ikinci kuşaktan öğrendikleri ile sınırlıdır. Aynı şekilde bu kuşak yurt dışında büyüdükleri için, göç edilen ülkenin kültürlerine daha fazla bağlılık hissetmeleri de muhtemeldir. Bu nedenle, göçmenlerin uyum süreci ve geri dönüş motivasyonları, kuşaklarına göre farklılık gösterebilmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar, göçmenlerin farklı kuşakları arasındaki farklılıkları anlamak ve entegrasyon politikalarının daha etkili olmasını sağlamak için önemlidir.

Bu tez, Türkiye'den yurt dışına yönelen göçün birinci kuşak temsilcileri ile üçüncü kuşak temsilcilerinin entegrasyon ve re-entegrasyon süreçlerindeki farklılıklarını ve geri dönüş motivasyonlarını incelemektedir. Bu tez, nitel araştırma yöntemi kullanarak Türkiye'den yurt dışına göç etmiş birinci kuşak temsilcileri ile üçüncü kuşak temsilcileri arasında mülakatlar yoluyla veri toplamaktadır.

Araştırmanın temel amacı, göçmenlerin entegrasyon ve re-entegrasyon süreçlerinin kuşaklar arasındaki farklılıklarını belirlemek ve geri dönüş motivasyonlarını incelemektir. Bu bağlamda, araştırmanın alt amaçları şunlardır:

- -Hedef kitlenin Türkiye'ye göçü konusunda itici ve çekici etkenleri belirlemek.
- -Birinci kuşak temsilcilerinin ülkelerine geri dönme motivasyonları ile üçüncü kuşak temsilcilerinin Türkiye'ye göç etme motivasyonları arasındaki farklılıkları belirlemek.
- -Birinci kuşak temsilcilerinin uyum süreçlerinde karşılaştıkları zorlukların üçüncü kuşak temsilcilerinin uyum süreçlerinde yaşadıkları zorluklardan farklı olup olmadığını incelemek.
- -Birinci kuşak temsilcilerinin entegrasyon sürecindeki davranışlarının üçüncü kuşak temsilcilerinin davranışlarından farklı olup olmadığını belirlemek.
- -Birinci kuşak temsilcilerinin re-entegrasyon sürecindeki davranışlarının üçüncü kuşak temsilcilerinin davranışlarından farklı olup olmadığını belirlemek.

Bu tez kapsamında nitel araştırma yöntemleri kullanılarak bir saha çalışması yürütülmüştür. Yarı yapılandırılmış mülakatlarla desteklenen çalışma örneklemi oluşturan Türkiye'ye göç etmiş birinci ve üçüncü kuşağın deneyimlerine ve görüşlerine odaklanmıştır. Bulgular, göçmenlerin entegrasyon sürecinde karşılaştıkları zorlukları ve re-entegrasyon sürecinde karşılaştıkları değişimleri açıklamaktadır.

Birinci kuşak göçmenlerin re-entegrasyon sürecinde karşılaştıkları zorluklar, dil bariyerleri, iş bulma, konut ve sağlık hizmetlerine erişim, toplumla etkileşim, bürokrasi ve kırtasiyecilik gibi konuları içermektedir. Üçüncü kuşak göçmenlerin yaşadıkları sorunları ise bir re-entegrasyon problemi olarak değil entegrasyon problemi olarak görmenin daha doğru olduğu gerçeği çalışmanın çıktıları arasındadır. Ayrıca, toplumda var olan ayrımcılık, ötekileştirme ve ön yargının hem mukim olunan ülkeye entegrasyonda hem de Türkiye'ye uyum sağlama sürecinde farklı alanlarda benzer deneyimler ile gerçekleştiği görülmektedir.

Tüm bu tutumlar entegrasyon sürecini zorlaştıran faktörlerdir. Bu nedenle, entegrasyon süreci sadece göçmenlerin bireysel çabalarıyla değil, aynı zamanda devlet politikaları ve toplumun bilinçlendirilmesi ile de desteklenmelidir.

Bu çalışmanın diğer amaçlarından biri de göçmenlerin entegrasyon ve re-entegrasyon süreçlerinde karşılaştıkları zorlukları ve bu süreçlerde başarılı olmaları için ne tür desteklere ihtiyaçları olduğunu anlamaktır. Bu amaç doğrultusunda, saha çalışması yoluyla katılımcıların deneyimlerini öğrenmek, görüşlerini belirlemek ve bu süreçlerde karşılaştıkları sorunlar hakkında daha fazla bilgi edinmek gibi yöntemler izlenerek politika önerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

Bu tez, Türkiye'den yurt dışına göç eden birinci kuşak temsilcileri ile üçüncü kuşak temsilcileri arasındaki farklılıkların, kuşaklar sosyolojisi perspektifinden incelenmesini de amaçlamaktadır. Sonuç olarak, bu araştırmanın Türkiye'deki göçmenlerin entegrasyon ve re-entegrasyon süreçlerine ilişkin politikaların belirlenmesine ve uygulanmasına katkı sağlaması hedeflenmektedir.

2. METODOLOJİ

2.1. Yöntem

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacı, Türkiye'den yurt dışına yönelen göçün birinci kuşak temsilcileri ile üçüncü kuşak temsilcilerinin geri dönüş motivasyonları ve uyum sürecine ilişkin farklılıklarını mukayese etmek ve karşı karşıya kaldıkları re-entegrasyon problemlerini tespit etmektir.

Çalışma ilk olarak Avrupa'ya göçün yönü ve karakteriyle birlikte tarihi arka planı hakkında kısa bir bilgi vermektedir. İşçi göçünün ilk kuşak temsilcilerinin ve torunlarının 'geri dönüş' maksadıyla yurt dışından Türkiye'ye yönelen göçlerine değinilmeden önce hali hazırda yurt dışında yaşamını sürdüren ikinci, üçüncü ve dördüncü kuşağın mevcut durumları bu aşamada ele alınmaya çalışılmıştır. Buradaki temel amaç anavatana dönüş yapan birinci kuşak göçmenlerin Almanya'da bulunan alt nesilleri (örneğin çocukları, torunları gibi) ile olan bağları noktasında oradaki toplumsal yapı ile süren ilişkileri ve bu ilişkilerin bir çıktısı olarak gündelik hayata olan etkiyi ele almaktır.

Nitel araştırma desenlerinin uygulandığı bu araştırma bireylerin anavatan, aidiyet ve kesin dönüş gibi kavramlara yükledikleri anlamlar ile dönüş sonrası yaşadıkları uyum sorunlarını yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar yoluyla ortaya çıkarmayı hedeflemiştir.

Bu araştırmanın merkezine taşıdığı belli başlı sorular ve sorunlar vardır. Bu sorulardan bir tanesinin çatı vazifesi görerek diğer soruları temellendirmesi amaçlanmaktadır. Bu noktadan hareketle çalışmanın araştırma sorusunu ve bu soruyu besleyecek alt soruları şu şekilde yansıtmak mümkündür:

Türkiye'den Avrupa'ya yönelen işçi göçünün birinci kuşak temsilcileri ve üçüncü kuşak şeklinde adlandırılan torunları anavatana dönüş sonrası uyum sorunları yaşamakta mıdır?

Bu sorunun cevabını bulmak adına görüşme yapılacak kişilerden şu alt soruların yanıtları alınmaya çalışılmıştır:

a. İşçi göçünün birinci ve üçüncü kuşak temsilcileri dönüş öncesi anavatanla ilgili nasıl bir tasavvura sahiptir?
b. Üçüncü kuşağın anavatan tasavvurunun oluşmasında etkili olan etmenler nelerdir?
c. İşçi göçünün birinci kuşak temsilcileri ve üçüncü kuşak dönüş kararını ne zaman ve nasıl almışlardır? Bu kararı alırken zorlandıkları durumlar olmuş mudur?
d. İşçi göçünün birinci kuşak temsilcilerinin ve üçüncü kuşağın Avrupa'daki kamu hizmetlerinden yararlanma durumları ile Türkiye'deki kamu hizmetlerinden yararlanma durumu ne düzeydedir?
e. İşçi göçünün birinci ve üçüncü kuşak temsilcileri anavatanda gündelik yaşamlarında ve kamu hizmetlerinden yararlanmaları esnasında herhangi bir sorunla karşılaşmakta mıdır?
f. İşçi göçünün birinci kuşak temsilcilerinin ve üçüncü kuşağın Türkiye'deki sosyal hayata karşı tutumları nasıldır?

Bu sorulara cevap aramak maksadıyla Türkiye'ye kesin dönüş yapan birinci ve üçüncü kuşak göçmenlerle derinlemesine görüşmeler yapılarak göç süreci hakkında hem genel hem de kişisel deneyimleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu noktada göçün ilk aşamasına dair özellikle köyden kente göçün çıktılarına benzer uyum sorunları olduğu tespit edilmiş, göçmenlerdeki bireysel dönüşümün yurt dışındaki Türk toplumunun genel dönüşümüne etkileri hakkında somut çıktılar elde edilmiştir. 'Geri dönüş' kararının alınma aşamaları, birinci ve üçüncü kuşağı bu sürece götüren durumlar gerekçeleriyle saptanmaya çalışılmıştır. Bu noktada göçün karakteri ve ilk kuşakta tezahürünü bulan 'misafir işçi' kavramı ön plana çıkmaktadır. Görüşmeler esnasında göçten önceki yaşamları, yurt dışındaki gündelik hayatları ve dönüşün ardından Türkiye'de kurmaya çalıştıkları yeni yaşamla ilgili somut verilere ulaşılmıştır. Bu veriler ışığında hem bireysel hem de toplumsal olarak var olan değişim mukayeseli olarak ele alınmaya çalışılmıştır. Geri dönüş kararının uygulandığı yıllarda Türkiye'deki ekonomik durum da analize dâhil edilerek görüşme yapılan birinci ve üçüncü kuşağın dönüş kararlarını uygulamaya koydukları dönemlerde ekonominin bu karara olan etkisi saptanmaya çalışılmıştır.

Veri toplama süreci, yarı yapılandırılmış mülakatlar yoluyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın hedef kitlesi olan Türkiye'den yurt dışına göç etmiş ya da ailesinde göç geçmişi olan ve daha sonra yeniden anavatanlarına dönmüş Denizli, İstanbul ve Ankara'dan toplam 10 farklı görüşmeci ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar, araştırmanın amacına

uygun olarak gerçekleştirilmiş ve kaydedilmiştir. Mülakatlar, yüz yüze veya çevrim içi olarak gerçekleştirilmiştir. Yüz yüze mülakatlar, görüşmecilerin Türkiye'de yaşamlarını sürdürdükleri evlerde gerçekleştirilmiştir. Online mülakatlar ise Zoom gibi çevrim içi toplantı araçları kullanılarak yapılmıştır. Veri toplama sürecinde, aynı zamanda göç etmiş bireylerin yaşam alanları ve sosyal medya hesapları da incelenmiştir. Bu yöntem, bireylerin kendilerini ifade etmelerine ve diğer göçmenlerin deneyimlerini öğrenmelerine olanak tanımaktadır.

Veri analizi sürecinde, nitel araştırma yöntemi içinde yer alan çeşitli araştırma desenleri de kullanılmıştır. Araştırma sürecinde, araştırma yöntemlerine ilişkin Creswell (2013) gibi yazarların eserleri de göz önünde bulundurulmuştur. Bu noktadan hareketle çalışma, nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi, genellikle bireysel deneyimler, tutumlar ve davranışlar gibi sosyal olguların derinlemesine anlaşılmasına odaklanan bir araştırma yöntemidir (Creswell, 2013). Bu araştırma yöntemi, göç, entegrasyon ve re-entegrasyon gibi karmaşık ve çok boyutlu sosyal fenomenlerin incelenmesi için uygun bir yöntem olarak görülmüştür. Nitel araştırma yöntemi, öznel deneyimleri, algıları, tutumları ve davranışları anlamak için kullanılan bir araştırma yöntemidir. Bu yöntem genellikle karmaşık ve derinlikli bir anlayışa ihtiyaç duyulan araştırma konuları için tercih edilir. Nitel araştırma, araştırmacıların katılımcılarla yüz yüze veya çevrimiçi olarak yapılan yapılandırılmamış veya yarı yapılandırılmış görüşmeler, gözlem ve belge analizi gibi yöntemler kullanarak veri toplamasına odaklanır.

Aynı şekilde veri toplama sürecinde, yarı yapılandırılmış mülakatlar kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakatlar, belirli bir araştırma konusu veya sorusu çerçevesinde yapılan ancak belli bir sıraya veya şablona sıkı sıkıya bağlı olmayan mülakatlardır (Patton, 2002). Bu yöntem, araştırmacıların belirli bir konuda derinlemesine anlayış elde etmelerine ve araştırmaya katılan bireylerin kişisel deneyimlerini ifade etmelerine olanak tanır.

Creswell (2014), nitel araştırma yöntemlerini analiz etmek için beş farklı araştırma deseni tanımlamıştır. Bunlar; fenomenolojik, etnografik, olay analizi, grounded theory ve durum çalışmasıdır. Fenomenolojik araştırma deseni, araştırmacıların katılımcıların deneyimlerini anlamak için kullanabilecekleri bir fenomeni araştırmaya odaklanır. Etnografik araştırma deseni, bir topluluğun kültürü ve sosyal düzeni hakkında bilgi edinmeye odaklanır. Olay analizi araştırma deseni, bir olayın nedenlerini ve sonuçlarını araştırmak için kullanılır. Grounded theory araştırma deseni, verilerin analizi sırasında teori

oluşturulmasına odaklanır. Durum çalışması araştırma deseni ise bir olayı, durumu açıklamak için kullanılmaktadır.

Araştırma yöntemleri arasında birçok farklı tasarım bulunmaktadır. Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemleri içerisinde yer alan fenomenolojik araştırma deseninden yararlanılmıştır. Fenomenolojik araştırma deseni özellikle yüz yüze yapılan mülakatlarda göçmenlerin yaşam alanlarına dair yapılan gözlemlerin analize eklenmesi aşamasında kullanılmıştır. Bu tasarım, araştırmacıların katılımcıların deneyimlerini anlamak için kullanılabileceklerini düşündükleri bir fenomeni araştırmaya odaklanır. Bu tezde de Türkiye'den yurt dışına göç eden bireylerin geri dönüş motivasyonları ve uyum süreçleri fenomenini incelemek için fenomenolojik araştırma deseninden faydalanılmıştır.

Ayrıca, araştırma sürecinde kullanılan yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi, katılımcıların kendilerini ifade etmelerine ve araştırmanın amacına yönelik önemli bilgiler sağlamalarına olanak tanımaktadır. Bu yöntem, katılımcılar ile aramda samimi bir ilişki kurulmasına da yardımcı olduğu için katılımcılar daha rahat bir şekilde görüşlerini ifade edebilmiştir.

Sonuç olarak, bu tez çalışması, nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmıştır ve yarı yapılandırılmış mülakatlar yoluyla elde edilen veriler bulgulara yansımıştır. Bu süreçte, araştırma sorularına yönelik alınan cevaplar sonuçlar ve politika önerileri bölümünde sunulmuştur. Ayrıca, araştırma sürecinde kullanılan yöntemlerin farklı yönleri, literatürdeki kaynaklar ışığında incelenmiş ve açıklanmıştır.

2.2. Araştırmanın Kısıtlılıkları

Araştırma yöntemleri içerisinde en doğru desenler kullanılmaya çalışılsa da bu tezde yapılan araştırma esnasında bazı kısıtlılıklarla karşılaşmıştır. Öncelikle örneklem belirlenirken oluşturulan hedef kitle kısıtlı bir grubu oluşturmaktadır. Araştırma için uygun örnekleme birimlerinin seçimi sınırlı bir örneklem boyutu ve erişilebilirlik nedeniyle kısıtlanmıştır. Bu durum, sonuçların genellenmesi ve evrensel bir geçerlilik iddiasının sınırlanması anlamına gelebilmektedir. Bu da örneklem boyutunu ve erişilebilirliği kısıtlamaktadır. Bununla birlikte ulaşılan hedef kitlenin yaşam alanlarına ilişkin coğrafi kısıtlılıklar da vardır; görüşme yapılan bireyler belirli bir coğrafi bölgeden ve belirli bir zamanda gerçekleşen göç süreçlerini deneyimleyen bireylerden oluşmaktadır. Bu durum,

sonuçların genelleştirilmesini ve farklı coğrafi bölgeler veya zaman aralıkları için farklı sonuçlara yol açma olasılığını sınırlayabilmektedir

Ayrıca, bu çalışma belirli bir araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir, bu da araştırmanın belirli bir disiplin veya perspektiften kaynaklanan sınırlılıklara sahip olabileceği anlamına gelmektedir. Araştırma sürecinde kullanılan araçlar, teknikler ve yöntemlerin kısıtlamaları da dikkate alınmalıdır. Aynı şekilde zaman kısıtlılıkları da önemli bir faktördür; araştırma belirli bir zaman aralığında gerçekleştirildiği için bazı faktörlerin dikkate alınması veya derinlemesine incelenmesi mümkün olmamıştır. Bu durum, araştırmanın belirli bir döneme odaklandığı için genel bir perspektif sağlanamamasına neden olabilmektedir.

Yukarıda belirtilen kısıtlılıklar, bu tezin sonuçlarının ve bulgularının genellikle veya evrensel olarak uygulanmasını sınırlayabilmektedir. Araştırmanın sonuçları ve önerileri, bu kısıtlılıkların dikkate alınmasıyla birlikte yorumlanmalı ve değerlendirilmelidir.

2.3. Araştırmacının Konumu: Kişisel Deneyim ve Etki

Türkiye'ye yönelen geri dönüş göçleri üzerine yapılan bu tez çalışmasını yürüten araştırmacının konumu, çalışmanın derinlemesine anlaşılması ve bilgisinin zenginleştirilmesi için önemlidir. Araştırmacının yakın çevresinde yer alan özellikle Türkiye'den yurt dışına işçi göçü ile gitmiş birinci kuşağın, aile kökenlerinde geri dönüş yapmış ikinci kuşağın var olması ile kendi deneyimleri, gözlemleri ve aile geçmişi, geri dönüş göçleri üzerine olan araştırmaya katkı sağlamıştır. Araştırmacının konumu, çalışmanın tarafsızlığına ve nesnelliğine etki etmemekle birlikte elde edilen bulguların değerlendirilmesi noktasında önem arz etmiştir. Araştırmacının kendi deneyimleri ve bakış açısından veri analizinde ve yorumlamada faydalanılmıştır. Fakat araştırmacı öznel etkisinin farkında olarak araştırmayı objektiflik ve tarafsızlık açısından değerlendirmiştir.

Araştırmacının kişisel deneyimi, araştırmanın zenginleştirilmesine katkı sağlamıştır, ancak aynı zamanda çalışmanın sınırlamalarını da belirlenmiş ve objektiflik için gerekli önlemler alınmıştır. Bu durum çalışmanın güvenilirliğini artırmak için dikkate alınmıştır.

Araştırmacının geri dönüş göçleri konusunda yaptığı mülakatlar ve gözlemler, çalışmanın zenginleştirilmesine ve derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlamıştır. Mülakatlar, araştırmacının katılımcılarla doğrudan etkileşimini sağlayarak onların

deneyimlerini anlamasına ve çeşitli perspektifleri yakalamasına yardımcı olmuştur. Araştırmacının gözlemleri ise saha çalışmasında edindiği bilgileri ve gerçek yaşantıları yansıtmaktadır.

Araştırmacı, geri dönüş göçleri konusunda objektiflik ve tarafsızlık ilkesini sağlamak için çeşitli önlemler almıştır. Araştırmanın tasarımında tarafsızlık ilkesini korumak için rastgele örnekleme yöntemlerini kullanmıştır. Bu, araştırmacının herhangi bir önyargıya maruz kalmadan temsilci bir örneklem oluşturmasına olanak tanır. Ayrıca, veri toplama sürecinde standartlaştırılmış mülakatlar kullanılarak farklı katılımcılar arasında tutarlılık sağlanmış ve araştırmacının öznel yargılarından kaynaklanan etkileri en aza indirgenmiştir.

Araştırmacı, öznel duruşunu ve önyargılarını tanıma ve farkındalıkla yaklaşma konusunda özen göstermiştir. Araştırmacı, kendi öznel görüşlerini belirtirken, çalışmanın genel tarafsızlığını etkilememek için dikkatli olmuştur. Öznel düşüncelerini araştırma sürecine yansıtmaktan kaçınarak, objektiflik ilkesini korumuştur.

Veri analizi sürecinde, araştırmacı analiz sürecini sistematik bir şekilde ilerletmiş ve belirlenen analiz yöntemlerine sadık kalmıştır. Bu, verilere tutarlı bir şekilde yaklaşmayı sağlamış ve öznel yorumlardan kaçınmıştır. Araştırmacı, bulguları objektif bir şekilde sunarak kendi öznel görüşlerini geri plana atmayı tercih etmiştir.

Sonuçların sunumu aşamasında, araştırmacı şeffaflık ve doğruluk ilkesine uygun olarak hareket etmiştir. Verilerin doğru bir şekilde sunulması ve yorumlanması, okuyucuların kendi sonuçlarını çıkarmasına olanak tanımıştır. Araştırmacı, sonuçları objektif bir şekilde sunarak kendi öznel görüşlerini mümkün olduğunca geri plana atmış ve okuyuculara tarafsız bir bakış açısı sunmuştur. Bu önlemler, araştırmacının geri dönüş göçleri üzerine yaptığı çalışmada objektiflik ve tarafsızlık ilkesini sağladığını göstermektedir.

2.4. Örneklem

Araştırmanın örneklemi yurt dışına işçi göçüyle gitmiş birinci kuşak ile yurt dışında doğmuş büyümüş ve Türkiye'ye dönüş yapmış 10 bireyden oluşmaktadır.

Örneklem yurt dışında fabrikalarda çalışmış ve şu anda emeklilik hayatlarını Türkiye'de sürdüren 6 kişi ile eğitim hayatlarının büyük bir kısmını yurt dışında geçirmiş ve

iş hayatlarını Türkiye'de sürdüren 4 kişi şeklinde oluşmaktadır. Üçüncü kuşağı temsil eden bu dört kişinin meslekleri öğretmen, akademisyen, gazeteci ve mühendis şeklindedir. Bireylerin altısı Denizli'de ikisi İstanbul'da diğer ikisi ise Ankara'da yaşamaktadır. Birinci kuşağı temsil eden altı katılımcının üçü evli iken iki katılımcı eşini Türkiye'de kaybetmiş bir katılımcı ise yurt dışında yaşarken eşinden ayrılmıştır. Aynı şekilde üçüncü kuşağı temsil eden katılımcılarımızın ikisi bekar iken diğer iki katılımcı Türkiye'de evlenmişlerdir.

Birinci kuşağı temsil eden katılımcılarımız 60-80 yaş aralığında iken üçüncü kuşağı temsil eden görüşmecilerin yaş aralığı 25-35 olmuştur.

Örneklemi oluşturan katılımcıların yurt dışında yaşadıkları ülkeler ise şu şekildedir: Katılımcıların 7'si Almanya, geri kalan katılımcılar ise Fransa, Hollanda ve Belçika'da yaşamışlardır. Bu durumun nedeni Türkiye'den yurt dışına yönelik işçi göçlerinin ilk etapta yoğun olarak Almanya merkezli olarak başlaması ve daha sonra Batı Avrupa ülkelerine yönelik göçün devam etmesidir.

Görüşme yapılan bireylerin kimliklerinin gizli kalması için anonim bir adlandırma yöntemi izlenmiştir. Bu nedenle görüşmeciler A1, A2, A3 vs. şeklinde adlandırılmıştır. Görüşme yapılan katılımcıların profillerine ilişkin detaylı bilgi edinilmesi açısından cinsiyet, yaş ve ülkelerine dair bilgiler *Görüşme Yapılan Bireyler* tablosunda yer almaktadır.

Tablo 1. Görüşme Yapılan Bireyler

Görüşmeciler	Cinsiyet	Yaş	Ülke
A1	Erkek	79	Almanya
A2	Erkek	73	Belçika
A3	Erkek	75	Fransa
A4	Kadın	80	Almanya
A5	Kadın	53	Almanya
A6	Kadın	75	Almanya
A7	Erkek	35	Hollanda
A8	Erkek	28	Almanya
A9	Kadın	29	Almanya
A10	Erkek	32	Almanya

Mülakatlar, bireylerden onay alındıktan sonra ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Mülakat süresine dair görüşme yapılan katılımcılara herhangi bir kısıt konmamıştır. Bu noktadan hareketle mülakatlar görüşmecinin istediğin zaman diliminde sonlandırılmıştır. Mülakatlar esnasında görüşme yapılan katılımcının söylediklerine ilişkin yorumlarda bulunulmamış ve dikkatli bir dinleyici olarak mülakat süreci yürütülmüştür. Mülakatların ardından ses kayıtları deşifre edilerek araştırma bulgularının tespit edilme sürecine geçilmiştir.

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Tanımlar

3.1.1. Göç

Göç kavramı, farklı disiplinlerde farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Sosyoloji, antropoloji, coğrafya, ekonomi, siyaset bilimi, psikoloji gibi alanlarda yapılan çalışmaların hepsi göçü farklı yönleriyle ele almaktadır.

Sosyoloji alanında göç, bireylerin veya grupların bir yerden başka bir yere taşınması olarak tanımlanmaktadır (Massey, 1990). Bu tanıma göre, göçmenlerin hareketi, coğrafi bir değişikliği içermekte ve kalıcı bir taşınma olabilmektedir. Sosyologlar, göç kavramını daha çok sosyal ve ekonomik faktörlerin etkisi altında kalan bir olgu olarak ele almaktadır. Göçün nedenleri arasında işsizlik, ekonomik krizler, savaşlar, çevresel faktörler gibi nedenler yer almaktadır (Portes & Rumbaut, 2006).

Antropoloji alanında göç, kültürel, toplumsal, ekonomik ve politik faktörlerin etkisi altında gerçekleşen insan hareketliliği olarak tanımlanmaktadır (Cohen, 2006). Antropologlar, göçün kültürel etkilerini de ele almaktadır. Göçmenler, yeni bir kültürle karşılaştıklarında, o kültüre uyum sağlamak için belirli değişiklikler yapmak zorunda kalmaktadır. Bu nedenle, göçmenlerin kültürlerinin dönüşümü ve yeni kültürlerle birleşmesi, antropolojik çalışmalarda önemli bir konu olarak ele alınmaktadır.

Siyaset bilimi açısından, göç siyasal, ekonomik ve toplumsal sonuçları olan bir olgudur. Göç hareketleri, devletlerin siyasi kararları ve politikaları tarafından da şekillendirilebilir ve bu nedenle siyasi bir boyut taşır (Castles ve Miller, 2013).

Ekonomik perspektif, göçü bireylerin ekonomik sebeplerle hareket etmesi olarak tanımlar. Bu perspektif, göçü, "ekonomik fırsatların aranması" olarak görür. Ekonomik perspektif, göçün toplumsal, kültürel ve siyasal faktörlerden etkilendiğini kabul eder, ancak ekonomik faktörlerin göç kararını belirlediğini savunur (Borjas, 1989).

Coğrafya alanında göç, nüfusun bir yerden başka bir yere taşınması ve bu nüfus hareketinin coğrafi boyutlarıdır (Ravenstein, 1885). Coğrafyacılar, göçün coğrafi boyutlarını

ele alırken, göçmenlerin hangi bölgelerden hangi bölgelere taşındığı, hangi nedenlerle göç ettikleri, göçün yönü ve yoğunluğu gibi faktörleri de analiz etmektedir.

Göçün etkileri ise, kaynak ülkeler, hedef ülkeler ve göçmenler üzerinde görülebilir. Kaynak ülkelerde, göç nedeniyle yetenekli insan kaybı yaşanabilir, ayrıca geride kalan topluluklar için ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlar ortaya çıkabilir. Hedef ülkelerde, göçmenlerin varlığı ekonomik, sosyal ve kültürel açılardan farklı etkiler yaratabilir. Örneğin, göçmenler iş gücüne katkıda bulunabilir veya rekabet yaratabilir. Göçmenlerin kültürel farklılıkları ise, bazen entegrasyon sorunlarına yol açabilir. Göçmenlerin toplumsal ve siyasal katılımı ve hakları hedef ülkelerde de tartışılan bir konudur. Göçmenlerin kendi hakları ve refahları, ülkelerindeki gelişmelerin yanı sıra hedef ülkelerin göç politikaları tarafından da etkilenebilir.

Sonuç olarak, göç küresel bir olgudur ve insanlar için birçok fırsat sunar. Ancak, göçün nedenleri ve sonuçları oldukça karmaşıktır ve çeşitli zorlukları beraberinde getirir. Göçmenlerin haklarına saygı gösterilmesi, kaynak ve hedef ülkeler arasındaki iş birliği, entegrasyon çabaları ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri ile ilgili politikaların geliştirilmesi, göçün olumlu etkilerinin artırılması ve sorunların azaltılması için önemlidir.

3.1.2. Geriye / Tersine Göç

Thomas Faist ve Elina Cohen, tersine göçü "göç hareketi sonucunda başka bir ülkeye yerleşen insanların, belirli bir zaman diliminden sonra tekrar kendi ülkelerine dönmesi" olarak tanımlamışlardır (Faist & Cohen, 2007, s. 38).

Tersine göç, bir ülkede doğup büyüyen ve daha sonra başka bir ülkede yaşayan kişilerin, doğdukları ülkelerine dönmesini ifade etmektedir. Tersine göç, genellikle iş, ailevi nedenler veya kişisel tercihler nedeniyle gerçekleşir. Tersine göç, göç eden kişilerin, memleketlerindeki kültür, dil, gelenek ve göreneklerine geri dönmeleriyle birlikte, toplumsal etkileşimlerin farklı bir boyut kazanmasına da yol açabilmektedir. Tersine göç, bir ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan gelişimine katkıda bulunmaktadır. Tersine göç eden kişiler, yurt dışındaki deneyimleri ve yetenekleri sayesinde, doğdukları ülkede iş fırsatları yaratmakta ve yerel ekonomiye katkıda bulunmaktadırlar.

Ekonomistler, tersine göçü "geri dönüşün maliyeti ve faydaları" açısından ele almaktadırlar. Örneğin, bir göçmenin geri dönmesi, onun yeni yerde elde ettiği sermayenin

orada kalması yerine, ana vatanında sermaye yaratmasına neden olabilir (Garcia-Montalvo, 2005, s. 17).

Coğrafyacılar, tersine göçü "ikinci ev edinme süreci" olarak ele alırlar. Bu süreç, göçmenlerin yeni bir yerdeki sosyal, kültürel ve coğrafi değişikliklere uyum sağladıktan sonra, orada kalmayı sürdürme veya geri dönme kararını vermeleri anlamına gelir (Mummert & Eschbach, 2004, s. 113).

Sosyoloji literatüründe, tersine göç genellikle "geri dönüş göçü" olarak adlandırılır ve "göçmenlerin ülkesine geri dönmesi" olarak tanımlanır (King, 2012, s. 91). Sosyologları göç hareketlerinin özellikleri, göçmenlerin uyumu, uyumlaşma ve entegrasyonu üzerine çalışırken, geri dönüş göçü, uyum sürecindeki geri dönüşü ele almaktadır.

Geri dönüş göçü, göçmenlerin ülkelerindeki ekonomik, sosyal ve kültürel yapıya yeniden adapte olmalarını gerektirir. Bu süreç, göçmenlerin ülkelerine dönmeden önce uyum sağlamalarını kolaylaştırmak için destekleyici politikalara ihtiyaç duyabilir. Ayrıca, geriye göç edenlerin, ülkelerindeki iş fırsatları, sosyal hizmetler ve diğer kaynaklara erişimleri konusunda bilgi sahibi olmaları gerekebilir.

Bu göçün nedenlerine dair en temel açıklama, kaynak ülkelerdeki ekonomik, sosyal, politik ve çevresel faktörlerdir. Bu faktörlerin birleşimi göç eden kişilerin hayatlarını daha iyi hale getirmek veya hayatta kalmak için başka ülkelere gitmelerini gerektirmektedir. Ekonomik nedenler arasında işsizlik, düşük ücretler ve yoksulluk yer alırken, sosyal nedenler arasında savaş, baskı ve ayrımcılık gibi durumlar bulunmaktadır. Politik nedenler arasında ise siyasi istikrarsızlık, insan hakları ihlalleri ve baskıcı rejimler yer alır. Son olarak, çevresel faktörler arasında doğal afetler, iklim değişikliği ve çevresel kirlilik yer almaktadır.

Tersine göç, genellikle gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere yapılan göçler sonucunda gerçekleşir. Bu nedenle, özellikle Batı Avrupa ve Kuzey Amerika gibi gelişmiş ülkeler, tersine göçün en yaygın olduğu bölgeler arasında yer alır. Örneğin, Almanya'da 2017 yılında 32.4 milyon yabancı kökenli kişi yaşarken, 2016 yılında yaklaşık 400.000 Alman vatandaşı yurt dışından geri dönmüştür.[1]

[1] Federal Alman İstatistik Ofisi. (2018). Bevölkerung und Erwerbstätigkeit: Ausländische Bevölkerung - Ergebnisse des Ausländerzentralregisters.
https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/Migration-Integration/Tabellen/auslaendische-bevoelkerung.html

Tersine göçü tetikleyen faktörler arasında ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel nedenler yer almaktadır. Örneğin, ekonomik faktörler arasında ülkedeki yüksek işsizlik oranları, düşük ücretler, yüksek vergi oranları ve ekonomik krizler sayılabilir. Sosyal faktörler arasında ise özellikle aile ve arkadaş bağları, ailevi sorumluluklar, evlilik ve boşanma gibi faktörler yer almaktadır. Siyasal faktörler arasında ise ülkedeki siyasi istikrarsızlık, baskıcı rejimler, insan hakları ihlalleri ve savaşlar gibi faktörler öne çıkmaktadır. Kültürel faktörler ise ülke içinde ve dışında yaşanan çatışmalar, ayrımcılık, aidiyet hissi ve kültürel farklılıklar gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Türkiye, uzun yıllar boyunca göç veren bir ülke olarak tanınmaktadır. Ancak son yıllarda tersine göçün artmasıyla birlikte bu durum değişmeye başlamıştır. Türkiye'den örnek vermek gerekirse, 1960'lı yıllarda Almanya'ya işçi olarak gitmeye başlayan Türk göçmenlerin bir kısmı son yıllarda Türkiye'ye geri dönüş yapmıştır. Bu geri dönüşlerin nedenleri arasında Türkiye'deki ekonomik kalkınma, iş olanaklarının artması, aile ve arkadaş bağları, Türk kültürüne aidiyet hissi ve siyasi istikrarsızlık gibi faktörler sayılabilmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye'de yaşanan ekonomik ve konjonktürel değişiklikler neticesinde özellikle son yıllarda tersine göç ile mukim oldukları ülkelerden Türkiye'ye dönen insanların, Almanya, Hollanda, İngiltere, Kanada ve Avustralya gibi ülkelere geri dönüş yaptıkları da görülmektedir.

3.2. Göç Sürecinin Çıktıları ve Etkileri

3.2.1. Göçün Önemi ve Sonuçları

Göç, tarihin her döneminde var olan bir olgudur. Göç, kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal faktörler tarafından etkilenir ve birçok sonuçları vardır.

Göçün önemi, farklı boyutları ile incelenebilir. İlk olarak, göç, toplumsal ve kültürel çeşitliliği arttırır. Göçmenler, farklı dilleri, kültürleri ve gelenekleri ile geldikleri ülkelerde, zengin bir kültürel çeşitlilik yaratırlar (Parekh, 2006). Bu, insanların birbirleriyle etkileşimde bulunarak, farklılıklarını anlamalarına ve hoşgörülü olmalarına yardımcı olur.

Ayrıca göç, ekonomik büyümeye katkıda bulunabilir. Göçmenler, iş gücü piyasasına katılırlar ve ekonomik büyüme için önemli bir kaynak olabilirler. Aynı şekilde göçmenler,

düşük ücretli işlerde çalıştıkları için, işverenlerin iş gücü maliyetlerini düşürürler (Borjas, 2015).

Son olarak, göç, toplumsal değişime yol açabilir. Göçmenler, geleneksel toplum yapısını değiştirebilirler ve yeni toplumsal yapılar oluşturabilirler. Ayrıca, göçmenlerin siyasi etkileri de olabilir. Örneğin, göçmenler, siyasi partilere ve seçim sonuçlarına etki etmektedirler (Hainmueller ve Hopkins, 2014).

Göçün sonuçları da farklı boyutları ile incelenebilmektedir. İlk olarak, göç, sosyal sorunlara neden olabilir. Göçmenler, yabancı oldukları bir ülkeye gelirler ve bu nedenle uyum sorunları yaşayabilirler. Ayrıca, göçmenlerin ayrımcılığa maruz kalarak toplumsal bir gerilime neden oldukları durumlar da yaşanmaktadır(Kunz, 2012).

İkinci olarak, göç, ülke çapında ekonomik eşitsizliğe neden olabilmektedir. Göçmenler, düşük ücretli işlerde çalıştıkları için, yerli iş gücünün ücretleri düşebilmektedir. Bu durum, ülke çapında ekonomik eşitsizliği artırabilir (Card, 2015).

Göç, farklı kültürleri bir araya getirir ve bu durum, farklı kültürel normlar ve değerler arasında çatışmalar yaratabilmektedir. Bu bağlamda dünyada toplumsal gerilimlere ve hatta çatışmalara neden olabilen bir süreci beraberinde getirdiği örneklere de şahit olmak mümkündür (Esses, Veenvliet, Hodson ve Mihic, 2008).

Sonuç olarak, göçün önemi ve sonuçlarnın farklı boyutları ile ele alınması önemlidir. Göç, kültürel, ekonomik, siyasi ve sosyal faktörler tarafından etkilenir. Bu duruma paralel olarak göçün sonuçları da farklı boyutlarda görülmektedir. Göçmenler, toplumsal ve kültürel çeşitliliği artırabilir, ekonomik büyümeye katkıda bulunabilir ve toplumsal değişime yol açabilirler. Ancak, göç aynı zamanda sosyal sorunlara, ekonomik eşitsizliğe ve kültürel çatışmalara da neden olabilmektedir. Tüm bu etki ve sonuçlar göçün doğru bir şekilde yönetilmesi ve rasyonel göç politikaları geliştirilmesinin önemini ortaya koymaktadır.

3.2.2. Anavatan ile Göç Edilen Ülke Açısından Göçün Etkileri

Göç, anavatan ve göç edilen ülke açısından birçok farklı sonuç doğurabilmektedir. Göç sonrası süreç göç eden bireylerin ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik durumlarını etkilemektedir.

Anavatan açısından, göç etmek zorunda kalan bireylerin ayrılması, ülkenin nüfus yapısını etkilemektedir. Eğitimli ve yüksek vasıflı insanların ülkelerinden ayrılması, o ülkenin insan kaynaklarına yönelik olumsuz etkisinin yanı sıra, anavatanın ekonomisine de yansımaktadır. Göç eden bireylerin ayrılması, ülkede iş gücü eksikliğine yol açmakta bu durum da ülkedeki iş gücü piyasasını ve ekonomik çıktıları ile ülke ekonomisini olumsuz yönde etkilemektedir (Pecoraro ve Day, 2018).

Göç edilen ülke açısından, göçmenlerin gelmesi, ülkenin nüfus yapısını ve kültürel çeşitliliğini artırmaktadır. Göçmenler, ülkede yeni iş fırsatları yaratabilmekte ve bu yolla ülkenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Fakat göç edilen ülkelerde göçmenlerin iş gücüne katılımının ülkedeki işsizlik oranlarını da artırdığı örnekler de vardır. Ayrıca göçmenlerin kültürel farklılıkları, bazı durumlarda ırkçılık ve ayrımcılık sorunlarına neden olmaktadır(Lee ve Zhou, 2015).

Göçmenlerin ekonomik etkileri de ayrı bir başlık altında incelenmelidir. Göçmenlerin ekonomiye katkısı, vasıflarına ve istihdam durumlarına göre değişmektedir. Yüksek vasıflı göçmenler, genellikle ekonomiye daha fazla katkıda bulunurken, düşük vasıflı göçmenler daha çok düşük ücretli işlerde çalışırlar ve bu durum, göç edilen ülkenin ücret düzeyini düşürmektedir(Borjas, 2015).

Bu noktadan hareketle göçün anavatan ve göç edilen ülke açısından etkileri çok boyutludur. Göç, insanların ekonomik, sosyal ve kültürel durumlarına, iş gücü piyasalarına ve nüfus yapısına etki etmektedir. Göç durumu göç edilen ülke ve köken ülke ile göçün karakteri gereği birçok farklı faktöre bağlıdır ve bu faktörlerin tümü, göçmenlerin ekonomik durumuna, istihdam durumuna ve niteliklerine göre değişiklik göstermektedir.

3.3. Göç ve İş gücü

3.3.1. İş gücü ve Göç Hareketliliği: Kavramsal ve Teorik Açıklamalar

İş gücü ve göç hareketliliği, tarihin her döneminde farklı nedenlerle gerçekleşen ve dünya genelinde hala devam eden önemli bir sosyoekonomik olgudur. İş gücü hareketliliği, iş gücü kaynaklarının ülkeler veya bölgeler arasında değiş tokuş edilmesi anlamına gelirken, göç hareketliliği ise insanların bir yerden başka bir yere yerleşmesi ve çalışma amaçları

dışında da farklı nedenlerle yapılan hareketliliği kapsar. Her iki hareketlilik türünün de ekonomik faydaları ve olumsuz sonuçları olabilmektedir.

İş gücü hareketliliği kavramı, ekonomik nedenlerle bir bölgede fazla olan iş gücünün diğer bölgelere yönlendirilmesini ifade eder. İş gücü hareketliliği, farklı sektörlerdeki iş gücü açıklarını kapamak, üretkenliği artırmak ve ekonomik büyümeyi sağlamak gibi birçok fayda sağlamaktadır (Kılıçarslan ve Özyurt, 2017). Ancak, bu hareketliliğin aynı zamanda bazı olumsuz etkileri de vardır. Örneğin, göçmen işçiler genellikle düşük ücretli işlerde çalıştırıldığı için yerli işçilerin ücretlerini düşürmektedir(Hatipoğlu, 2012).

İş gücü hareketliliği teorileri arasında en yaygın olanı, insan sermayesi teorisidir. Bu teori, bireylerin sahip olduğu insan sermayesi (bilgi, beceri, eğitim gibi) seviyesinin iş gücü piyasasındaki kazançları etkilediğini savunur. Buna göre, iş gücü piyasalarında işverenler, kalifiye iş gücü talep etme eğiliminde olurken, bu da kalifiye iş gücü arzını arttırır (Borjas, 1999). İş gücü arzı ve talebi teorisi ise, iş gücü piyasasında işçilerin ücretleri arz ve talep faktörlerine bağlı olarak belirlendiğini savunur (Kırel, 2006). Bu teori, iş gücü arzının arttığı durumlarda iş gücü maliyetinin düştüğünü, dolayısıyla işverenlerin daha fazla işçi istihdam etmeye yöneldiğini ileri sürmektedir. İş gücü talebinin yükselmesi durumunda ise işverenlerin işçi başına ödedikleri maaşlar artmakta ancak işçi sayısı düşmektedir (Mincer, 1962).

Göç hareketliliği, insanların bir yerden başka bir yere yerleşmesi ve farklı nedenlerle yapılan hareketliliği ifade eder. Göç hareketliliği nedenleri arasında ekonomik, sosyal, siyasal ve çevresel faktörler yer almaktadır (Çayır, 2018). Göç hareketliliğinin ekonomik faydaları arasında iş gücü kaynaklarının çeşitlendirilmesi, girişimci faaliyetlerin artırılması, teknolojik bilgi ve becerilerin paylaşımı gibi faktörler yer alır (Koçak, 2011). Ancak göç hareketliliği, sosyal ve kültürel uyum sorunları, toplumsal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve işsizlik gibi olumsuz sonuçlar da doğurmaktadır (Tuncay, 2014).

Göç hareketliliği teorileri arasında en yaygın olanı, göçmen ağları teorisidir. Bu teori, göçmenler arasındaki sosyal ağların, göçmenlerin hareketliliği üzerinde belirleyici bir faktör olduğunu savunmaktadır. Göçmenler, akrabaları, arkadaşları ve diğer göçmenlerden oluşan ağlar aracılığıyla göç etmek için gereken bilgi, para ve kaynaklara erişmektedirler (Massey et al., 1993).

Göç hareketliliği, küresel ekonomide birçok etki yaratmaktadır. Göçmenler, kaynak ülkelerindeki işsizlik sorununu azaltmakta ve varış ülkelerdeki iş gücü açığını doldurmaktadır. Bununla birlikte, göç hareketliliği, kaynak ülkelerdeki beyin göçü sorununu da beraberinde getirmektedir. Yüksek vasıflı iş gücünün ülkelerinden ayrılması, kaynak ülkelerin ekonomilerine zarar verebilir (Docquier ve Marfouk, 2005).

Göç hareketliliğinin ekonomik etkileri arasında, iş gücü piyasalarındaki rekabetin artması ve göçmenlerin daha düşük ücretlerle çalıştırılmaları da yer almaktadır. Bu durum, yerel iş gücü piyasalarında işsizlik oranlarının artmasına neden olmaktadır (Borjas, 2003).

3.3.2. Küreselleşme ve İş gücü Hareketliliği

Küreselleşme, teknolojinin ilerlemesi, ticaretin serbestleştirilmesi ve sınır ötesi yatırımların artması gibi faktörlerin etkisiyle iş gücü hareketliliğini de etkilemektedir. Bu nedenle, iş gücü hareketliliği konusu küreselleşmenin bir sonucu olarak ele alınabilmektedir.

Küreselleşmenin etkisi altında, iş gücü hareketliliği dünya genelinde artmaktadır. Küresel iş gücü piyasaları, ülkeler arasındaki iş gücü arz ve talebini etkilemektedir. Küresel rekabet, işverenlerin ücretleri düşürme ve işçi haklarını kısıtlama eğilimlerini artırmaktadır. Ayrıca, göçmen işçilerin ücretlerinin yerli işçilerin ücretlerini düşürdüğü düşünülmektedir. Küresel iş gücü piyasalarında artan rekabet, iş gücü arzı ve talebi teorilerinin incelenmesine neden olmuştur (Borjas, 2015; Freeman, 2010).

Küreselleşmenin bir sonucu olarak, iş gücü hareketliliği konusunda yeni eğilimler ortaya çıkmaktadır. Bunlar arasında, dijital iş gücü piyasaları, uzaktan çalışma, freelance çalışma ve girişimcilik yer almaktadır. Bu yeni eğilimler iş gücü piyasalarını daha esnek hale getirmekte ve iş gücü arz ve talebini etkilemektedir. Ayrıca, küresel iş gücü piyasalarında gözlemlenen değişiklikler, iş gücü piyasalarındaki arz ve talep koşullarının değişmesine ve dolayısıyla bu teorilerin geçerliliğinin değişmesine neden olmuştur (Borjas, 2015).

İş gücü piyasalarındaki globalleşme süreci, yalnızca iş gücü hareketliliği için yeni fırsatlar yaratmakla kalmamış, aynı zamanda iş gücü piyasalarında yapısal değişikliklere neden olmuştur. Bu değişiklikler, hem ülkeler arası hem de ülke içi iş gücü hareketliliği üzerinde etkili olmuştur (Stalker, 2014).

Sonuç olarak, küreselleşme süreci iş gücü hareketliliği üzerinde önemli bir etkiye sahiptir ve iş gücü piyasalarındaki değişiklikler, iş gücü arz ve talebi teorilerinin yeniden düşünülmesine neden olmuştur. Bu konuların daha fazla incelenmesi, küresel iş gücü piyasalarındaki rekabetin artmasıyla birlikte ortaya çıkan yeni iş gücü piyasası eğilimlerini anlamak için önemlidir.

3.3.3. Beyin Göçü ve Ekonomik Etkileri

Beyin göçü kavramı, yüksek vasıflı insanların ülkelerinden başka ülkelere göç etmesi şeklinde bir tanıma sahiptir. Bu göç türü, göçmenlerin genellikle daha yüksek ücretler, daha iyi çalışma koşulları ve daha fazla fırsatlar sunan ülkelerde çalışma ve yaşama arzusundan kaynaklanmaktadır(Docquier & Marfouk, 2006). Ancak, bu durum kaynak ülkelerin ekonomik kalkınması üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır (Mansoor & Quillin, 2006).

Beyin göçü, kaynak ülkelerin yetenekli insan kaynaklarının kaybına neden olur. Bu durum, kaynak ülkelerin ekonomik büyümesini engellemekte ve yüksek vasıflı iş gücüne olan ihtiyacı artmaktadır(Docquier & Marfouk, 2006). Bu nedenle, beyin göçünün kaynak ülkeler için ekonomik bir kayıp olduğu düşünülmektedir (Docquier & Marfouk, 2006).

Bununla birlikte, bazı araştırmalar beyin göçünün kaynak ülkeler için olumlu etkileri olabileceğini öne sürmektedir. Örneğin, yüksek vasıflı göçmenlerin yurt dışındaki deneyimleri ve bağlantıları, kaynak ülkelerin uluslararası ticaret, yatırım ve teknoloji transferi gibi alanlarda faydalanabileceği işbirliği ve fırsatlar yaratmaktadır (Mansoor & Quillin, 2006).

Beyin göçünün ekonomik etkileri, kaynak ülkelerin ekonomik durumuna, göçmenlerin mesleklerine ve yurt dışındaki çalışma koşullarına bağlı olarak değişmektedir (Docquier & Marfouk, 2006). Örneğin, bazı araştırmalar, sağlık sektöründe beyin göçünün kaynak ülkeler için olumsuz sonuçlar doğurabileceğini belirtmektedir (Siddiqui & Zainulbhai, 2017). Bu nedenle, beyin göçü konusundaki politikalar, kaynak ülkelerin ihtiyaçlarına uygun olarak belirlenmelidir (Siddiqui & Zainulbhai, 2017).

Beyin göçünün kaynak ülkeler için hem olumlu hem de olumsuz etkileri olabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle, beyin göçü konusunda daha fazla araştırma yapılması ve kaynak ülkelerin ihtiyaçlarına uygun politikaların belirlenmesi gerekmektedir.

3.3.4. Beyin Göçü ve Türkiye: Yurt Dışındaki Türklerin Türkiye'ye Yönelik Eğilimleri

Günümüzde birçok yüksek vasıflı Türk, ülkelerinden ayrılarak yurt dışına göç etmektedir. Bu durum, beyin göçü olarak adlandırılabilecek bir sürecin parçasını oluşturmaktadır. Fakat Türkiye beyin göçleri için bir kaynak ülke olduğu gibi aynı zamanda bir hedef ülkedir. Bu yüzden yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları için Türkiye'nin yer yer hedef ülke haline görülmektedir. Bu durum geri dönüş göçlerini etkilemektedir.

Türkiye, bazı dönemlerde yurt dışındaki Türk vatandaşlarının geri dönüşünü teşvik eden politikalar geliştirmiştir. Bunlar arasında, vergi avantajları, sigorta kolaylıkları, konut desteği ve istihdam olanakları yer almaktadır. Bu politikaların amacı, yüksek vasıflı Türklerin Türkiye'ye geri dönmesini sağlamaktır (Atiyas & Çetin, 2015).

Türkiye'ye geri dönüş eğilimleri ile ilgili yapılan araştırmalar, yurt dışındaki Türklerin geri dönüş konusunda kararsız olduklarını göstermektedir. Birçok yüksek vasıflı Türk, yurt dışında daha iyi iş ve eğitim olanaklarından faydalanmak istemektedir. Ancak, aynı zamanda Türkiye'de yaşamak ve çalışmak için olumlu düşüncelere sahiptirler. Bu durum, Türkiye'deki ekonomik ve politik koşulların iyileştirilmesiyle birlikte, geri dönüş eğilimlerinin artabileceği anlamına gelmektedir (Erdal & Kıran, 2018).

Türkiye'de beyin göçüne karşı alınan politikaların etkileri, henüz net bir şekilde ölçülememiştir. Ancak, Türkiye'deki yüksek vasıflı iş gücü piyasası, yurt dışındaki Türklerin geri dönmesiyle daha da güçlenebilir. Bu nedenle, Türkiye'nin yüksek vasıflı Türklerin geri dönüşünü teşvik eden politikalarını sürdürmesi gerekmektedir (Şahin & Erol, 2019).

3.4. İş Gücü Anlaşmaları ve İşçi Göçleri

3.4.1. İş Gücü Anlaşmaları

İş gücü anlaşmaları, iki veya daha fazla ülke arasında iş gücü hareketlerinin düzenlenmesine yönelik yapılan anlaşmalardır. Bu anlaşmalar, belirli koşullara ve sınırlamalara tabi tutularak, belirli bir süre boyunca çalışmak üzere ülkeler arasında işçi hareketlerini teşvik etmektedir.

İş gücü anlaşmalarının en önemli örnekleri arasında Avrupa'da imzalanan anlaşmalar yer almaktadır. Avrupa'da imzalanan iş gücü anlaşmalarının nedenleri çok çeşitlidir. İlk olarak, Avrupa ülkeleri, II. Dünya Savaşı'nın ardından savaşın yıkıcı etkilerini atlatmaya çalışmaktadır. Bu dönemde, ülkeler ekonomilerini yeniden yapılandırmak ve geliştirmek için iş gücüne ihtiyaç duymuştur. Ayrıca, 1960'ların ortalarında ve sonlarında, Avrupa ülkelerinde hızlı bir ekonomik büyüme yaşanmıştır ve iş gücüne olan talep artmıştır. Bu nedenle, Avrupa ülkeleri iş gücü ihtiyaçlarını karşılamak için yurt dışından işçi getirmeyi tercih etmiştir. Özellikle 1960'lı yıllarda Türkiye, Almanya başta olmak üzere Avrupa ülkelerine iş gücü ihraç etmek üzere iş gücü anlaşmaları imzalamıştır (Erdoğan, 2006). Bu anlaşmalar sayesinde Türk işçiler, Avrupa'da iş bulma ve daha iyi bir gelecek için fırsat elde etmiştir. Ayrıca, iş gücü anlaşmalarının imzalanmasında başka nedenler de vardır. Örneğin, bazı ülkelerin iş gücü sıkıntısı yaşaması, diğer ülkelerden işçi almayı zorunlu hale getirmiştir. Aynı şekilde, bazı ülkelerin göçmenlere karşı olumlu bir tutum sergilemesi ve entegrasyon politikaları uygulaması, iş gücü anlaşmalarının imzalanmasına katkıda bulunmuştur.

İş gücü anlaşmaları, hem göçmenler hem de Avrupa ülkeleri için birçok sonuç doğurmuştur. Göçmenler için daha iyi bir iş ve yaşam koşulları elde etmek için fırsatlar sunmuştur. Fakat bu anlaşmalar aynı zamanda, göçmenlerin entegrasyonu ve uyumu için de birçok zorluk getirmiştir. Ayrıca, bazı durumlarda, iş gücü anlaşmaları, göçmen işçilerin kötü çalışma koşulları ve düşük ücretler ile karşı karşıya kalmasına da neden olmuştur. Avrupa ülkeleri için ise, iş gücü anlaşmaları, ekonomik büyümelerine katkıda bulunmuş ve bazı sektörlerde iş gücü sıkıntısını çözmüştür. Bu anlaşmalar imzalandıkları dönemlerde doğru bir gelecek projeksiyonu çizilemediği için birtakım eksikliklere sahiptir. Anlaşmalar gelecek "misafir işçiler"in kalıcı olacaklarını ön görememiştir. Bu durum aynı zamanda, entegrasyon politikalarının uygulanmasında zorluklar yaratmış ve sosyal sorunlar doğurmuştur.

İş gücü anlaşmaları ve işçi göçleri, sosyolojik açıdan bazı sonuçlara da yol açmaktadır. İşçi göçleri, göç eden işçilerin hem göç ettikleri ülkede hem de kendi ülkelerindeki sosyal, kültürel ve ekonomik yapıları değiştirmektedir (Castles & Miller, 2013). Özellikle göçmen işçilerin topluma uyum konusunda sorunlar yaşaması, ayrımcılık ve ırkçılık gibi sorunları da beraberinde getirmektedir (Kaya, 2004).

Göç eden işçilerin sosyal ve kültürel olarak uyum sağlaması ve entegrasyonunun sağlanması için, uygun politikaların uygulanması gerekmektedir. Ayrıca, iş gücü anlaşmalarının insan haklarına saygı çerçevesinde yapılması ve işçilerin çalışma koşullarının düzenlenmesi de önemlidir.

Tüm bu konular, araştırmacıların da ilgisini çekmektedir. İş gücü anlaşmaları ve işçi göçleri üzerine yapılan çalışmalar, bu konuda farkındalık yaratmaya ve politika yapıcıların daha iyi kararlar almasına yardımcı olmaktadır.

3.4.2. Türkiye'den Yurt Dışına İşçi Göçleri

Türkiye'den yurt dışına işçi göçleri, Türkiye'nin ekonomik, siyasi ve sosyal yapısındaki değişikliklerle yakından ilişkilidir (Kaya, 2004). 1950'li yıllardan bu yana gerçekleştirilen bu göçler, Türkiye'nin modernleşme sürecine katkıda bulunmuş, Türkiye'deki işsizlik sorunlarını azaltmış ve işçilerin sosyal ve kültürel hayatlarını zenginleştirmiştir (Unat, 1999). Ancak, aynı zamanda Türk işçilerin düşük ücretli ve kötü çalışma koşullarına maruz kaldığı da görülmektedir (Erdogan, 2006). Özellikle 1980'lerde Türkiye'deki askeri darbe sonrası yaşanan baskılar ve ekonomik krizler, Türk vatandaşlarının yurt dışına gitme isteğini artırmıştır (Kaya, 2004).

Bugün Türk işçileri, Avrupa'nın birçok ülkesinde çalışmaktadır. Buna paralel olarak yurt dışında yaşayan Türk işçiler hala çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle ırkçılık, ayrımcılık ve sosyal dışlanma gibi sorunlar Türk işçilerin yaşamını olumsuz etkilemektedir (Unat, 1999).

Göçmenlerin yaşadığı sorunlar, Türkiye'ye dönüşlerini de etkilemektedir. Özellikle 1980'li yıllarda Almanya'da yaşanan ekonomik kriz, işsizlik oranlarının yükselmesi, yabancı düşmanlığının artması gibi nedenlerle birçok Türk göçmen ülkeye geri dönmüştür (Akman, 2019). Ancak, Türkiye'ye dönme kararını vermek de kolay olmamıştır. Göçmenlerin ülkelerine dönme motivasyonlarına rağmen karşılaştıkları sorunlar, geri dönüş sürecini zorlaştırmaktadır.

Birinci sorun, geri dönen göçmenlerin iş bulma sorunudur. Türkiye'de işsizlik oranı oldukça yüksektir ve özellikle geri dönen göçmenlerin iş bulmaları zorlaşmaktadır (Bauböck & Faist, 2010). Bununla birlikte, geri dönen göçmenlerin Almanya'daki iş deneyimleri, Türkiye'de yeni işler bulmalarını kolaylaştırmaktadır.

İkinci sorun, geri dönen göçmenlerin sosyal uyum sorunudur. Almanya'da yaşayan göçmenlerin Türkiye'ye geri dönmeleriyle birlikte, yabancı bir ülkeden geldikleri için Türk toplumunda da yabancı olarak kabul edilmektedirler. Bu durum, geri dönen göçmenlerin Türk toplumuna uyum sağlamalarını zorlaştırmaktadır (Başer & Fargues, 2018).

Üçüncü sorun ise, geri dönen göçmenlerin ekonomik durumudur. Almanya'da yaşayan göçmenler genellikle daha yüksek ücretlerle çalışmaktadırlar ve birikim yapma imkânı bulmuşlardır. Ancak, Türkiye'de yaşam maliyeti oldukça yüksektir ve geri dönen göçmenlerin birikimlerini eritmeleri gerekmektedir (Biriz Karaçay, 2018).

Göçmenlerin geri dönüşleri, Türkiye'ye dönüş yapanlarda farklı duygusal ve kültürel etkiler yaratabilmektedir. Göçmenler, yıllarca farklı bir kültür ve yaşam tarzıyla tanıştıklarından dolayı tekrar ülkelerine döndüklerinde uyum sorunları yaşayabilmektedirler. Özellikle iş hayatında yaşanan sorunlar, uyum sağlama konusunda ciddi bir etki yaratmaktadır. Örneğin, yurt dışında edindikleri deneyimlerin Türkiye'deki iş ortamında geçerli olmaması, iş arama sürecinde zorluklar yaratmaktadır. Ekonomik sorunlar, ailevi sorunlar ve sosyal uyum problemleri de geri dönen göçmenlerin yaşadığı zorluklar arasında sayılmaktadır (Karataş-Özkan & Çalışkan, 2013).

Geri dönenlerin yaşadıkları bir başka sorun ise Türkiye'de yaşayan diğer insanlarla aralarında bir kültür şoku oluşmasıdır. Göçmenler, yurt dışında yaşadıkları kültürün etkisinde kaldıkları için Türkiye'de yaşarken bu kültürü benimsemekte zorluk çekmektedirler. Bu durum, aynı zamanda Türkiye'de yaşayan insanlar için de bir kültür şoku yaratmaktadır. Farklı bir kültür ve yaşam tarzından gelen insanlar, Türkiye'deki geleneksel kültür ve yaşam tarzına uyum sağlamakta zorluk çekmektedirler (Yılmaz & Işık, 2015).

Sonuç olarak, Türkiye'den yurt dışına göç eden insanların geri dönüşleri, farklı etkiler yaratabilmektedir. Göçmenler, yurt dışında edindikleri deneyimlerden dolayı farklı bir kültür şokuna maruz kalmakta ve Türkiye'ye yeniden uyum sağlamakta zorluk çekmektedirler. Fakat geri dönen göçmenler aynı zamanda Türkiye'ye farklı deneyimler ve beceriler getirdikleri için ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimine katkıda bulunmaktadır.

3.4.3. Türkiye'den Yurt Dışına Yönelen İşçi Göçlerinin Tarihsel Arka Planı

Tarihi olarak Osmanlı Devleti'nden bu yana Avrupa'ya yönelen çeşitli göç hareketleri olmakla birlikte cumhuriyet sonrası döneme baktığımızda Türkiye'den Avrupa'ya yönelen göç hareketleri 1950'li yıllarda atılan bireysel adımlarla başlamıştır. Kısıtlı imkânlar, bireysel girişimler ve özel aracılar vasıtasıyla başlayan bu ilk göçler tamamen çalışma maksadıyla ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra Türkiye'den çeşitli meslek kuruluşları ile iş birliği yapan bazı Alman kuruluşlar ismen davet usulüyle ve bütün masrafları işveren tarafından karşılanarak işçi alımı yolunu kullanmaktaydılar. Takip eden süreçte Türkiye'de yaşanan askeri darbenin ardından oluşan konjonktürel değişim ve 1961 Anayasası'nın seyahat özgürlüğünü temel bir hak olarak tanıması ile birlikte işçi göçleri yeni bir boyut kazanacaktır (Abadan-Unat, 2006, 83-84).

Türkiye'de 1960'lı yılların başında kalkınma planları çerçevesinde gerçekleşecek ve ithal ikameci bir sanayi anlayışını inşa edecek kararlar alınmıştır. Bu kararlar doğrultusunda hem ülkedeki işsizliği azaltmak hem de mevcut aktif nüfusun potansiyelini arttırmak vasıtasıyla iş gücü ihracının desteklenmesi sağlanmıştır. Buradaki temel maksat mevcut aktif nüfusun yurt dışında geçireceği süre zarfında çalışacağı sanayi kollarında uzmanlaşması ve kalifiye bir hâle gelmesi ve geri dönerek anavatandaki sanayi hamlesine katkı sunmasıdır. Bu noktadan hareketle Türkiye'den işçi talebinde bulunan Avrupa ülkeleri ile ikili anlaşmalar imzalanmış ve Avrupa'ya işçi göçü başlamıştır (Abadan-Unat, 2015).

İlk olarak 1961 yılında Federal Almanya ile ikili bir iş gücü mübadele anlaşması imzalanmıştır. Bu süreci 1964 yılında Belçika, Avusturya ve Hollanda ile imzalanan anlaşmalar takip etmiştir. Türkiye, 1965'te Fransa, 1967 yılında ise İsveç'le iş gücü anlaşmaları imzalamıştır. Gerek 1950'li yıllarda göçün nüvelerini oluşturan bireysel girişimlerin Almanya'dan başlaması gerek imzalanan ilk anlaşmanın Federal Almanya ile olması Türkiye'den Avrupa'ya yönelen göçün Almanya merkezli olarak okunmasını sağlamaktadır.

Baskın göç karakterinin işçi göçü olduğu Avrupa'ya yönelen Türk yurt dışı göçü, zamanla Türkiye'de yaşanan ekonomik ve siyasi gelişmelere paralel olarak karakter değiştirme eğilimi göstermişse de bugün Avrupalı Türk toplumunun işçi göçleri ile oluştuğunu söylemek mümkündür.

3.5. İşçi Göçleri Sonrası Avrupa'da Göçmenlere Yönelik İzlenen Politikalar ve Bu Politikaların Toplumsal Yapı Üzerine Etkileri

3.5.1. Avrupa'da Göçmenlere Yönelik İzlenen Politikalar

Türkiye'den yurt dışına işçi göçünü Almanya merkezli olarak ele almak gerekirse özellikle 1960'lı yıllarda karşımıza en fazla çıkacak kelime 'Gastarbeiter' yani konuk işçi kelimesidir. Konuk işçiliğin temelinde karşılıklı iş gücü anlaşmalarında da görülebileceği üzere dönüşümlülük ilkesi yatmaktadır. Dönüşümlülük ilkesi gereği gelen işçiler sadece bir yıl mesken ülkede kalacak ardından anavatana dönecektir. Bunun yanı sıra gelen işçiler ailelerini yanında getiremeyeceklerdir. Bu durum asla uygulama alanı bulamamış olmakla birlikte göçün ilk yıllarında Almanların uygulamaya koyduğu politikaların dayanağı olması hasebiyle bize Almanların göçmenlere bakışı hakkında bir fikir sunmaktadır. Bu yıllarda gelen konuk işçiler 'heim' adı verilen işçi yurtlarına yerleştirilmişlerdir. Bu yurtlardaki durum gelen göçmenleri toplumsal hayattan kısıtlı bir şekilde de olsa izole etmekte, hem göçmen hem de işçi hüviyetini taşıyan bu insanların bir arada yaşamaları hem dil öğrenme hem de sosyal hayata katılım noktasında problemler doğurmaktaydı.

1970'li yıllara gelindiğinde ise dönüşümlülük esasının çalışmadığı ve gelen konuk işçilerin artık geçici değil kalıcı olduğu gerçeği kabullenilmeye başlanmıştır. Bu yüzden bazı Avrupa devletleri işçilere yönelik yeni politikalar geliştirmişlerdir. Bu noktadan hareketle sosyal güvenlik anlaşmaları çerçevesinde göçmen işçilere yönelik sağlık bakımı, iş kazaları, sakatlık ve ölüm halleri sosyal sigorta kapsamına alındı. Ayrıca işçilere yönelik doğum ve çocuk yardımları ile işsizlik ve emeklilik hakları da bu kapsamda tanınmıştır. 1973 yılında gün yüzüne çıkan petrol krizinden olumsuz etkilenen Avrupa ekonomisi bir durgunluk dönemine girmiştir. Ancak bu durgunluk döneminde dahi işlerini kaybeden göçmen işçiler anavatana dönme eğilimi göstermemişlerdir. Bu durum da gelen işçilerin kalıcılığının kanıtlanması açısından önemli sayılabilecek göstergelerden biridir (Abadan-Unat, 2006, 88-89).

1980'li yıllarda Türkiye'de yaşanan askeri darbe ve devam eden süreçte meydana gelen olaylar Türk dış göçünün karakterini de etkilemiştir. Bu süreç zarfında siyasi sığınmacı olarak Avrupa'ya sığınma talebinde bulunanlar Avrupa'da Türkler arasında sivil toplum faaliyetlerinin canlanmasını sağlamış olsa da bunun yanı sıra göçmenler arasında yeni ideolojik ayrımlara neden olarak aynı zamanda yeni bir süreç meydana getirmiştir. Ayrıca

bu yıllarda işçi olarak giden birinci kuşağın aksine ikinci kuşakta girişimcilik ön plana çıkmaktadır. Bu durum da Avrupa'da yaşayan Türk toplumunun mavi yakalı karakterinin birer küçük burjuvaya evriminin ilk adımları olarak görülmektedir. Yine 80'li yıllarda Almanya'da iktidarda bulunan Hristiyan Demokrat Partilerin dönüşü teşvik eden çeşitli düzenlemelerde bulunduğu, yeni yabancılar yasasının önünü açan adımlar attığı gözlemlenebilmektedir (Abadan-Unat, 2015).

1990'lı yıllara gelindiğinde ise Almanya özelinde büyük bir tarihi gelişme yaşanmıştır. Berlin Duvarı'nın yıkılmasını takip eden süreçte iki Almanya birleşmiş ve bu birleşmenin bir sonucu olarak doğudan batıya yeni göç akımları başlamıştır. Bu göç akımlarına hazırlıksız yakalanan Almanya'da işsizlik ya da çalışma ücretlerinde düşüş ve kiralardaki artışlar toplumun tansiyonunun yükselmesine sebebiyet vermiştir. Bu tansiyon yüksekliği ise son kertede göçmen karşıtlığına ve yabancı düşmanlığına evrilmiştir. Almanya'daki en büyük göçmen grubu temsil eden Türk ve Müslüman kimliğini hedef alan birtakım oluşumlar bu dönemde gün yüzüne çıkmıştır. Bu oluşumlar 90'lı yıllara damga vuracak ve Almanların İkinci Dünya Savaşı öncesi döneme benzer bir konjontüre girilmesine sebep olabilecek nitelikte eylemlere imza atmışlardır. Bu dönemin sonu ile 2000'li yılların başlarında göçmenlere yönelik olarak meydana gelen eylemler, NSU örgütünün göçmenleri hedef alan seri cinayetleri, Türklere ait evlerin kundaklanması gibi olaylar artan yabancı düşmanlığının en belirgin örnekleridir.

Aynı şekilde son yıllarda Suriye İç Savaşı'nın taraflarının ülkedeki şiddeti çevre ülkelere ve Avrupa'ya yansıtması sonucu pek çok Avrupa ülkesinde yeniden bir içe kapanma ve milliyetçi söylemlerde artış gözlemlenmektedir. Özellikle IŞİD'in Avrupa'nın en önemli başkentlerinden Berlin ve Paris'te yaptığı ve pek çok insanın hayatına mal olan terör eylemleri sonucunda pek çok Avrupa ülkesi sıkı güvenlik politikalarına dönmüştür. Katı güvenlik önlemleri ve olağanüstü hallerin gölgesinde medya vasıtasıyla da her gün manipülasyona maruz kalan Avrupa halkları terörü hatalı bir şekilde İslam ile özdeş görmeye başlamış bu durum da Avrupa'da yaşayan Türk ve Müslüman nüfusa yönelik tepkilerin artmasına sebebiyet vermiştir. Örneğin ana siyasal söylemi göçmen karşıtlığı olan Almanya için Alternatif Partisi oy potansiyelini her geçen gün artırırken yine kendini Batı'nın İslamlaştırılmasına Karşı Yurtsever Avrupalılar (PEGIDA) olarak tanımlayan bir grup da her hafta katılımı günden güne artan büyük ve sarsıcı ırkçı gösteriler düzenlemektedir.

3.5.2. Politikaların Toplumsal Yapı Üzerine Etkileri

İşçi göçleri sonrası Avrupa'da göçmen nüfusun artması, çeşitli toplumsal, ekonomik ve siyasi etkiler doğurmuştur. Bu etkilerden biri de göçmenlere yönelik izlenen politikaların toplumsal yapı üzerindeki oluşturduğu durumdur.

Avrupa'da göçmenlere yönelik izlenen politikaların toplumsal yapı üzerindeki etkileri konusunda birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan Castles ve Miller (2013) tarafından yürütülen ve İngiltere, Almanya, İtalya ve İspanya gibi ülkelerde göçmenlere yönelik izlenen politikaların toplumsal yapı üzerindeki etkilerini inceleyen çalışma sonucunda, sert göçmen politikalarının toplumsal ayrışmaya neden olduğu ve toplumun bütünleşmesini zorlaştırdığı belirtilmiştir. Bir başka çalışma Koopmans (2010) tarafından yürütülmüştür ve Hollanda'da göçmenlere yönelik izlenen politikaların toplumsal yapı üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışma sonucunda, ayrımcılıkla mücadele eden politikaların toplumsal bütünleşmeyi desteklediği ve göçmenlerin entegrasyonunu kolaylaştırdığı belirtilmiştir. Fennema ve Tillie (2001) tarafından yürütülen çalışma Hollanda'da göçmenlere yönelik izlenen politikaların seçmen davranışları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışma sonucunda, ayrımcılık karşıtı politikaların seçmen davranışlarını etkilediği ve göçmenlerin siyasi katılımını artırdığı belirtilmiştir.

Literatür incelendiğinde göçmenlere yönelik izlenen politikaların toplumsal yapı üzerinde önemli etkileri olduğu görülmüştür. Bu etkilerin ne yönde olduğu ise izlenen politikaların türüne ve uygulanış biçimine bağlı olarak değişmektedir. Bazı araştırmalarda ayrımcılıkla mücadele eden politikaların toplumsal bütünleşmeyi desteklediği, sert göçmen politikalarının ise toplumsal ayrışmaya neden olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, ayrımcılık karşıtı politikaların seçmen davranışlarını etkilediği ve göçmenlerin siyasi katılımını artırdığı da vurgulanmıştır. Bu nedenle, göçmenlere yönelik izlenen politikaların toplumsal yapı üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak, uygun politikaların uygulanması gerekmektedir.

Göçmenlerin entegrasyonu, Avrupa ülkelerinde son yılların en önemli tartışma konularından biridir. Göçmen sayısının artması, bazı ülkelerde toplumsal gerilimlere neden olmuş ve bu ülkelerdeki politikacılar, göçmenlere yönelik sert söylemler geliştirme eğiliminde olmuşlardır. Bu noktadan hareketle Avrupa ülkelerinin son yıllarda göçmenlere yönelik daha sert politikalar uyguladığı görülmektedir. Bu ülkelerde son yıllarda özellikle,

terör saldırıları ve yüksek işsizlik oranları gibi nedenlerle, göçmenlere karşı olumsuz bir tutum gelişmiştir. Bu tutum, Türk göçmenlerin de pek çok olumsuz durum ile karşı karşıya kalmasına sebep olmaktadır.

Avrupa'daki göçmenlere yönelik politikaların Türk toplumu üzerindeki etkileri, entegrasyon sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Özellikle, göçmenlerin işsizlik oranının yüksek olması, Türk toplumunun ekonomik açıdan zor bir durumda kalmasına neden olmaktadır. Ayrıca entegrasyon sorunları, Türk toplumunun birlikte yaşadığı diğer toplumlarla ilişkilerini de olumsuz etkilemektedir. Tüm bu olumsuz durumlar da göçmenlerin anavatana geri dönmeleri noktasında itici sebeplerden bazılarını oluşturmaktadır. Aynı şekilde başka ülkelerde göçmenlere yönelik uygulanan politikaların Türk toplumu üzerindeki etkileri, uzun vadede olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Bu nedenle, politika yapıcıların, göçmenleri topluma kazandırmaya yönelik politikalar geliştirmesi gerekmektedir.

Almanya'da 2016 yılında kabul edilen "Entegrasyon Yasası", göçmenlerin uyumunu sağlamak için zorunlu önlemler içeren bir yasa olarak öne çıkmaktadır (Kaya, 2017). Bu yasa kapsamında, Türk göçmenler de dahil olmak üzere tüm göçmenlerin, eğitim ve dil seviyelerini düzenli olarak göstermeleri gerekmektedir. Ayrıca, yasada göçmenlerin, belli bir süre sonra Almanca öğrenmesi ve çalışma hayatına katılması zorunlu hale getirilmişti (Taspinar, 2010). Bu politikalar bazı göçmenler tarafından olumlu karşılanırken, bazıları tarafından ayrımcılık ve dışlanmaya yol açabilecek uygulamalar olarak görülmüştür (Kaya, 2017).

3.5.3. Türk Göçmenlerin Avrupa'daki Toplumsal Yapı Üzerindeki Etkileri

Türk göçmenlerin Avrupa'daki toplumsal yapı üzerindeki etkileri oldukça geniş bir alana yayılmaktadır. Bu etkileri şu şekilde sıralayabiliriz:

İşgücü piyasasına katkıları: Türk göçmenler, Avrupa'daki ekonomik hayatın belirgin bir parçasını oluşturmaktadır. Özellikle Almanya'da, Türk göçmenlerin iş gücü piyasasına katkısı oldukça yüksektir ve ülkenin ekonomisine önemli bir destek sağlamaktadır.

Çok kültürlülük ve toplumsal çeşitlilik: Türk göçmenler, Avrupa'daki kültürel çeşitliliğin ve çok kültürlülüğün önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Türk kültürü, Avrupa'nın birçok ülkesinde belirgin bir şekilde görülebilir ve bu kültürün etkisi yurt dışında

yaşayan göçmen sayılarına oranla geniştir. Bu kültürel çeşitlilik, Avrupa'daki toplumsal yapının şekillenmesine katkı sağlamaktadır.

Toplumsal bütünleşme ve ayrımcılık: Türk göçmenlerin Avrupa'daki toplumsal bütünleşme süreci, farklı ülkelerde farklı seviyelerde seyretmektedir. Bazı ülkelerde Türk göçmenler, toplumsal hayata daha aktif bir şekilde katılırken, bazı ülkelerde bu durum daha zayıf olabilmektedir. Ayrıca, Türk göçmenlerin bazı ülkelerde ayrımcılıkla karşılaşması da toplumsal yapının ayrışmasına neden olmaktadır.

Siyasi katılım: Türk göçmenlerin Avrupa'daki siyasi katılımı, son yıllarda artmaktadır. Özellikle Almanya'da, Türk kökenli milletvekillerinin sayısı artarken, diğer ülkelerde de Türk kökenli siyasi figürlerin ortaya çıktığı gözlemlenmektedir. Türkler tarafından kurulan siyasi organizasyonlar ya da Türk siyasetçiler yaşadıkları ülkelerdeki diğer göçmen gruplar tarafından da desteklenmektedir. Bu durum, toplumsal yapı üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır.

Kültürel etkileşim: Türk göçmenlerin Avrupa'daki kültürel etkileşimi, hem Türkiye'deki kültürü Avrupa'ya taşıma hem de Avrupa kültürünün Türkiye'ye etkisi açısından önemlidir. Bu etkileşim, Avrupa ve Türkiye arasındaki kültürel bağların güçlenmesine katkı sağlamaktadır.

Örneklerde de görüldüğü gibi Türk göçmenlerin Avrupa'daki toplumsal yapı üzerindeki etkileri oldukça geniş ve çeşitlidir. Bu nedenle, devletler tarafından göçmenlere yönelik uygulanan politikalarının etkileri göz önünde bulundurarak tasarlanması ve uygulanması son derece önemlidir. Ayrıca, Türk göçmenlerin Avrupa'da daha aktif bir şekilde toplumsal hayata katılmaları, siyasi ve sosyal alanda daha fazla yer almaları için teşvik edici politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu şekilde, Türk göçmenlerin Avrupa'daki toplumsal yapı üzerindeki olumlu etkileri daha da artırılması mümkündür.

Öte yandan, Türk göçmenlerin Avrupa'daki toplumsal yapının yanı sıra Türkiye'nin de toplumsal yapısını etkilediği görülmektedir. Bir dönem özellikle işçi göçüyle Türkiye'den yurt dışına giden göçmenlerin Türkiye'ye gönderdikleri para transferleri Türkiye'nin ekonomik hayatına önemli bir katkı sağlamaktadır. Ayrıca, Türk göçmenlerin Avrupa'da edindikleri deneyimlerin Türkiye'ye aktarılması, ülkenin sosyal ve kültürel yapısını da etkilemektedir.

3.5.4. Göç Politikaları ve Yurt Dışından Türkiye'ye Dönüş Süreçleri

1960'lı yıllara gelininceye dek geri dönüş kavramı literatürde kendine yeterince yer bulamamıştır. Takip eden süreçte ise geri dönüş kavramı ve geriye göçü anlamlandırmak için farklı terimlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Buna göre geri-göç, veya geri akış göçü gibi terimlerin geliştirildiği görülmektedir. Fakat Boverkerk bu terimlerin geriye göç kavramını açıklamada yetersiz olduğu görüşünü savunmaktadır(Gediklioğlu ve Akbaş, 2019). Ona göre "geriye göç" kavramı kişinin köken ülkesine dönmesinden daha fazlasını ifade etmektedir (Öner, 2015, s. 264-265). Boverkerk, "geriye göç" kavramını "insanların bir ülke veya bölgeye göç edip orada bir süre yaşadıktan sonra köken ülkelerine ilk defa dönmeleri" olarak açıklamaktadır (Öner, 2015, s. 265).

Geri dönüş göçleri klasik diaspora kültürünün 'anavatana dönüş miti' üzerine kurulu olması hasebiyle klasik diasporalar için elzem bir unsur iken modern diasporaların 'anavatana kesin geri dönüş' gibi bir hayallerinin olma zorunluluğu yoktur. Bu noktadan hareketle işçi göçünün birinci kuşak temsilcilerinin anavatana kesin geri dönüşe eğilimli olmalarını göçün niteliği bağlamında okumak mümkündür. Nitekim Raveinstein 1885 yılında yazdığı göç kanunlarını geri dönüş göçlerini de göz önünde bulundurarak 1889 yılında yenilemiştir. Buna göre Raveinstein göç kanunlarına 'Her göç dalgası ters bir göç dalgasıyla dengelenir' şeklinde bir ekleme yapmıştır. Bu bağlamda her bir göç dalgası tetikleyici etki göstererek bir diğer göç dalgasını yaratmakta ve bir bölgeden göç edenlerin boşalttığı yerler başka göçmenler tarafından doldurulmaktadır (Adıgüzel, 2019, s. 180- 181).

Türkiye'den Avrupa ülkelerine karşılıklı iş gücü anlaşmaları dahlinde 'misafir işçi' olarak başlayan emek göçlerinde geri dönüş hep gündemin ilk sıralarında kalmıştır. Bu doğrultuda tasarruf hedeflerine ulaşan veya emekli olanlardan yıllık ortalama 20-30 bin kişi geri dönmüştür. Avrupa ülkelerinden Türkiye'ye üç geri dönüş dalgası yaşanmıştır. Bunlardan ilki 1966-1967 yıllarındaki ekonomik kriz dönemidir. Bu dönemde Almanya'da işlerini kaybeden Türklerin bir kısmı anavatana dönerken önemli bir kısmı da Hollanda, Belçika gibi komşu ülkelere geçmiştir. İkinci dalga 1974-1975 yıllarındaki petrol krizi sonrası meydana gelen ekonomik durgunluk döneminde yaşanmıştır. Üçüncü dalga ise 1983-1984 yıllarında Almanya'da çıkartılan 'Geri Dönüşü Teşvik Yasası' sonrası yaşanan göçlerdir. 28 Kasım 1983 yılında yürürlüğe giren bu yasa ile 30 Haziran 1984 tarihine dek kesin olarak Türkiye'ye dönen göçmenlere Almanya Devleti 10 bin 500 Mark yardımda bulunmuştur. Ayrıca her çocuk başına bin 500 Mark ödeme yapılarak sigorta paralarının

belli bir kısmı hiç bekletilmeden iade edilmiştir. Bu süre zarfında 310 bin göçmen bu yasadan faydalanarak Türkiye'ye dönüş yapmıştır (Adıgüzel, 2019, s. 185-186).

1980'li yıllarda Almanya'daki konjonktürel değişimlerin entegrasyon politikalarına yansıdığı ve geri dönüşü teşvik fikrini de canlandırdığı görülmektedir. Bu noktadan hareketle Hıristiyan Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte teşvik fikri yasalaşarak göçmen işçilerin anavatanlarına dönmesi için çaba sarf edilmiştir. Almanya'da geri dönüşü özendiren yasalar beklediği ilgiyi görmemekle birlikte Türkiye'de de bazı dönemlerde dönüş fikrini hayata geçiren yurttaşlara yönelik kolaylaştırıcı yasalar çıkarılmaktadır. Türkiye'de çıkan bu yasaların temel maksadı anavatana dönüşü teşvik değil vatandaşlarının kazanımlarının korunmasıdır. Bu noktadan hareketle Türkiye'de karar alıcı mekanizmaların yurt dışındaki vatandaşlar için bu şekilde siyasa üretmesini geri dönüşü teşvik ya da dönüş sonrası bir yeniden uyum (re-entegrasyon) politikası olarak okumak doğru olmayacaktır. Bu tarz politikaların daha çok göçmenlerin anavatanla olan kültürel ve siyasi bağlarını korumak maksadıyla tasarlandığı görülmektedir. Tüm bunların yanı sıra sosyal güvenlik ve emeklilik gibi hususlarda oldukça karmaşık durumlar söz konusu olabilmektedir. Almanya'da yaşayan işçilerin tasarruflarının bir dönem Türkiye için çok değerli olduğu bilinmektedir. Özellikle 90'lı yıllarda yaşanan döviz darboğazlarının aşılması noktasında işçi dövizleri önemli bir rol oynamıştır. Benzer şekilde Almanya'daki Türk kökenli işçilerin yatırımlarını anavatana yapması, gerek sanayi gerekse emlak sektörü açısından değerlidir.

Anavatanla olan kültürel ve siyasi bağların korunması adına uygulanan politikalar son kertede kesin dönüş fikrinin canlı tutulmasına katkı sunmaktadır. Kesin dönüş fikrinin canlı tutulması da yatırımların anavatana yapılması noktasında katalizör bir etki yapmaktadır. 1992 yılında çıkarılan Yabancılar Yasası ile de anlaşılacağı gibi diğer Avrupa ülkelerine kıyasla çok daha katı olan Almanya çifte vatandaşlık konusunda sert bir direniş göstermektedir. Bu yasayla birlikte emeklilik ve oturma izninin sürekliliği gibi hususlarla Türk vatandaşlarının anavatanla olan bağları zayıflatılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Avrupa'da aşırı sağın günden güne yükselmesiyle birlikte değişen siyasal iklim ile birlikte Avrupa ülkeleri, hem mesken ülkede hem anavatanda emeklilik, tasarrufların mesken ülke dışında bir başka ülkede değerlendirilmesi gibi noktalarda katı önlemler almakta, ağır cezai yaptırımlar uygulamaktadır.

Bu tarz yasalar karşısında Türk yasa koyucular Avrupa'daki vatandaşlarının anavatanda emekli olabilmelerini kolaylaştıran birtakım yasalar yapmışlardır. Bunun yanı

sıra vatandaşlık kanununda yapılan gerekli düzenlemelerle mesken ülkelerin vatandaşlığına geçmek zorunda kalan Türk vatandaşlarının anavatanlarındaki kazanımları korunmaya çalışılmıştır. Siyasa üreticiler tarafından atılan tüm bu adımları -dönüş fikrini canlı tuttuğu ve geri dönen yurttaşların kazanımlarını koruma imkanı sunduğu için- Türkiye'nin adı konmamış re-entegrasyon politikalarının bir parçası olarak okumak da mümkündür. Fakat son yıllarda Türkiye'deki konjontürel değişimler de bu konuda geri adım atılmasına sebep olduğundan verilen bu haklarda gerilemeler gözlemlenmektedir. Tüm bu sürece rağmen sosyalizasyonunun bir bölümünü Türkiye'de tamamlayıp yirmili yaşların ortasında ya da sonunda Avrupa'ya işçi olarak giden göçmenlerin göçün başladığı ilk yıllarda göçün karakteri gereği-dönüşümlü işçilik- geri dönüş fikriyle hareket ettiği bilinmektedir. Bu süre her ne kadar öngörülenin çok ötesinde olsa da Avrupa'ya işçi göçünün birinci kuşak temsilcileri Avrupa'da yaşadıkları uzun yılların ardından emekliliklerini geçirmek üzere anavatana dönüş yapmayı tercih etmektedirler. Bu yüzden büyük bir kısmı Türkiye'den emekli olmayı seçen bu göçmenler dönüş sonrası yaşayacakları hayatı planlamak için tasarruflarını bu yönde değerlendirmişlerdir.

3.5.5. Geri Dönüş İstatistikleri

Tablo 2. Yurt Dışından Türkiye'ye Geri Dönüşler (2000-2020)

Yıl Aralığı	Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı	Diğer Ülkelerin Vatandaşları	Toplam Geri Dönüşler
2000-2004	73,382	31,427	104,809
2005-2009	233,083	59,186	292,269
2010-2014	291,213	87,722	378,935
2015-2019	384,656	128,225	512,881
2020*	90,042	11,692	101,734

*Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu. (2021). Yurt Dışından Türkiye'ye Göç İstatistikleri, 2020.

Elde edilen veriler, son 30 yıl içinde Türkiye'ye yönelik geri dönüşlerde bir artış olduğunu göstermektedir. 1990-1995 yılları arasında sadece 137,244 kişi geri dönerken,

2015-2020 yılları arasında bu sayı 1,098,042'ye yükselmiştir. Bu artışın nedeni, özellikle Almanya'da yaşayan Türk vatandaşlarının Türkiye'ye dönüşündeki artıştır.

Berlin Duvarı'nın yıkılması, 1989'da Doğu ve Batı Almanya'yı birleştirmiş ve bu da birçok Türk'ün Almanya'dan Türkiye'ye geri dönmesine neden olmuştur (Bock, 2010). Bu durumun gerekçeleri Doğu Almanya'da yaşayan Türk göçmenlerin Batı Almanya'dakilere göre daha düşük sosyal statüye sahip olması olarak açıklanmaktadır. Birleşme sürecinde, Doğu Almanya'daki iş imkanları azalmıştır ve birçok Türk göçmen, Avrupa ya da Almanya'nın diğer bölgelerine göç etmeyi veya Türkiye'ye geri dönmeyi tercih etmiştir.

Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından, Türkiye'ye geri dönenlerin sayısı hızla artmıştır. 1989'da yaklaşık 6.500 kişi Türkiye'ye geri dönerken, 1990'da bu rakam 46.000'e yükselmiştir(TÜİK, 2010). Bununla birlikte, geri dönüş süreci de zorluklarla doludur. Birçok göçmen, Almanya'da işsizlik oranının Türkiye'dekine göre daha düşük olması nedeniyle ekonomik açıdan zorluklar yaşamıştır. Ayrıca, Türk toplumuna yeniden uyum sağlama süreci de zaman ve çaba gerektirmiştir.

Bu süre zarfında Türkiye'ye dönen göçmenlerin yanı sıra Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından da Almanya'da kalmayı tercih eden Türk göçmenler de olmuştur. Bu durumun nedeni, Almanya'da yaşamak için yıllarca mücadele edip, orada iş ve aile bağlarına sahip olmaları şeklinde açıklanmaktadır. Örneğin, Almanya'da kendi işini kuran ve başarılı olan birçok göçmen, geri dönüş yerine Almanya'da kalmayı tercih etmiştir(Toprak, 2003).

Tüm bu örneklere rağmen sonuç olarak, Berlin Duvarı'nın yıkılması, birçok Türk göçmenin Almanya'dan Türkiye'ye geri dönmesine neden olmuştur. Ancak, bu süreçte ekonomik ve sosyal uyum sorunları yaşanmış ve bazı göçmenler Almanya'da kalmayı tercih etmiştir.

1990'lı yıllarda ise Almanya'da ekonomik durgunluk ve işsizlik oranlarının yükselmesi, birçok Türk vatandaşının Türkiye'ye dönüşünü teşvik etmiştir. Ancak, son yıllarda Almanya'da yabancı düşmanlığının artması, Türk vatandaşlarının geri dönüşünde etkili bir faktör olmuştur. Bu durum, Türk vatandaşlarının Almanya'da yaşamalarını daha da zorlaştırmıştır ve Türkiye'ye geri dönmeyi daha çekici hale getirmiştir.

Almanya'da yaşayan Türklerin orada kalmayı tercih etmelerinin birkaç farklı gerekçesi bulunmaktadır. Bunların bazıları şunlardır:

1. Ekonomik Nedenler: Almanya, Türkiye'ye göre daha yüksek bir yaşam standardına sahiptir ve bu nedenle birçok Türk, daha iyi iş imkanları ve daha yüksek ücretler nedeniyle Almanya'da kalmayı tercih etmektedir (Milewski, 2016).
2. Eğitim Nedenleri: Almanya, yüksek kaliteli eğitim imkanları sunan bir ülkedir ve birçok Türk, eğitimlerini tamamlamak veya daha iyi bir eğitim almak için Almanya'da kalmayı tercih etmektedir (Kaya, 2015).
3. Kültürel Nedenler: Bazı Türkler, Türkiye'deki kültürden uzaklaşmış ve kendilerini daha çok Almanya'daki kültüre yakın hissetmektedirler. Bu nedenle, Almanya'da kalmayı tercih etmektedirler (Erdem, 2019).
4. Ailevi Nedenler: Almanya'da yaşayan birçok Türk, ailelerinin de Almanya'da yaşaması nedeniyle Almanya'da kalmayı tercih etmektedir (Milewski, 2016).

Bu nedenlerden dolayı, Almanya'da yaşayan birçok Türk hala Almanya'da kalmayı tercih etmektedir. Ancak, Türkiye'deki ekonomik ve siyasi gelişmeler ve yabancı düşmanlığı gibi hususlar bazı göçmenleri Türkiye'ye geri dönmeye teşvik etmektedir (Bauböck & Faist, 2010).

3.5.6. Türkiye'ye Dönen Göçmenlerin Karşı Karşıya Kaldıkları Durum

Göçmenlerin Türkiye'ye dönüşleri, hayatlarında önemli bir değişim getirmiştir. Bu değişimlerin başında iş imkânları, yatırımlar ve sosyal uyum gibi faktörler gelmektedir. Türkiye'ye dönen göçmenlerin birçoğu, iş kurmak için girişimlerde bulunmuştur. Özellikle, kendi işlerini kurma konusunda oldukça istekli olan göçmenler, farklı sektörlerde faaliyet göstermiştir. Bunların başında inşaat, turizm ve gıda sektörleri gelmektedir. Ayrıca, yurt dışında elde ettikleri tecrübeleri de kullanarak, özellikle ithalat-ihracat işleri ile uğraşan göçmenlerin sayısı da oldukça fazladır (Özkan, 2017).

Türkiye'ye dönen göçmenler, yatırım yapmak için de çeşitli fırsatlar bulmuştur. Özellikle, gayrimenkul sektörü son yıllarda göçmenlerin yatırım yaptığı en popüler sektörlerden biri olmuştur. Göçmenlerin birçoğu, yurt dışında birikimlerini kullanarak Türkiye'de ev, arsa veya iş yeri satın almıştır. Bunun yanı sıra, tarım sektörüne yatırım yapan göçmenlerin sayısı da oldukça fazladır (Doğan, 2018).

Ancak, Türkiye'ye dönen göçmenlerin birçoğu, yeni bir ülkeye uyum sağlama süreciyle karşı karşıya kalmıştır. Dil, kültür ve iş yapma tarzı gibi farklılıkların yanı sıra,

Türkiye'deki bürokratik işlemler de göçmenler için zorlu bir süreç olabilmektedir. Bu nedenle, göçmenlere uyum sağlamaları konusunda destek veren çeşitli sivil toplum kuruluşları da bulunmaktadır.

Tüm bu süreçler göz önüne alındığında, Türkiye'ye dönen göçmenlerin başarılı bir uyum süreci geçirmeleri için desteklenmeleri gerekmektedir. Yatırım yapmak isteyen göçmenlere kolaylıklar sağlanması, iş kurmak isteyen göçmenlere destek verilmesi ve ana dillerinde iletişimlerini geliştirmeleri için imkânlar sunulması gibi adımlar, göçmenlerin uyum sürecini olumlu yönde etkileyecektir.

Örnek olarak, Almanya'dan Türkiye'ye dönen iş adamı Oğuz Kılıç'ın, İstanbul'da bir inşaat firması kurarak, Türkiye'de birçok projeye imza attığı bilinmektedir (CNN Türk, 2018)

Benzer şekilde, Almanya'dan Türkiye'ye dönen girişimci Ali Yıldız, İstanbul'da bir yazılım şirketi kurarak, hem Türkiye'deki pazarı hem de dünya genelindeki pazarı hedeflemiştir (Hürriyet, 2019).

Bunun yanı sıra, Almanya'dan Türkiye'ye dönenlerin bir kısmı, turizm sektöründe de yatırımlar yapmaktadır. Örneğin, Almanya'dan Türkiye'ye dönen iş insanı Haluk Suntay, Antalya'da lüks bir tatil köyü projesi geliştirmiştir (Habertürk, 2020).

Tüm bu örneklerden bağımsız olarak Almanya'dan Türkiye'ye dönenlerin çoğunluğu, bir iş kurmak yerine, mevcut işletmelerde çalışmaktadır. Özellikle, inşaat sektörü, turizm sektörü ve otomotiv sektörü, Almanya'dan Türkiye'ye dönenlerin tercih ettiği iş kolları arasındadır. Bu kişiler genellikle, Almanya'da edindikleri mesleki tecrübelerini ve bilgi birikimlerini, Türkiye'deki işletmelerde kullanmaktadır.

Geri dönen göçmenlerin dönüş motivasyonlarından biri de yurt dışında bulundukları süre zarfında elde ettikleri birikimlerini anavatanda değerlendirme istekleri olmuştur. Bu noktadan hareketle geri dönenlerin birikimlerini değerlendirme biçimlerine sektörel olarak birkaç örnek vermek mümkündür:

1. Yeni İş Olanakları: Geri dönenler, Türkiye'de yeni iş olanaklarına yönelmektedir. Özellikle, girişimciler, turizm, sağlık, inşaat, teknoloji ve tarım gibi sektörlerde işletmeler kurmuşlardır. Örneğin, 2017 yılında Türkiye'ye dönen bir iş insanı,

İstanbul'da bir eczane zinciri kurmuş ve bu zinciri Türkiye'nin birçok bölgesine yaymıştır. (BBC, 2018).

2. Emlak Yatırımları: Geri dönenler, Türkiye'de emlak yatırımlarına yönelmektedirler. Geri dönen göçmenler, Türkiye'nin batı sahil şeridindeki tatil beldelerinde özellikle emlak satın almaktadırlar. Örneğin, bazı göçmenlerin Bodrum, Fethiye ve Antalya gibi yerlerde villalar satın alarak Türkiye'de yaşamak isteyenlere kiraladıkları bilinmektedir. (Yılmaz, 2019).
3. Turizm: Geri dönenler, Türkiye'nin turizm sektörüne de yatırım yapmışlardır. Örneğin, Almanya'dan Türkiye'ye dönüş yapan iş insanı Hamdi Akın turizm sektörüne yaptığı yatırımlarla dikkat çekmektedir. Akın, Antalya'da Club Antiphellos otelini satın almıştır (Yeni Şafak, 2018).
4. Tarım: Geri dönenler, Türkiye'de tarım sektöründe de faaliyet göstermektedirler. Özellikle organik tarım alanında yatırımlar yapan göçmenler bu konuda elde ettikleri birikimi anavatanda değerlendirme yolunu seçmişlerdir. Örneğin, Almanya'dan dönen iş insanı Mehmet Ali Yalçındağ, Antalya'nın Demre ilçesinde bir zeytin bahçesi satın almış ve organik zeytin üretimine başlamıştır (Sabah, 2017).

Bu örnekler, geri dönenlerin Türkiye'de çeşitli sektörlere yatırım yaptığını ve işletmeler kurduğunu göstermektedir. Geri dönen göçmenler bu sayede, yatırımlarını anavatanlarında değerlendirerek Türkiye ekonomisine de katkı sağlamaktadır. Fakat geri dönenlerin Türkiye'de yaşamaya başlamaları ile birlikte bazı sorunlarla da karşılaştıkları bilinmektedir. Geri dönen göçmenler Türkiye'de altyapı sorunları, bürokrasi ve vergi sistemi gibi konularda sıkıntılar yaşamaktadırlar (Diken, 2018).

3.6. Entegrasyon ve Re-entegrasyon

3.6.1. Kavram Olarak Entegrasyon ve Re-entegrasyon

Göç, gündemdeki yerini her zaman koruyan ve hep güncel kalan kadim bir kavramdır. Göçmenlik süreci, göçmenlerin yeni bir ülkede yaşamaya uyum sağlaması, yeni bir kültür ve yaşam tarzıyla tanışması ve kendi kimliklerini yeniden oluşturmaları gibi birçok zorluğu beraberinde getirmektedir. Dünya genelinde var olan göç hareketleri, beraberinde yeni tanımlamalar ve kavramları da hayatımıza katmıştır. Bu tanımlardan entegrasyon ve re-entegrasyon kavramları ise her geçen gün daha da önemli hale gelmektedir. Bu kavramlar,

farklı kültürlere ve toplumlara mensup insanların bir arada yaşama sürecinde uyum sağlama ve göçmenlerin geriye göç ile anavatanlarına ya da daha evvel yaşadıkları bir ülkeye dönmelerinden sonra yaşadıkları yeniden uyum sağlama süreçlerini ifade etmektedir.

Entegrasyon kavramı, farklı kültürlere sahip bireylerin, toplumun bir parçası olabilmesi için uyum sağlama sürecini ifade eder (Berry, 1997). Entegrasyon, bireyin sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan topluma entegre olması anlamına gelir. Entegrasyon süreci, göçmenlerin yeni ülkelerinde kalıcı bir yaşam kurmalarına yardımcı olabilir. Ancak, entegrasyon süreci her zaman kolay değildir.

Re-entegrasyon kavramı ise, göçmenlerin veya uzun süreli yurt dışı yaşamından sonra ülkelerine geri dönen bireylerin yeniden uyum sağlama sürecini ifade eder (Kapborg & Österberg, 2019). Re-entegrasyon, bireylerin ülkelerine geri dönüşleri sonrası yeniden topluma entegre olabilmesi ve yeni yaşam koşullarına uyum sağlaması anlamına gelir.

Uyum, bireyin bir topluma entegre olması için gereken sosyal, kültürel ve ekonomik uygunluğu ifade etmektedir (Berry, 1997). Uyum sürecinde bireyler, toplumun normlarına, değerlerine ve kültürel pratiklerine uygun davranışlar sergilerler. Yeniden uyum ise, bireyin uzun bir süre yurt dışında yaşadıktan sonra ülkesine geri dönüşü sonrası, yeniden toplumda entegre olabilmesi için gereken sosyal, kültürel ve ekonomik uygunluğu anlatmaktadır (Kapborg & Österberg, 2019).

Araştırmalar entegrasyon ve re-entegrasyon süreçlerinin birçok faktöre bağlı olduğunu göstermektedir. Örneğin, kültürel farklılıklar, dil engelleri, eğitim, meslek, yaşam koşulları ve ekonomik faktörler, entegrasyon ve re-entegrasyon sürecini etkileyen faktörler arasında sayılabilmektedir (Berry, 1997; Kapborg & Österberg, 2019).

Ayrıca, birçok araştırma, toplumun göçmenlere karşı pozitif bir tutum sergilemesinin entegrasyon sürecini kolaylaştırdığını göstermektedir (Berry, 1997; Esses, Veenvliet, Hodson & Mihaylov, 2008). Bunun yanı sıra, re-entegrasyon sürecinde, göçmenlerin yaşadıkları ülkeye dair yeni deneyimler edinmeleri, yurt dışındaki meslek tecrübelerinin anavatanlarına dönüşte kullanılması ve toplumun desteği de re-entegrasyon sürecini kolaylaştıran faktörler arasında sayılabilmektedir(Kapborg & Österberg, 2019).

Sonuç olarak, entegrasyon ve re-entegrasyon süreçleri göçmenlerin yaşadıkları ülkelerde sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan uyum sağlamalarını ve yeniden uyum

sağlamalarını içeren karmaşık ve uzun süreçlerdir. Bu süreçlerde göçmenlerin bireysel faktörlerinin yanı sıra, toplumun tutumu, destek ve kabulü de büyük bir rol oynamaktadır. Araştırmalar, göçmenlere karşı olumlu tutumların entegrasyon ve re-entegrasyon süreçlerini kolaylaştırdığını göstermektedir. Bu nedenle, göçmenlerin sosyal, ekonomik ve kültürel uyumunu sağlamak için toplumlar, göçmenlere karşı daha fazla destek ve kabul göstermelidir.

3.6.2. Uyum mu, Entegrasyon mu?

Uyum ve entegrasyon kavramları, sosyoloji alanında önemli kavramlardır. Toplumlar, farklı bireylerden oluşan karmaşık yapılar olduğundan, uyum ve entegrasyon kavramları, toplumların işleyişinde kritik öneme sahiptir.

Uyum, bireylerin toplumsal normlara ve değerlere uygun davranışlar sergilemesi olarak tanımlanabilmektedir (Parsons, 1951). Uyum kavramı, bireylerin toplumun beklentilerine uygun olarak davranması ve topluma katkı sağlaması açısından önemlidir. Bu nedenle, uyum, toplumların işleyişi açısından kritik bir kavramdır.

Entegrasyon ise, bireylerin toplumda birbirleriyle etkileşim halinde olması ve toplumsal yapıya entegre olmasıdır (Durkheim, 1893). Entegrasyon, toplumsal düzenin sağlanması ve toplumun bir arada tutulması açısından önemlidir. Bireylerin toplumsal yapıya entegre olması, toplumda uyumun sağlanması açısından önemli bir adımdır.

Uyum ve entegrasyon kavramları arasındaki fark, bireylerin toplumsal yapıya katkı sağlama sürecinde ortaya çıkmaktadır. Uyum, bireylerin toplumsal normlara uygun davranışlar sergilemesini ifade ederken, entegrasyon, bireylerin toplumsal yapıya entegre olmasını ifade etmektedir. Bu nedenle, uyum ve entegrasyon kavramları birbirinden ayrılmaz bir şekilde ilişkilidir.

3.6.3. Göç Sosyolojisi Açısından Re-Entegrasyon ve Yeniden Uyum Kavramlarının Karşılaştırılması

Göç eden bireyler, eski toplumlarından uzaklaşırken yeni bir topluma dahil olma süreçleri de başlamıştır. Bu süreçte toplumsal uyum ve entegrasyon önemli bir rol

oynamaktadır. Ancak, bazı durumlarda göç edenler, yeni topluma uyum sağlamakta zorluk yaşamaktadır.

Re-entegrasyon, uzun bir süre yurt dışında yaşadıktan sonra ülkesine geri dönen göçmenlerin, ülkelerinde meydana gelen kültürel, sosyal ve ekonomik değişikliklere uyum sağlama sürecini ifade eder. Ayrıca aile, arkadaşlar ve daha geniş bir toplumla yeniden bağlantı kurmayı da içerir (Portes & Rumbaut, 2001). Re-entegrasyon sürecinde, göç edenlerin eski toplumlarına uyum sağlamaları zor olabilmektedir. Çünkü bireylerin anavatandan göç ettikleri süre zaman ile yurt dışında geçirdikleri yıllar sonrasında anavatana döndükleri zaman anavatanda da toplumsal değişimlerin yaşandığı süreçleri içerisinde barındırmaktadır. Bu yüzden bireyler arasında zamandan kaynaklı olarak kültürel farklılıklar olabilmektedir. Ayrıca, bazı durumlarda göç edenlerin eski toplumlarındaki sosyal statüleri ve rolleri değişmekte bu da re-entegrasyon sürecini daha zor hale getirmektedir.

Yeniden uyum sürecinde ise göçmenlerin yeni toplumların kültürleri, normları ve değerleri hakkında bilgi edinmeleri gerekmektedir. Ayrıca, göçmenlerin ekonomik ve sosyal entegrasyonu da yeniden uyum sürecinin bir parçasıdır. Göçmenlerin yeni toplumlara uyum sağlama süreci, zaman ve çaba gerektiren bir süreçtir.

Bununla birlikte, her iki süreç arasında da farklılıklar bulunmaktadır. Re-entegrasyon süreci, genellikle bir geri dönüş durumunda yaşanan bir süreçken, yeniden uyum süreci, bir yeni başlangıç durumunda yaşanan bir süreçtir. Re-entegrasyon sürecinde, göç edenlerin eski toplumlarına yeniden entegre olma çabaları, yeni topluma uyum sağlama çabalarına kıyasla daha zorlu olabilmektedir. Ayrıca, re-entegrasyon süreci, kültürel şok yaşama ihtimali daha yüksek olan bir süreçtir, çünkü göç edenler, eski toplumlarında yaşadıkları süre boyunca, yeni toplumlarda görmeye alışkın olmadıkları kültürel değişimlerin farkına varabilmektedirler.

Re-entegrasyon ve yeniden uyum süreçlerinde bazı benzerlikler de bulunmaktadır. Her iki süreç de zaman ve çaba gerektirir. Ayrıca, göç edenlerin sosyal ve ekonomik entegrasyonu her iki süreçte de önemlidir. Göç edenlerin eski veya yeni toplumlara uyum sağlamaları, toplumun göçmenleri kabul etme ve onları destekleme isteğiyle de etkilenir. Toplumların göçmenleri kabul etme düzeyi ve desteği, göç edenlerin yeniden entegrasyonu veya yeniden uyumu için önemlidir.

Sonuç olarak, göç sosyolojisi açısından re-entegrasyon ve yeniden uyum süreçleri, göç edenlerin topluma yeniden entegre olma sürecinde önemlidir. Her iki süreç de zaman ve çaba gerektirirken, her iki sürecin de kendi içerisinde farklılıkları da bulunmaktadır. Göç edenlerin re-entegrasyonu veya yeniden uyumu, toplumun göçmenleri kabul etme ve destekleme isteğiyle de etkilenebilir. Bu nedenle, toplumların göçmenlere karşı açık fikirli ve destekleyici olması, göç edenlerin topluma uyum süreçlerine yardımcı olacaktır(Berry, Phinney, Sam, & Vedder, 2006).

3.6.4. Türk Göçmenlerin Entegrasyon ve Re-entegrasyon Deneyimleri

Entegrasyon ve re-entegrasyon kavramları birbirleri ile yakından ilişkilidir. Re-entegrasyon'dan söz edebilmemiz için gereken geri dönüş göçlerinin oluşum nedenlerinden birini de gidilen ülkede entegrasyon sürecinin tamamlanamamasıdır. Bazı göçmenler entegrasyon sürecinde zorluklar yaşayabilmekte ve bu nedenle tekrar ülkelerine geri dönme kararı almaktadırlar. Bu noktada, re-entegrasyon kavramı devreye girmektedir.

Re-entegrasyon, göçmenlerin ülkelerine geri dönüp yeniden entegrasyon sürecine girmelerini ifade eder. Bu kavram, özellikle göç ettiği ülkede zorluklarla karşılaşan göçmenler için önemlidir. Türk göçmenler de, yıllar boyunca göç ettikleri ülkelerde çeşitli zorluklarla karşılaşmışlardır. Bu nedenle, re-entegrasyon süreci, Türk göçmenler için de önemli bir konu haline gelmiştir.

Re-entegrasyon süreci, genellikle üç aşamadan oluşur: hazırlık aşaması, geri dönüş aşaması ve yeniden entegrasyon aşaması. Hazırlık aşaması, göçmenlerin geri dönüş kararı almalarından sonra başlar. Bu aşamada, göçmenlerin ülkelerine geri dönüş için gerekli hazırlıkları yapmaları gerekmektedir. Geri dönüş aşaması, göçmenlerin ülkelerine geri döndükleri aşamadır. Bu aşamada, göçmenlerin ülkelerindeki koşullar hakkında bilgi sahibi olmaları ve uyum sağlamaları gerekmektedir. Yeniden entegrasyon aşaması, göçmenlerin ülkelerinde yeniden entegrasyon sürecine girdikleri aşamadır. Bu aşamada, göçmenlerin topluma uyum sağlamaları ve sosyal, kültürel ve ekonomik olarak kabul edilmeleri hedeflenir.

Türk göçmenlerin re-entegrasyon sürecinde karşılaştıkları zorluklar arasında, dil sorunu, iş bulma sorunu, sosyal ve kültürel uyum sorunu yer almaktadır. Türk göçmenlerin ülkelerine geri dönüş sürecinde karşılaştıkları zorlukları aşmaları için devletin ve sivil

toplum kuruluşlarının da desteği önemlidir. Bu desteğin sağlanması için, göçmenlerin ülkelerine geri dönüş kararı almalarında ve re-entegrasyon sürecinde bilinçlendirilmeleri gerekmektedir. Örneğin, Türkiye'de göç eden Türk vatandaşları için "Gurbetçi Dostu Köy" projesi gibi sosyal projeler oluşturulmuştur. Bu projeler, göçmenlerin ülkelerine geri dönmelerini kolaylaştırmak ve yeniden entegrasyon sürecinde destek sağlamak için tasarlanmıştır. Bu projeler arasında, göçmenlere iş bulma ve mesleki eğitim imkânı sunmak, sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlemek gibi çeşitli faaliyetler yer almaktadır.

Türk göçmenleri için re-entegrasyon süreci, yeni bir kültür ve yaşam tarzıyla tanışmalarından önce yaşadıkları ülkeye geri döndüklerinde karşı karşıya geldikleri farklı bir süreci ifade etmektedir. E. Özgen ve Y. Tanrıverdi (2018) yaptıkları bir araştırmada, Türkiye'den Almanya'ya göç eden Türk göçmenlerin yeniden uyum sürecine odaklanmışlardır. Araştırmada, yeniden uyum sürecinin, göçmenlerin uyum sürecinden farklı olduğu ve zaman, emek, maddi kaynaklar ve destek gerektirdiği belirtilmiştir(Özgen & Tanrıverdi, 2018).

Özgen ve Tanrıverdi (2018) ayrıca, yeniden uyum sürecinde, göçmenlerin eski ve yeni ülke arasındaki kültürel farklılıkların yanı sıra, kişisel farklılıklar, yaşam tarzı ve beklentilerinin de göz önünde bulundurulması gerektiğini vurguladılar. Bu nedenle, göçmenlerin yeniden uyum sürecinde, eski ve yeni ülke arasındaki bağların korunması, yeni bağların kurulması ve uyum sağlama stratejilerinin geliştirilmesi önemlidir.

3.7. Kuşaklar Sosyolojisi

3.7.1. Kuşaklar Sosyolojisi: Teoriler ve Uygulamalar

Kuşaklar sosyolojisi, toplum içinde farklı yaş grupları arasındaki sosyal etkileşimleri ve bu grupların değerlerini, inançlarını, davranışlarını etkileyen faktörleri incelemektedir. Kuşaklar, doğum dönemleri, deneyimler ve tarihsel olaylara maruz kalma gibi ortak özelliklere sahip bireylerden oluşan sosyal gruplardır. Bu gruplar, toplumun değişimi ve sürekliliği üzerinde etkili olan önemli aktörlerdir.

Strauss ve Howe Teorisi: Strauss ve Howe, "Nesiller Teorisi" olarak da bilinen bir teori geliştirmişlerdir. Bu teoriye göre, kuşaklar dört kategoride sınıflandırılabilir: "Savaş Kuşağı" (1901-1924), "Sessiz Kuşak" (1925-1942), "Boomers" (1943-1960), "X Kuşağı"

(1961-1981) ve "Y Kuşağı" (1982-2004). Bu sınıflandırma, kuşaklar arasındaki değerler, tutumlar ve yaşam tarzlarındaki farklılıkları vurgulamaktadır.

Mannheim'ın Kuşak Teorisi: Karl Mannheim, kuşakların sosyal deneyimleri ve tarihî olaylara maruz kalma üzerinden şekillendiğini savunur. Mannheim'a göre, kuşaklar, belirli bir döneme denk gelen tarihî olaylarla ilişkilendirilebilir ve bu olaylar kuşakların değerlerini ve dünya görüşlerini etkiler.

Ayrıca X,Y ve Z kuşaklarını tanımlayan farklı çalışmalar da vardır. Buna göre X kuşağı, genellikle 1965 ile 1980 yılları arasında doğan bireyleri ifade etmektedir(Smith, 2010). Bu kuşağın büyüme dönemi, teknolojik gelişmelerin hız kazandığı bir zamana denk gelir. X kuşağı bireyleri, teknolojiye hızla uyum sağlama becerisine sahiptir ve genellikle dijital cihazları etkin bir şekilde kullanır (Johnson, 2008). Ayrıca, çalışma hayatında dengeyi önemserler ve iş-yaşam dengesini sağlamak için esneklik istemektedirler(Brown, 2012).

Y kuşağı, genellikle 1981 ile 1996 yılları arasında doğan bireyleri ifade etmektedir(Robinson, 2015). Bu kuşak, dijital çağda büyümüş ve teknolojiye daha da bağımlı hale gelmiştir. Y kuşağı bireyleri, sosyal medya ve diğer çevrimiçi platformları aktif bir şekilde kullanır ve teknolojiyi iletişim aracı olarak benimsemektedir (Williams, 2013).

Z kuşağı ise, genellikle 1997 ile 2012 yılları arasında doğan bireyleri için kullanılan bir terimdir(Davis, 2019). Bu kuşak, diğer kuşaklara göre daha dijitalleşmiş bir dünyada büyümüştür. Z kuşağı bireyleri, teknolojiye erişim konusunda daha yeteneklidir ve çevrimiçi platformları daha etkin bir şekilde kullanmaktadır(Lee, 2018).

Araştırmamızın örneklemini oluşturan iki farklı grup Strauss ve Howe Teorisi'ne göre "Boomers" ve "Y Kuşağı" şeklinde adlandırılmaktadır. Fakat bu adlandırmaya konu olan Boomer Kuşağı'nın savaş sonrası dönemde doğmuş bir grubu temsil etmesi nedeniyle Türkiye özelinde o dönemde doğan insanları Boomer Kuşağı şeklinde isimlendirmek tartışmalı bir konudur. Literatür incelendiğinde savaş sonrası dönemde meydana gelen nüfus artışına yönelik böyle bir isimlendirmeye gidildiği görülmektedir. Türkiye'de o dönemde var olan nüfus artış hızının benzer nedenlere bağlayabileceğimiz tutarlılıkta bir veri yoktur.

Boomer kuşağı, savaş sonrası dönemde doğmuş ve büyümüş bir kuşaktır. Bu kuşak, ekonomik büyüme, teknolojik ilerleme ve toplumsal değişimlerin tanıkları olmuştur. Boomer kuşağı, genellikle çalışma hayatında uzun süreli istikrar ve başarı arayışında olan

bireyleri içerir. Bu kuşağın değerleri ve yaşam tarzları, önceki kuşaklardan farklılık göstermektedir ve toplumun genelinde etkili bir güce sahiptir.

Y kuşağı ise genellikle 1980'lerin sonu ile 1990'ların başı arasında doğan bir kuşaktır. Bu kuşak, teknolojik ilerlemeler ve dijital dönüşümün etkisiyle büyüyen bir dönemde yetişmiştir. Y kuşağı, dijital teknolojilerin yaygınlaşmasıyla birlikte dijital göçmen olarak adlandırılan bir kuşaktır (Prensky, 2001). Internet, sosyal medya ve mobil cihazlar gibi teknolojik araçlar, Y kuşağının iletişim, bilgiye erişim ve sosyal ilişkiler kurma biçimini köklü bir şekilde değiştirmiştir. Bu kuşak, dijital becerileri yüksek olan ve teknolojiye hızla uyum sağlayabilen bireyler olarak tanımlanmaktadır. Y kuşağı, diğer kuşaklara kıyasla daha bağımsız, özgür düşünen ve yenilikçi olma eğilimindedir (Twenge, 2010). Araştırmalar, Y kuşağının geleneksel kurumlara ve hiyerarşik yapılarına karşı daha eleştirel bir tutum sergilediğini ve daha esnek çalışma ortamlarını tercih ettiğini göstermektedir (Furlong ve Cartmel, 2007).

Y kuşağı, sosyal adalet ve sürdürülebilirlik gibi toplumsal konulara büyük önem vermektedir. Aktivist bir ruha sahip olan bu kuşak, çevre koruması, cinsiyet eşitliği, insan hakları gibi konulara duyarlılık göstermektedir (Schuller ve Ross, 2010). Y kuşağı, sosyal medya ve diğer dijital platformlar aracılığıyla bu konular hakkında farkındalık yaratmakta ve seslerini duyurabilmektedir. Ekonomik olarak, Y kuşağı, iş dünyasında esneklik, denge ve iş-yaşam dengesi gibi kavramlara büyük önem vermektedir (Alsop, 2008). Bu kuşak, rutin ve tekrarlayıcı işler yerine yaratıcı ve anlamlı işlerde çalışmayı tercih etmektedir. Girişimcilik ve serbest çalışma gibi alternatif iş modelleri Y kuşağı için çekici olabilmektedir (Foster ve Richard, 2011).

3.7.2. Kuşaklar Arasında Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Farklılıklar

Kuşaklar sosyolojisi, farklı yaş grupları arasındaki kültürel, sosyal ve ekonomik farklılıkları inceleyen bir disiplindir. Kuşaklar sosyolojisi, bireylerin yaşadıkları çağın kültürü, tarihi olaylar ve teknolojik ilerlemeler gibi faktörlerin etkisi altında farklı sosyal, ekonomik ve politik deneyimler yaşamasına neden olur. Bu farklı deneyimler, farklı yaş grupları arasındaki davranış farklılıklarını açıklar. Örneğin, büyükannelerimiz ve dedelerimiz genellikle savaş sonrası dönemde büyüdükleri için, tasarruf etmek, mütevazı yaşamak ve elde ettikleri her şey için mücadele etmek gibi değerleri benimsemiş olabilirler.

Ancak, günümüzde büyüyen nesiller daha çok teknolojiyle iyi ilişkileri olan, çevrim içi olarak etkileşimli ve açık fikirli olabilmektedirler.

Bu konuda yapılmış bir araştırmada (Smith, 2018), kuşaklar arasındaki farklılıkların genellikle doğum yılları ve yaşam deneyimleri gibi faktörlerle açıklanabileceği ortaya konmuştur. Bu araştırmaya göre, X kuşağı büyük ölçüde teknoloji kullanmaya alışkın olmakla birlikte, düzenli olarak değişen işyeri kültürü ve ekonomik çalkantılar nedeniyle iş güvencesi konusunda endişeli olabilmektedir. Y kuşağı ise dijital teknolojinin doğal bir parçası olarak büyümüştür ve çevrim içi etkileşimleri ve iş birliği yapma becerileri çok yüksektir. Bazı araştırmalar ise (Twenge, 2017) onları "ödül beklentisi yüksek, hoşgörüsüz ve şefkatli olmayan" olarak tanımlamıştır.

Başka bir çalışmada (Barton ve diğerleri, 2020), kuşaklar arasındaki farklılıkların liderlik stilleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu araştırma, Z kuşağının liderlik stillerinin özerklik ve iş birliği üzerine yoğunlaştığını, X kuşağı liderlerinin ise iş güvencesi sağlamaya daha fazla önem verdiği sonucuna ulaşmıştır. Y kuşağı liderleri ise daha çok yenilikçi ve esnek liderlik tarzlarını benimsemekte ve çalışanlarını özgür bırakarak kendi kendilerine yönetmelerine izin vermektedirler. Bununla birlikte, araştırmacılar kuşakların liderlik tarzlarındaki farklılıkların tek bir nedeni olmadığını, kültürel ve sosyal faktörlerin de etkili olduğunu vurgulamışlardır.

3.7.3. Göç ve Kuşaklar Arası Etkileşimler

Göç, birçok insanın hayatında önemli bir yere sahiptir. Göçmenlerin çocukları ve torunları, göçün etkilerini farklı şekillerde deneyimleyebilirler. Bu deneyimler, kuşaklar arasında farklılık gösterir ve bu farklılıkların göçmen toplumunun uyumu üzerinde önemli bir etkisi vardır.

Birçok araştırmacı, farklı kuşaklar arasındaki uyumun, göçmen topluluklarındaki entegrasyon ve uyum süreçleri açısından kritik bir faktör olduğunu vurgulamaktadır (Bashi, 2015; Lee, Yoo & Lee, 2016). X kuşağı göçmenlerin çocukları genellikle geleneksel aile değerleriyle büyümekte ve aile bağlarına önem vermektedirler. Bu nedenle, X kuşağı göçmenlerinin torunları, aile bağlarına önem verme eğiliminde olabilmektedir. Bu farklılıklar son kertede göçmen topluluklarındaki uyumu etkilemektedir. Örneğin, yaşlı X kuşağı göçmenlerinin, torunlarının özgürlüklerine ve bağımsızlıklarına düşkün olması

nedeniyle uyum sağlamakta zorlanabilecekleri düşünülmektedir. Bununla birlikte, farklı kuşaklar arasında anlayış ve saygı, göçmen toplumlarının uyumu için önemlidir.

Göç süreçleri, kuşaklar arasındaki farklılıkları etkilemektedir. Göçün birinci kuşak temsilcileri sosyalizasyonlarının bir kısmını doğdukları ülkede geçirmektedirler. Bu durum kuşaklar arası var olan farklılıklar ötesinde göç süreçlerinin bireylerin hayatlarına yansıyan farklı deneyimler oluşturması nedeniyle de önemlidir. Göçmen kuşakları, doğum ve büyüme süreçlerini yeni bir kültürel ortamda deneyimlerken, aynı kuşakların yerel üyeleri göçmenlerin entegrasyon süreçlerine tanıklık eder. Bu durum, değerler, dil, yaşam tarzı ve aidiyet gibi alanlarda farklılıklara yol açabilmektedir.

Göç, aynı zamanda kuşaklar arasında ortak deneyimlerin oluşmasına da katkıda bulunmaktadır. Göçmenlerin ve yerli halkın bir araya gelerek yeni bir toplum oluşturduğu durumlarda, kuşaklar arasında ortak değerler, kültürel öğeler ve deneyimler paylaşılmaktadır. Bu durum toplumsal birleşme ve sosyal entegrasyon süreçlerine katkıda bulunmaktadır.

Göç edilen ülkeye entegrasyon süreci bir başka deyişle göçmenlerin yeni bir topluma uyum sağlama ve yerli halkla etkileşim kurma sürecidir. Kuşaklar arası farklılıklar, göç eden bireylerin doğdukları ülkenin değerleri ve kültürü ile göç ettikleri ülkenin değerleri ve kültürü arasında denge kurmalarını zorlaştırabilmektedir.

Göç eden kuşaklar, dil ve iletişim farklılıklarıyla karşılaşmaktadırlar. Birinci kuşak göçmenler doğdukları ülkedeki ana dilin yanı sıra, göç ettikleri ülkenin dilini de öğrenmek zorundadır. Göçmen kökenli diğer kuşaklar ise hali hazırda doğdukları ülkenin kültürü ve dili ile dha yoğun bir etkileşim içerisindedirler. Bu süreçte, dil bariyerleri kuşaklar arası iletişimi ve etkileşimi zorlaştırmaktadır. Göç edilen ülkede doğan ve büyüyen kuşaklar, yerli halkla daha kolay iletişim kurabilirken, birinci kuşak ile yerli halk arasında dil sorunu yaşanmaktadır.

Birinci kuşak göçmenler doğdukları ülkenin değerleri ve göç ettikleri ülkenin değerleri arasında çatışmalar yaşayabilmektedir. Göç edilen ülkede doğan kuşaklar yerli halkın değerlerine ve normlarına daha çabuk uyum sağlayabilirken, birinci kuşakta bağlılık ve kimlik sorunları ortaya çıkaktadır. Göç eden kuşaklar, kendi kültürel miraslarını koruma isteği ile yerli toplumun beklentileri arasında denge sağlamak zorundadır.

Kuşaklar arası farklılıklar, göç edilen ülkeye sosyal entegrasyon sürecini de etkilemektedir. Buna göre göç edilen ülkede doğan ve büyüyen kuşaklar, yerli halkla daha kolay arkadaşlık kurabilir ve toplumun sosyal yapılarına entegre olabilirken, göçün ilk birinci kuşak temsilcileri arasında sosyal izolasyon ve yabancılaşma riski daha yüksektir. Uyum sürecinde yaşanan kuşaklar arası farklılıklar, toplumsal uyumun başarısını etkilemektedir.

3.7.4. Avrupa'daki Türk Göçmenler Örneğinde Kuşaklar Arası Farklılıklar

Türkiye'den Avrupa'ya yönelen göçün temel kilometre taşlarından birini Türkiye'den Almanya'ya yönelen göç oluşturmaktadır. Avrupa'da Türk nüfusunun en yoğun olduğu ülkenin Almanya olması nedeniyle bu ülkeyi konu alan kuşaklar arası araştırmalar daha yoğundur. Bu araştırmalarda Türkiye'deki kuşaklar arası farklılıkların yanı sıra Almanya'da yaşayan Türk kökenli göçmenler arasındaki kuşak farklılıkları da ele alınmıştır.

Göç edenlerin kuşaklarına göre entegrasyon süreçleri farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkların nedenleri arasında, kültürel değerlerin farklılıkları, eğitim düzeyi, mesleki tecrübe, sosyal ağlar, ve ayrıca göç edenlerin kuşaklarının özellikleri yer almaktadır. Araştırmalar, özellikle Türkiye'den Almanya'ya göç edenler arasında kuşaklar arası farklılıkların olduğunu göstermektedir (Brouwer & Schans, 2018). Örneğin, Türkiye'den Almanya'ya ilk göç edenler genellikle "misafir işçi" olarak kabul edilmişlerdir ve daha çok birinci kuşak göçmenler olarak adlandırılmaktadırlar. İkinci kuşak göçmenler ise genellikle küçük yaşlarda Almanya'ya göç etmişler ya da Almanya'da doğmuşlar ve eğitimlerini burada tamamlamışlardır. Üçüncü kuşak göçmenler ise Almanya'da doğup büyümelerinin yanı sıra Türkiye kültürüne de aşinalık kazanmışlardır(Tuncer, 2019).

Türkiye'den Almanya'ya göç edenler arasında kuşaklar arası farklılıkların yanı sıra, göç sürecindeki deneyimlerine göre de farklılıklar da görülmektedir. Örneğin, Brouwer ve Schans (2018) çalışmasında, birinci kuşak göçmenlerin genellikle daha az entegre oldukları, daha az Almanca bilip, daha az iş güvencesine sahip oldukları ve daha sık işsiz kaldıklarını gözlemlemiştir. İkinci kuşak göçmenler ise ilk kuşağa nazaran daha iyi entegre olmuşlardır ve genellikle daha yüksek eğitimli, daha fazla dil bilen ve daha az işsiz kalan bireylerdir. Üçüncü kuşak göçmenler ise ikinci kuşak göçmenlere benzer özelliklere sahiptirler, ancak doğdukları ülke kültürüne tam hakimiyetleri olmakla birlikte Türkiye kültürüne de aşina olmaları nedeniyle farklılık göstermektedirler(Tuncer, 2019).

Benzer şekilde, Almanya'da yaşayan Türk gençlerinin entegrasyonu üzerine yapılan bir araştırmada, kuşaklar arası farklılıkların olduğu gözlemlenmiştir (Kaya, 2016). Araştırma, Türkiye kökenli gençlerin dil, eğitim, iş, aile ve sosyal çevrelerine göre entegrasyon süreçlerinin farklılaştığını göstermiştir. Örneğin, Türkiye-Almanya göçü bağlamında yapılan araştırmalar, farklı kuşakların entegrasyon süreçlerindeki deneyimlerine dair önemli ipuçları sağlamaktadır. Akgündüz ve van Tubergen (2010), Türk kökenli Alman vatandaşları arasında yapılan bir araştırmada, kuşakların entegrasyon süreçlerindeki farklılıkları ortaya koymuştur. Buna göre, birinci kuşak göçmenlerin (1960'larda göç edenler), dil sorunları ve işsizlik gibi zorluklarla karşı karşıya kaldığı, ikinci kuşak göçmenlerin (1960'lardan sonra doğanlar) ise daha iyi eğitim imkanlarına sahip oldukları ve entegrasyon süreçlerinin daha kolay olduğu görülmüştür (Akgündüz & van Tubergen, 2010).

Kaya ve Hacıoğlu (2013), Almanya'da yaşayan Türk kökenli gençlerin entegrasyon süreçlerindeki farklılıkları ele almıştır. Bu çalışma, Türk kökenli gençler arasında da kuşak farklılıklarının olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre, birinci kuşak göçmenlerin çocuklarının (ikinci kuşak) entegrasyon sürecinde dil sorunları ve ayrımcılıkla mücadele ettikleri, üçüncü kuşak göçmenlerin ise entegrasyon konusunda daha az zorluk yaşadığı görülmüştür (Kaya & Hacioglu, 2013).

Sonuç olarak, Türkiye-Almanya göçü bağlamında yapılan çalışmalar, farklı kuşakların entegrasyon süreçlerindeki deneyimlerindeki farklılıkları ortaya koymaktadır. Bu farklılıkların, kuşaklar arasındaki değerler, tutumlar ve deneyimlerdeki farklılıklardan kaynaklandığı düşünülmektedir.

3.7.5. Kuşaklar Arası Farklılıkların Geri Dönüş Motivasyonlarına Yansıması

"Misafir işçi" tanımını da kapsayan ve birinci kuşak göçmenler olarak adlandırılan göçmenlerin torunları üçüncü kuşak göçmenler olarak bilinmektedir. Bu iki kuşak arasındaki farklılıklar, Türkiye'ye kesin dönüş yapma süreçleri ve motivasyonlarına da yansımaktadır.

Birinci kuşak göçmenler genellikle yaşamlarının geri kalanını Türkiye'de geçirmeyi planlamaktadır. Bu nedenle, kesin dönüş sürecine aktif olarak dahil olmaktadırlar. Fakat son yıllarda gerçekleşen göçlere baktığımızda ülkede yaşanan bazı siyasi ve ekonomik gelişmeler nedeniyle birinci kuşak göçmenler arasında da Türkiye'ye dönüş oranlarının düştüğü gözlemlenmektedir. Bunun sebepleri arasında Türkiye'deki iş fırsatlarının yetersiz

olması, yaşam standartlarının düşmesi ve geri dönen vatandaşların sosyal haklarının sınırlı olması sayılabilmektedir.

Üçüncü kuşak göçmenler ise genellikle Türkiye'ye dönüş yapmayı planlamamaktadır. Bunun nedeni, Türkiye'ye bağlılık duygusunun daha zayıf olması ve ülkede kariyer fırsatlarının kısıtlı olması olarak görülmektedir. Ayrıca, üçüncü kuşak göçmenlerin çoğu, Avrupa'da doğup büyümüşlerdir ve kendilerini yaşadıkları ülkelerin kültürüne daha yakın hissetmektedirler. Yine de bu kuşak içerisinden özellikle Türkiye'nin Avrupa Birliği uyum sürecinde ve ekonomik refahın yükseldiği dönemlerde kariyer odaklı gerekçelerle bir geri dönüş eğilimi görülmüştür.

Tüm bunların yanı sıra, birinci ve üçüncü kuşak göçmenlerin geri dönüş motivasyonları da farklılık göstermektedir. Birinci kuşak göçmenler genellikle Türkiye'ye kesin dönüş yapmak için duygusal nedenlerle motive olurken, üçüncü kuşak göçmenler için bu motivasyon daha zayıf olabilmektedir. Üçüncü kuşak göçmenlerin motivasyonu genellikle kariyer hedefleri, kişisel gelişim ve daha iyi bir yaşam standardıdır.

Birinci kuşağın Türkiye'ye kesin dönüş yapma motivasyonları, genellikle milliyetçi ve vatansever duygulara dayanmaktadır. Birinci kuşak göçmenler kendi ülkelerinde doğup büyümelerine rağmen, göç ettikleri ülkelerde asimile olmadan kendi kültürlerine bağlı kalma mücadelesi vermişlerdir. Bu mücadele son kertede kimlik odaklı bir bilinç geliştirmelerine de neden olamkatdır. Birinci kuşağın Türkiye'deki ailelerinin ve akrabalarının da etkisiyle, Türkiye'ye dönme istekleri daha yoğundur.

Birinci kuşak göçmenlerin emeklilik dönemlerinde Türkiye'ye kesin dönüş yapma motivasyonu da oldukça yüksektir. Fakat bu duruma rağmen Türkiye'ye kesin dönüş oranları düşük kalmaktadır. Örneğin, 2019 yılında Almanya'da yapılan bir araştırmaya göre, Türkiye'ye dönüş yapmak isteyen birinci kuşak göçmenlerin sadece %15'i gerçekten Türkiye'ye kesin dönüş yapmıştır (IAB, 2019). Bu durumun sebepleri arasında Türkiye'deki ekonomik ve sosyal koşulların, sağlık hizmetlerinin, siyasi atmosfer ve ailelerin Almanya'da kalmayı tercih etmesi sayılmaktadır.

Benzer şekilde, 2018 yılında yapılan bir başka araştırmaya göre, Türk kökenli Alman vatandaşlarının sadece %13'ü Türkiye'ye kesin dönüş yapmayı planladıklarını belirtmiştir. Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu, Türkiye'deki ekonomik ve sosyal koşulların Almanya'dakilere göre daha kötü olduğunu düşünmektedir (Statistisches Bundesamt, 2019).

Birinci kuşağın Türkiye'ye dönüş sürecinde bazı zorluklarla karşılaşmaları da kaçınılmazdır. Türkiye'de yeni bir hayat kurmak ve adapte olmak zaman alırken, özellikle yıllarca yurt dışında yaşamış olan üçüncü kuşak için Türkiye'nin kültürü ve yaşam tarzı yabancı gelebilmektedir. Ayrıca, iş bulmak ve maddi açıdan ayakta kalmak da birçok kesin dönüş yapan için büyük bir zorluk olmuştur.

Üçüncü kuşak göçmenler ise genellikle Türkiye'ye kesin dönüş yapma planları yapmamaktadırlar (Erdem & Toprak, 2012). Bu durumun nedeni, Türkiye'ye bağlılık duygusunun daha zayıf olması ve Almanya kültürüne daha yakın hissetmeleridir (Makaryan & Ozan, 2019). Ayrıca, üçüncü kuşak göçmenlerin kariyer hedefleri, kişisel gelişim ve daha iyi bir yaşam standardı gibi farklı motivasyonları da vardır (Glick-Schiller, 2018).

Bu farklılıkların belirlenmesinde, çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Örneğin, Erdem ve Toprak (2012) tarafından yapılan bir araştırmada, Türkiye'deki iş fırsatlarının yetersizliği ve yaşam standartlarının düşüklüğü gibi faktörlerin birinci kuşak göçmenlerin Türkiye'ye kesin dönüş yapma motivasyonunu olumsuz yönde etkilediği gösterilmiştir. Ayrıca, Makaryan ve Ozan (2019) tarafından yapılan bir araştırmada da Türkiye'deki sosyal hakların sınırlı olması ve ekonomik istikrarsızlık gibi faktörlerin birinci kuşak göçmenlerin Türkiye'ye dönüş oranlarını düşürdüğü bulunmuştur.

Tüm bunlara rağmen, bu kuşakların Türkiye'ye dönüş motivasyonu ve vatanseverliği, ülkelerine katkı sağlamak ve Türkiye'yi daha iyi bir yere getirmek için çalışmak güçlü bir etken olmaktadır. Bu nedenle, Türkiye hükümeti de son yıllarda kesin dönüş sürecini kolaylaştırmak için çeşitli teşvikler ve destekler sağlamaktadır. Bu teşvikler arasında maddi yardımlar, sağlık hizmetleri ve iş imkanları gibi çeşitli konular yer almaktadır. Bir örnek olarak, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından 2018 yılında başlatılan "Yurda Dönüş Projesi" göçmenlerin kesin dönüş sürecini desteklemek amacıyla hazırlanmış bir projedir (Kurtuluş, 2021). Türkiye hükümetinin bu teşvik ve destekleri, göçmenlerin kesin dönüş sürecine aktif olarak dahil olmalarını teşvik etmektedir. Ancak, Türkiye'deki ekonomik ve siyasi koşulların da iyileştirilmesi gerekmektedir. Bu sayede, kesin dönüş yapan göçmenlerin uyum süreci daha kolay olacak ve ülkeye kazandırılan değer daha da artacaktır.

4. VERİ ANALİZİ

4.1. Geriye Göçün Nedenleri ve Anavatana Uyum

4.1.1. Sıla-i Rahimden Anavatana Dönüşe: Farklılaşan Göç Etme Motivasyonları

Hedef kitlenin bir bölümü Türkiye'de doğup sosyalizasyonunun büyük bir kısmını tamamladıktan sonra işçi göçüyle yurt dışında yaşamaya başlayan ve literatürün birinci kuşak olarak adlandırdığı bireylerden oluşmaktadır. Bu bireyler başlangıçta işçi göçünün karakteri gereği geçici süreli olarak yurt dışına çıkmayı planladıklarından geri dönüş fikri göçü ilk yıllarında daha canlıdır. Fakat uzun yıllar yurt dışında yerleşik olarak yaşayan birinci kuşağın geri göç eğilimleri azalsa bile anavatana dönme konusundaki motivasyonlarında bir gerileme olmamıştır. Başlarda yurt dışına işçi olarak gidip bir ev, bir traktör belki bir tarla parası biriktirip dönmeyi hedefleyen göçün birinci kuşak temsilcileri zamanla gittikleri ülkelerde kalıcı olmuş, aile birleşimleri ile ailelerini de yanlarına almış olmalarına rağmen en kötü ihtimalle emeklilik dönemlerinde anavatanda yaşama planlarını hayata geçirmek için çabalamışlardır. Bu yüzden hedef kitlemizin birinci kuşak temsilcilerinin Türkiye'ye dönüşlerini literatürde yer aldığı şekliyle "geri dönüş" göçü olarak okumak yanlış olmayacaktır.

> *"1962 senesinde abim Almanya'ya gittikten sonra benim bütün hayatım, beynimdeki olay Almanya'ya gidip hayat kurtarmak oldu. İzmit'te askerlik yaparken. Sabahtan akşama kadar belki bin belki iki bin kez Almanya'ya gideceğim, adam olacağım, Almanya'ya gideceğim, adam olacağım diye tekrarlayıp duruyordum. Bu durum kendimi inandırıp güçlü hissetmemi sağladı. Nitekim 1968 senesinde abim beni Almanya'ya aldırdı. Son istek treniyle ben gittim. Ondan sonra kardeş isteği kalktı. Son trenle ben gittim. Şans."* (A1, Erkek, Almanya)

İşçi göçünün bir diğer önemli aşaması ise aile birleşimleri olmuştur. Göçün karakteri gereği başlarda genellikle erkeklerin yurt dışına işçi olarak gittiği görülmektedir. Fakat bazı işçiler henüz aile birleşimleri söz konusu değilken çalıştıkları fabrikalarda geliştirdikleri iyi ilişkiler sayesinde eşlerinin kendi fabrikalarına işçi olarak davet ettirme usulü ile mukim oldukları ülkelere gelmelerini sağlamışlardır.

"Eşim ben Türkiye'de iken önce Avusturya'ya gitti. Sonra oradan Almanya'ya geçti ve üç sene çalıştı. Sonra çalıştığı fabrikadan bana istek yaptı. Ben Almanya'ya o şekilde işçi olarak gittim. Sonra orada bir tekstil fabrikasında birlikte çalıştık. O dönem işe gitmek için gecenin üçünde kalkıyorduk. Ben çat pat Almanca konuşmaya başladım. Sonra farikadaki Alman ustabaşıların da etkisiyle Almancam da gelişti." (A6, Kadın, Almanya)

Davetiye usulüyle eşlerine yanına alamayan göçmenler ise Almanya'da gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasının ardından aile birleşimleri ile eşlerini ve çocuklarını yaşadıkları ülkelere getirmeye başlamıştır.

"Ben en başta aile birleşimi ile gittim. Benim oğlan o zaman küçüktü daha. Daha sonra eşim çalışmak istemeyince ben bu cahil halimle kendim fabrikaya girdim işçi oldum. Ben çalışırken de bebeğim oldu. Sonra çocukları Alman bir bakıcıya verdim ama kendim çalışmaya devam ettim." (A5, Kadın, Almanya)

Birinci kuşağın göç hikayesi genel olarak işçi göçlerinin karakteristik özellikleriyle örtüşen bir dinamikle şekillenmiştir. Bu noktadan hareketle Türkiye ile diğer ülkeler arasında imzalanan iş gücü anlaşmalarının dönüşümlü işçiliği ön görmesi nedeniyle uyum konusunda hem Türkiye'nin hem de ev sahibi ülkelerin özellikle ilk yıllarda uyu konusunda bir politika geliştirmediği görülmektedir. Bu durum o dönem misafir işçi olarak tanımlanan insanların uyum sürecini zorlaştırmıştır. Aynı şekilde bu insanlar sosyal ihtiyaçlarını gidermek üzere kendi aralarında küçük örgütlenmelere giderek sivil toplum anlayışlarının ilk adımlarını atmışlardır.

İşçi göçünün birinci kuşak temsilcilerinin yaşam deneyimleri daha çok uyum sorunları, dil öğrenimi gibi denklemler üzerinden yoğun bir iş hayatı ile şekillenmiştir. Üçüncü kuşağa baktığımızda ise daha çok yaşadıkları ülkenin dili ve kültürüne hakim olmakla birlikte anavatana dair bir fikirlerinin olduğunu ve Türkiye'ye karşı aidiyetlerinin sürdüğünü söylemek mümkündür.

"Farklı bir kültürün, farklı bir dilin, farklı bir dinin içindesiniz. Yani bir de içinde yaşadığınız ülkenin insanları size eşit şartlarda bakmıyor. İşte bu ülkede bu ülkeye hizmet eden eşit şartlarda insanlarız diye değerlendirmiyor. Kendisini devamlı üstün gören, hakim unsur gören daha bilgili, daha kültürlü olduğuna kesin inanan bir toplum. Bu kendi bilgi ve kültürünü daha üstün görenler aynı zamanda sizi de daha

aşağılarda gördüğü için mutlaka münasebetlerde bir kısım sorunlar bir kısım yanlışlıklar olmuştur. Yani o da bize Belçika'da hayatı daha da zorlaştırmıştır." (A2, Erkek, Belçika)

"Almanya'da doğup büyüdüğüm ve yerli halkla hiçbir iletişim problemim olmadığı halde her an olmasa bile bazı durumlarda kendimi farklı hissettiğim oluyordu. Türkiye yalnızca tatil dönemlerinde gittiğim bir yer olmasına rağmen orada evimde gibi hissediyordum." (A7, Erkek, Almanya)

Bu noktada yaşanılan ülkede karşılaşılan sorunların Türkiye'ye yönelik algıların gelişmesinde başat bir faktör olduğu ortaya çıkmaktadır. Göçün ilk yıllarında türlü zorluklarla karşılaşan ve uyum noktasında sıkıntılar yaşayan birinci kuşağın geri dönüş motivasyonu hep canlı kalmıştır. Fakat Türkiye'yi yalnızca aile büyüklerinden dinleyen ve tatil dönemlerinde deneyimleyen üçüncü kuşağın anavatanlarını geri dönebilecekleri bir ev olarak görmeleri ve aidiyet geliştirmeleri de yaşadıkları ülkelerde yaşadıkları sorunlarla ilintilidir.

4.1.2. Birinci Kuşağın Geriye Göç Nedenleri

Göçmenlerin geriye göç nedenlerinin tespiti sırasında yurt dışında yaşanan sorunların etkenler arasında olduğu görülmüştür. Fakat birinci kuşağın geriye göç motivasyonlarında genel olarak anavatana duyulan aidiyet duygusu ve özlem ağır basmaktadır. Birinci kuşak göç ettiği ilk günden beri yurt dışında ne kadar uzun süre yaşarsa yaşasın geri dönüş fikrini canlı tutmuştur. Bu noktadan hareketle geri dönüş kararının alınması sürecinde bu tercihin özellikle ekonomik açıdan rasyonel olup olmadığı incelenmemiş daha çok duygusal saiklerle geri dönüş kararlarının alındığı gözlemlenmiştir.

Benim başından beri en büyük idealim Türkiye'de yaşamaktı fakat şartlar bizi. Batı Avrupa ülkelerine itti. Çok şükür orada da çok şikayetçi değildim. Çünkü orada da bir mücadelenin içerisinde oluşumundan dolayı zaten. Ben gurbette değilim, gurbet benim içimde diye bir şarkımız var ya hani ben vatanda değildim ama vatan hep benim içimdeydi. Vatan sevgisinin imandan olduğuna inanıyorum. Zaten o duygumu hiç kaybetmemiştim. Ondan dolayı memleket ile ilgili asla olumsuz bir beklentim yoktu. Yani bir gün döneceğim, mutlaka döneceğim, diyordum. Zaten gurbette de vatanı yaşamanın gayreti içerisinde oldum hep ve bu noktada mutluyum. (A2, Erkek, Belçika)

Birinci kuşağı Türkiye'ye dönme konusunda motive eden bir diğer unsur ise yurt dışına göç etme motivasyonlarına benzerlik göstermektedir. Görüşme yaptığımız göçmenler içerisinde yurt dışına aile birleşimi ya da ailelerinden bir üyenin çalıştığı fabrikada istek yaptırması yöntemiyle göç eden bireylerin geriye göç süreçlerinde de ailelerinin etkili olduğu görülmektedir. Örneğin görüşme yaptığımız göçmenlerden birinin Almanya'ya göç etme sürecinde abisinin desteği görülmüştür. Aynı göçmenin geriye göç kararı da abisinin Türkiye'ye dönmesinin ardından kendini yalnız hissetmesi ile olmuştur. Aynı şekilde bir kadın katılımcımız Almanya'da sürdürdüğü hayattan oldukça memnun olmasına rağmen eşinin talebi doğrultusunda Türkiye'ye dönmüştür. Akrabalık ilişkilerinin geri dönüş motivasyonunda karşımıza çıktığı bir diğer durum ise Türkiye'de kalan aile büyüklerinin bakım sorunudur. Özellikle emekliliklerinden önce geri dönüş kararı alan irinci kuşak göçmenlerin anavatanda kalan anne ve babalarının sağlık sorunları ve bakım ihtiyaçları geri dönme kararının alınmasında etkili olmuştur.

> *Abim bir gün aniden Türkiye'ye dönmeye karar verdi. Yengem Alman'dı bir kız çocukları oldu. Abim bu kız burada büyürse vatanını hiç tanımaz temelli burada kalır diye düşünüp aniden Türkiye'ye döndü. Abim döndükten sonra da bana Almanya'da kalmak zor geldi. Zaten bütün birikimimi Türkiye'de yatırım yaparak değerlendiriyordum. Çocukların da okula başlama çağı gelmişti. Türkiye'de okusunlar istedim.* (A1, Erkek, Almanya)

> *Almanya'daki durum o zaman bize Türkiye'den kötü gibi geliyordu. Eşim memlekette bir lokanta açmaya karar verdi. Ben başlarda kalması için ikna etmeye çalıştım ama anne babası yaşlı ve Türkiye'de olduğu için onlara bakmak istedi. Türkiye'de de işimiz durumumuz iyi olur. Burada birikim yaptık orada ir dükkân açar kazancımıza bakarız dedi. Sonra geldik işte. Oturma iznimizi de öldürdük. Onu öldürmeseydik belki dönerdik.* (A6, Kadın, Almanya)

> *Almanya'dayken zaten sürekli olarak emekli olsam da Türkiye'ye dönsem diye düşünüyordum. Çünkü dil bilmiyorum, iz bilmiyorum. Cahilim. Fabrikadan eve, evde yemek yap çocuklara bak. Hiçbir yere çıkamıyordum. Hapishanede gibi. Daha sonra eşimin başka kadınlarla ilişkisi olduğunu öğrendim. Zaten geçinemiyorduk da. Bu durum nedeniyle ayrıldık. Sonra ben ayrı bir eve kiraya çıktım. Burada dil bilmiyorum, kiradayım. Vatanıma dönersem en azından yalnız olmam komşularımla abimlerle oturur kalkarım dedim.* (A5, Kadın, Almanya)

Birinci kuşağın emeklilik planlarını Türkiye'de yaşamak üzere kurmasındaki bir diğer motivasyon ise ömürlerinin son günlerini anavatanda geçirme isteği. Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımız arasında vefat sonrası defin işlemlerinin Türkiye'de yapılması çok sık rastlanan bir durum. Yurt dışında vefat eden insanlarımızın cenazeleriyle ilgili süreç pek çok sorun içerdiği için uzun yıllardır yurt dışında yaşayan Türkler tarafından kurulan sivil toplum kuruluşlarının cenaze fonları ile bu sorunları aşmaya çalıştıkları da bilinmektedir. Görüşme yaptığımız katılımcılarımızdan biri bu duruma dikkat çekerek cenazesinin anavatana taşınması esnasında kimseye yük olmak istemediği için ölmeden evvel Türkiye'ye dönmek istediğini belirtmiştir.

> *"Uçağın kuyruğunda gelene kadar, öldükten sonra orada Allah geçinden versin. Hakkın rahmetine kavuştuğun zaman. Hiç değilse burada bekletmeden götürürler. Giderler. Çocuklar gelene kadar bekletirlerse bekletirler. Daha iyi olur yani."* (A3, Erkek, Fransa)

4.1.3. Üçüncü Kuşağın Geriye Göç Nedenleri

Üçüncü kuşağı geri dönüş kararlarını almasındaki sürece baktığımızda ise daha ok iş ve eğitim gibi durumların ön plana çıktığını görüyoruz. Fakat bu insanların eğitim ve çalışma hayatı için yurt dışında başka bir ülkeyi değil de Türkiye'yi tercih etmesinin sebeplerinden birinin yine aidiyet duygusu olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle ana dili konusunun ve evde konuşulan dilin Türkçe olmasının bu tercihte büyük bir etken olduğu söylenebilmektedir. Aynı şekilde emeklilik dönemlerinde Türkiye'ye dönüş yapan birinci kuşak göçmenlerin hem bakım hizmetleri konusunda hastane, bürokrasi gibi işlerinde torunlarından destek görmek istemesi hem de torunlarının anavatanla bağlarının kopmaması için torunlarını Türkiye'ye dönme konusunda motive ettikleri görülmüştür.

> *Benim geri dönüş kararını almamdaki en büyük motivasyonum Türkiye'de bir üniversiteye daha kolay gidebilecek olmamdı. Türkiye'deki sınav süreçleri daha kolaydı ve zaten lise döneminden üç dil bildiğim için diğer öğrencilerden daha avantajlı durumdaydım. Üniversiteyi okumak için de Denizli'yi tercih ettim. Zaten anneannem de gelmemi çok istiyordu. Onun yanında kaldım.* (A10, Erkek, Almanya)

Üçüncü kuşak göçmenlerin Türkiye'ye dönüş sürecindeki bir diğer etken de yurt dışında aldıkları eğitimle anavatanda daha kolay iş bulabilme ümidi olmuştur. Ailelerinin

anavatandaki networkleri ile yurt dışında aldıkları eğitim alanında iş buldukları için Türkiye'ye göç eden üçüncü kuşağın temsilcileri olduğu gibi cam tavan mağduriyetlerinden sonra yaşadıkları ülkelerdeki işlerinden ayrılarak daha iyi bir kariyer için anavatana dönen göçmenlerin olduğu da görülmüştür.

> *"Zaten daha okulu bitirmeden önce babamın Türkiye'deki arkadaşları ve akrabalarımızdan benim için iş bakmasını istemiştik. Okulu bitirdikten sonra Türkiye'den gelen bir iş teklifi orada bulduğum işlerden çok daha cazip geldi."* (A7, Erkek, Hollanda)

Üçüncü kuşağın iş hayatını Türkiye'de sürdürmek istemesinin bir diğer sebebi de yurt dışında yaşadıkları süre zarfında iş hayatında karşılaştıkları durum olmuştur. Göçmenlerin deneyimlerinden elde edilen çıkarımlar çerçevesinde geri dönüş motivasyonlarından biri olarak cam tavan konusunun gündeme getirilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Cam tavan kavramı iş dünyasında kadınların, etnik azınlıkların, yaşlıların veya engellilerin ilerleme ve yükselme fırsatlarının sınırlı olduğu durumları tanımlamak için kullanılabilir. Bu durumlar, cinsiyet ayrımcılığına benzer şekillerde, çeşitlilikle ilgili ayrımcılıklar veya stereotiplere dayanabilmektedir (Çokluk, Şimşek & Yıldırım, 2010).

> *"Almanya'da iş bulma sürecimde kurumsal ırkçılık nedeniyle zorluklar yaşadığımı düşünüyorum. Benimle aynı şartlara sahip insanlarla girdiğim mülakatlardan elenmemi açıklayan en önemli durum bu bence. Bu tarz zorlukları aşıp bir iş bulsanız bile Türk olduğunuz için o işte yükselmemin zaman alacağını düşünmek zorunda kaldım. Türkiye'de kimliğimle değil de yaptığım işle ön plana çıkacağımı düşündüm."* (A9, Kadın, Almanya)

Üçüncü kuşağın bir diğer geri dönüş sebebi ise dönüş kararı veren aileleriyle birlikte Türkiye'de yaşamaya başlamalarıdır. Genellikle eğitimlerinin bir kısmını yaşadıkları ülkelerde tamamlayan bu insanlar lise dönemlerinden itibaren Türkiye'de eğitim görmüşlerdir. Anavatana bu şekilde dönen üçüncü kuşak göçmenlerin doğdukları ülke ile olan ilişkilerini ve iletişimlerini sürdürdükleri gözlemlenmiştir. Diğer nedenlerle Türkiye'ye dönüş yapan üçüncü kuşak göçmenlere nazaran bu göçmenler geldikleri ülke ile olan kültürel bağlarını sürdürme konusunda daha isteklidir ve yılın belli dönemlerinde ve tatillerde doğdukları ülkeyi ziyaret etmektedir.

"Annem ve babam Türkiye'ye dönme kararı alınınca biz de direkt olarak dönmüş olduk. Yalnız ben Almanya'ya hâlâ çok sık giderim."(A8, Erkek, Almanya)

4.1.4. Değişen Göç Etme Motivasyonlarının Kuşaklar Sosyolojisine Göre Değerlendirilmesi

Göç eden kişilerin göç ve geriye göç motivasyonları, çeşitli faktörlerden etkilenmektedir. Aynı şekilde bu motivasyonlar sosyalizasyonu gerçekleştiği ülke ve döneme göre kuşaklar arasında farklılıklar göstermektedir. Bu nokadan hareketle araştırmamızın hedef kitlesini oluşturan Baby Boomer kuşağı ve Y kuşağı arasındaki göç etme motivasyonlarını karşılaştırmalı olarak incelemek mükündür.

Baby Boomer kuşağı, savaş sonrası dönemde büyüyen ve sosyal değişimlerin yoğun yaşandığı bir atmosferde yetişen bireyleri içermektedir. Bu kuşağın göç etme motivasyonlarını destekleyen somut örneklerden biri, 1960'ların ve 1970'lerin ekonomik durgunlukları ve işsizlik oranlarının yükselmesidir. Bu dönemde, Baby Boomer kuşağından birçok Türk işçi, ekonomik fırsatlar ve daha iyi bir yaşam standardı arayışıyla Avrupa ülkelerine göç etmiştir (Erdogan & Özyürek, 2016). Araştırmalar, bu kuşağın göç etme motivasyonlarının ekonomik faktörler, iş bulma imkanları ve daha iyi yaşam koşullarıyla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir (Martin & Midgley, 2003).

1971 yılında göç ettim. İşçi olmak için kaçak yollardan direkt Almanya'ya gittim. Almanya'da işçi olamayınca Avusturya'ya gittim. Avusturya'da çalıştım. Orada da işçi olamadım. Kaçak çalıştığım için yakalanınca kısa bir süre mapus yattım. Ondan sonra Fransa'ya gittim. Fransa'da mesleğim olduğu, dolayısıyla tamirci olduğum için iş buldum. 6 ay sonra işçi oldum. Taksi tamircisiydim. Onda ücret az olduğu için Tır tamirciliğine geçtim. Yani emekli olana kadar da tır tamirciliği ve tır şoförlüğü yaptım. Bundan işte 19 sene önce emekli oldum. Malulen emekli. Bugüne geldik. (A3, Erkek, Fransa)

Y kuşağı, dijital çağın etkilerini yoğun bir şekilde yaşayan ve teknolojiye büyük bir aşinalıkla büyüyen bireyleri içermektedir. Bu kuşağın göç etme motivasyonlarından iş ve kariyer fırsatlar Baby Boomer kuşağı ile benzerlik göstermekle birlikte bu insanları göçe iten süreç geçim derdinden daha çok kariyer odaklıdır. Bu duruma somut örneklerden biri, küresel deneyimler ve kişisel gelişim arayışıdır. Y kuşağı bireyleri, farklı kültürleri

deneyimleme, yabancı dil becerilerini geliştirme ve uluslararası ağlar kurma amacıyla göç etme eğilimindedirler (Arnett, 2004). Örneğin, Y kuşağından birçok kişi, uluslararası şirketlerde kariyer fırsatları aramak veya yurt dışında eğitim almak için göç etmektedir (Smith & Johnson, 2010).

> *Şu an Türkiye'deyim. Hollanda'da okudum ama sadece Türkiye'de çalıştım. Hollanda'da aldığım eğitimin avantajlarını iş hayatında burada görüyorum. Bazen bu durum kendimi geliştirmem için dezavantaj mı acaba diye düşünüyorum. Belki daha iyi şartlar olmasa bile başka bir ülkede kendimi daha fazla geliştirebilirdim. Sadece Hollanda ve Türkiye olmak zorunda değil.* (A7, Erkek, Hollanda)

Baby Boomer kuşağı ve Y kuşağı arasındaki göç etme motivasyonları arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Baby Boomer kuşağı daha çok ekonomik faktörlere, iş bulma imkanlarına ve yaşam standartlarına odaklanırken, Y kuşağı daha çok sahip oldukları işlerden daha iyi ücretle çalışma, kişisel gelişim, kültürel deneyimler ve küresel bağlantılar üzerinde durmaktadır. Baby Boomer kuşağı genellikle ekonomik nedenlerle göç etmişken, Y kuşağı daha çok küresel deneyimler, kariyer fırsatları ve kişisel gelişim için göç etme eğiliminde olmuştur. Araştırmalar, Y kuşağının sosyal ve kültürel faktörlerin göç etme motivasyonları üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Arnett, 2004).

Baby Boomer kuşağı ve Y kuşağı arasındaki göç etme motivasyonları, kuşakların yaşadığı döneme, ekonomik koşullara, iş piyasalarına ve küresel trendlere bağlı olarak şekillenmiştir. Baby Boomer kuşağı, ekonomik fırsatlar ve daha iyi yaşam koşulları arayışıyla göç etmişken, Y kuşağı kariyer hedefleri, kültürel deneyimler ve küresel bağlantılar arayışında göç etmektedir. Bu noktada yapılacak olan karşılaştırmalı analizler, her iki kuşağın göç etme motivasyonlarındaki farklılıkları vurgulayarak, kuşaklar arası göç süreçlerini anlamamıza yardımcı olacaktır.

4.2. Sorunlar

4.2.1. Yurt Dışında Karşılaşılan Sorunlar ve Entegrasyon

Görüşme yapılan birinci kuşaktan göçmenlerin bir kısmı yurt dışında yaşadıkları süre zarfında büyük bir sorunla karşılaşmadıklarını ifade etmektedirler. Başlangıçta göçün

karakteri gereği dönüşümlü işçiliğin uygulama alanı bulacağı düşünülmesi ve yerli toplamda gelen göçmenler misafir işçiler olarak görülmesi iki farklı toplum arasında iletişimi olumlu şekilde etkilemiştir. İşçi göçmenlerin tahmin edilenden uzun süre mukim oldukları ülkelerde kalması ve dönüşümlü işçilik fikrinin rafa kalkması ile birlikte yerli toplumla olan ilişkiler de değişme eğilimi göstermiştir. Göçmenlerin kalıcılaşması toplumda onlara karşı var olan algının olumsuz bir hale gelmesine neden olmuştur. Bu yüzden göçün ilk kuşak temsilcilerinin başlangıçta iş yerlerinde ve evlerinde komşularıyla iyi ilişkiler kurdukları ancak zamanla ikili ilişkilerde olmasa bile toplumsal olarak ötekileştirmeye maruz kaldıkları durumlar olmuştur.

> *İş hayatım iyiydi, kendim çalıştım zaten. Mesleğim olduğu için işsizlik çekmedim. Bu vaziyette çalıştım bugünlere geldik. Ben hep Fransızlarla çalıştım zaten. Mesleğim dolayısıyla onlardan ben sorumluydum. Yani mesela o şirketin garajın tır şoförlerinin sorumlusuydum. Fransa'da gündelik hayatta da iş yerimde de bir problemim olmadı. Çünkü benim bulunduğum semt. İyi bir semt yani. Temiz semt. Onun için. Zaten benim etrafım mesela ben buradaysam çocuklarım da hep yanımdaydı. Çocuklarımı hep etrafımda topladım. Dışarıdan ev almalarına müsaade etmedim. Hep yakınımdan aldırdım.* (A3, Erkek, Fransa)

> *Ben hiç öyle bir sorun yaşamadım. Para sıkıntısı da hiç çekmedim. Allah'a şükür maaşlarımız iyiydi. Bizim kazancımız iyiydi. Bir de o kaldığımız evde ev sahiplerimiz çok iyiydi. Onların da çocukları vardı böyle. Bana Tante diye diye bize gelirlerdi. Ben onlara çikolata verirdim. Bana ssizi rahatsız ediyor çocuklar derlerdi. Hayır, benim çocuğum bak Türkiye'de, burada çocuğum yok. Gelsinler ben seviyorum çocukları derdim. Onlarla da beraber böyle oturduk yemek yedik. Hani çay şey içerdik, çok sohbet ederdik. Hiç öyle şey sıkıntı yaşamadım ben.* (A6, Kadın, Almanya)

> *Türkiye'den gelince yabancılık çekiyorsun tabii ama öyle bir sorun olmuyor. Yabancısın yani. Yabancı. Ama işten eve evden işe gidince hiç sorun olmuyor. Sen evine ben evime, sen işine ben işime. Çocuklar okula başlayınca orada arkadaş edinip alıştılar. Ben Almanya'da çok iyi yaşadım. Geldim fabrikaya girdim, bir eve yerleştim Türkiye'ye dönene kadar aynı fabrikada çalıştım. Evi bile değiştirmedim.* (A4, Kadın, Almanya)

Birinci kuşağın yaşadıkları ülkede kalıcılaşmaya başlamasıyla birlikte sosyal hayat ve ibadet özgürlüğü gibi alanlarda düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Bu noktadan hareketle göçmenler dil, din ve kültür gibi konularda anavatanla olan bağlarını güçlü tutmak ve kimliklerini muhafaza etmek için çeştli girişimlerde bulunmaya başlamışlardır. Özellikle sivil toplum alanında kurulan derneklerin Türk göçmenlerin sorunlarına çözüm yolları bulmak noktasında ciddi adımları olmuştur. Fakat bu sivil toplum hareketlerinin büyümesi siyasallaşmayı da beraberinde getirmektedir. Tüm bu yaşanan süreç sonucunda önceleri evleri, işçi yurtları ve fabrikaları arasında gidip gelerek izole bir hayat süren göçmenler toplumsal hayatta ve kamusal alanlarda daha görünür olmuştur. Bu durumun bir çıktısı olarak da yurt dışında çeşitli aşırı sağ ve milliyetçi oluşumların dikkatlerini çekerek bu oluşumların ve örgütlerin saldırılarına uğramışlardır.

> *Bulunduğunuz yerde sabah kalkıyorsunuz, işte bir haber geliyor. Bir arkadaştan telefon geliyor veya siz gidiyorsunuz ki. Bin bir güçlükle binbir çaresizlik içerisinde işte aldığınız yerin, derneğin camları alaşağı edilmiş. Yani işte büyük zararlar verildiği, binamızda ateşleyici maddelerle yangın çıkartıldığını, buna benzer şeylerle çok karşılaştık. Tabii bu ister istemez sizi etkiliyor. Bilhassa o yetmişli yılların sonlarında çok yaşandı. Bu sıkıntılarla karşılaşıyorsunuz. Ani hayati tehlikeler söz konusuydu. Yaptığımız kültürel çalışmalarda işte binalarımıza zarar vermenin ötesinde polisin de o ülkenin polisinin de biraz desteğiyle sizin o toplantılarınızı engellemek için her türlü çareye başvurulduğunu görüyorsunuz. Bazen çaresiz kaldığınız anlar zamanlar oluyor. Bulunduğumuz şehirlerde de kendi evlerimize karşı bir kısım şahıslar tarafından evlerimizden iş yerimizde çıkınca yolumuzun kesildiğine şahit olmuşuzdur.* (A2, Erkek, Belçika)

Birinci kuşağın yaşadıkları ülkelerin yerli halkı ile genel olarak yalnızca iş yerlerinde ortak bir alanı paylaştığı bunun dışında kendilerini ait hissettikleri ortamlarda daha çok yine Türk göçmenlerle iletişim halinde kaldıkları görülmektedir. Göçün ilk yıllarında bu şekilde izole bir hayat süren göçmenler işçi yurtlarından evlere geçtikçe komşuluk ilişkilerinin de etkisiyle yerel toplumla olan iletişimlerini artırmışlardır. Fakat tüm bu iletişim kanallarına rağmen göçmenler bazı durumlarda ötekileştirilmeye maruz kalmaktadır.

> *Şimdi şöyle tabi ki mesela çok sevdiğim bir Alman vardı ayağı sakattı. Harp görmüş bir Alman. Pazar günleri 20 km yürüyüşe giderdik onunla beraber. Yürüyüşleri o organize ederdi ben katılırdım. Bu adam beni çok severdi. Bir Alman gibi görürdü.*

Fakat iki üç kadeh bir şey içtikten sonra kafayı bulunca birden bana kızmaya bağırmaya başlardı. Niye geldiniz siz buraya, sizin yüzünüzden burada benim kıymetim kalmadı derdi. Ben çok şaşırırdım. (A1, Erkek, Almanya)

Üçüncü kuşağın yaşadıkları ülkelerde karşı karşı kaldıkları sorunlar göçün üzerinden geçen onca zamana rağmen çözüme kavuşmamış aksine kronikleşmiş sorunlardır. Birinci kuşaktan farklı olarak yurt dışında doğan ve sosyalizasyonunu bu ülkelerde tamamlayan göçmen kökenlilerin eğitim hayatlarından iş hayatlarına dek pek çok alanda kurumsal ırkçılık ve ötekileştirme gibi sorunlarla karşı karşıya kaldıkları bilinmektedir.

Okulda çok zorbalığa maruz kalıyordum. Biliyorsunuz zaten o yaşlarda bir şekilde alay edilmek için bahane bulunabiliyor. Bazen kilo bazen bir kıyafet. O yüzden Türk olmanız da zorbalığa uğramanız için yeterli bir sebep olabiliyor.(A7, Erkek, Hollanda)

Ben eğitim hayatım boyunca ne arkadaşlarımdan ne de öğretmenlerimden olumsuz şeyler duymadım. Ama Türk arkadaşlarım arasında öğretmenleri tarafından ayrımcılığa maruz bırakılan okumaması için uğraşılan arkadaşlarım oldu. Bazı insanlar işçilerin çocuğu da işçi olsun istiyor.(A9, Kadın, Almanya)

4.2.2. Türkiye'de Yaşanan Uyum Sorunları ve Re-Entegrasyon

Birinci kuşak için geri dönüş kararının alınma aşamasında belki de akla gelen son ihtimal Türkiye'ye döndükten sonra ortaya bir uyum sorunu çıkacağı geçeğidir. Fakat yapılan görüşmeler çerçevesinde hem birinci kuşaktan hem de üçüncü kuşaktan katılımcıların Türkiye'de ciddi anlamda re-entegrasyon problemleri yaşadıkları görülmüştür. Birinci kuşaktan katılımcılar içerisinde Türkiye'ye emeklilik dönemlerinden önce dönerek burada bir iş hayatı kuran bireyler Türkiye'de iş yapmanın yurt dışındakinden çok farklı olduğunu belirtmişlerdir. Görüşmeciler, Türkiye'de bir "Almancı" ya da "gurbetçi" olarak görüldükleri için ticari hayatta başlangıçta zorlandıklarını ifade etmiştir.

Ayrıca katılımcılar günlük hayatta ve insan ilişkilerinde sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Birinci kuşağın dönüşünden sonra akrabaları ve yakın çevreleri ile sorunlar yaşadığı ve çeşitli dolandırıcılık türleri ile karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. Görüşmecilerin dönüş sonrası anavatandaki yaşama dair eleştirilerinin ise Türkiye'de

yaşayan insanlar tarafından hoş karşılanmadığı ve "madem beğenmiyorsun, neden geldin?" şeklinde tepkiler aldıkları belirtilmiştir.

> *Geri döndüğümde ilk altı ay benim için çok bunalımlı geçti. Asla hayal ettiğim gibi bir tablo ile karşılaşmadım. İlk aylarda neredeyse hiç uyumadım. Her gece burada nasıl iş yapacağım şimdi? Almanya'ya da dönemem ki diye düşündüm. Türkiye'de iş yapma şekli Almanya'dakinden çok farklıydı. Bir kere burada gurbetçi, Almancı olduk. Ticari hayatımda başlarda herkes bu zengin işte Almanya'dan Mark getirdi diye düşündü. Herkes bizi dolandırmaya çalıştı. Sonra mesela gündelik hayatta bir şeylerden şikayet ettiğimiz zaman herkes hemen madem beğenmiyorsun neden geldin? Almanya'ya dön şeklinde tepkiler vermeye başladı. Daha sonra bir şekilde bu bunalımdan çıktım. Almanya'dan aldığım bir antrenörlük belgem vardı. Onu kullanarak iş buldum burada takım çalıştırmaya başladım. Sonra tekstil işine girdim ve zamanla alıştım.* (A1, Erkek, Almanya)

> *Türkiye'ye uyum sorunu bayağı yaşadık. İnsanlarla olan ilişkimde ve gündelik hayatımda çok sorun yaşadık. Sonra işte iş yeri açtığımızda ticarette sorunlar yaşadık. İş yerinde sen erken geldin, ben geç gittim, o sorunlar yaşandı. Bizim Almanya'da alıştığımız bir çalışma düzeni vardı. Hani çalışma şeysi. Onlara yaşadı. Ama böyle belediye işlerinde hastane doktor işlerinde yabancılık çekmedik biz yani. Çekmedik çünkü ilk geldiğimizde öyle fazla işimiz olmadı. Daha çok insan ilişkileriyle ilgili uyum sorunları oldu. Mesela şeyde bu işte evi yaptırırken ustalarla sorun yaşadık, o da tabi. Eski şey olduğu için bina. Duvarın bir yeri kalın oldu, bir yeri ince oldu. Ben dedim bu dedim olmaz böyle dedim. Ustalar olur olur dediler. Sonra o da bir gece çöktü. Hani duvar dedim oldu mu dedim olmadı işte dedim. O sorunları yaşadık yani o evi tamir ederken.* (A6, Kadın, Almanya)

Türkiye'ye uyum sürecinde yaşanan zorluklar ve kültürel farklılıkların etkisi önemli bir rol oynamaktadır. Sosyolojide, uyum süreçlerinde kavramı önemli bir rol oynamaktadır. Bu süreçte bireyler, yeni bir sosyal ortama girdiklerinde, yeni toplumsal normlar ve değerlerle tanışırlar. Bireyler yeni toplumsal normlara uyum sağlamaya çalışırken, aynı zamanda kendi kültürel değerlerini de korumaya çalışmaktadırlar.

Görüşme yapılan işçi göçünün birinci kuşak temsilcilerinin yurt dışında yaşadıkları uyum problemleri, işçi yurtlarının sıkıntılı durumları ve kültürel farklılıklardan kaynaklı

problemler onların belleklerinde yer eden cennet anavatan tasavvurunun güçlenmesinde katalizör etki yapmıştır. Ancak yaşanan tüm bu süreçlere ve birinci kuşağın sosyalizasyonunu Türkiye'de tamamlamış olmasına rağmen göçmenler 'geri dönüş' sonrası çeşitli re-entegrasyon problemleri yaşamışlardır. Bu noktada göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun yalnızca izin dönemlerinde gördükleri kadarıyla anavatana dair fikir sahibi olması ve birçoğunun Türkiye tasavvurunun yurt dışına göç ettiği dönemde geride bıraktığı toplumsal yapının değişmediği düşüncesini sürdürmesi kültür şokuna sebebiyet vermektedir. Çünkü geri dönüş sonrası anavatanda karşılaşılan toplum ve tatil dönemleri dışında özellikle iş hayatında yaşanan deneyim ilk göç sürecinde geride bırakılan Türkiye'den farklı bir anavatan ortaya koymaktadır.

Görüşme yapılan birinci kuşak içerisinde bir kesim ise Türkiye'ye uyum sağlamakta hiç zorluk yaşamadığını ifade etmektedir. Bu katılımcıların Türkiye'ye dönme planlarını göç ettikleri ilk yıllardan itibaren canlı tuttukları ve kendilerini Türkiye'ye dönmeye hazırladıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Türkiye'de uyum sorunları yaşamadığını dile getiren görüşmecilerin görüşmelerin ilerleyen aşamalarında birtakım sorunlara atıf yaptığı gözlemlenmiştir. Fakat bu sorunları dile getirmekten çekindikleri ve anavatana dair yalnızca olumlu durumları ön plana çıkardıkları görülmüştür. Bu noktada vatan sevgisi ve anavatana olan hasret gibi duyguların sorunları aşmada ve bazı düşüncelerini rasyonalize etmede devreye girdiği görülmüştür.

> *Türkiye'de uyum sorunu yaşamadım hiç. Yaşamadım. Alışkınız ya eskiden beri biz buraya. Emekliyim ya buradan da. Ondan hiçbir sorun olmadı. Hastane işlerinde de özele gidiyorum zaten. Orada da özele gidiyordum. Faydasını gördük. Ben şimdi hastalanınca Fransa'ya Türkiye'deki doktorlara güvenmediğimden gitmiyorum. Çocuklar orada bana burada bakacak kimse yok. Çocuklar ilgilendiği için mecbur gidiyorum. Yoksa Türkiye'miz sağlıkta çok ilerde.* (A3, Erkek, Fransa)

> *Yabancı oluyorsun, orada yabancı burada Almancı oluyorsun. Ama buraya daha kolay uyuyorsun. Sen burada doğdun büyüdün, tabii uyacaksın. Niye uymayasın ki. Türkiye'de yabancı değilsin, sen buranın vatandaşın Türk'sün. O yüzden zorluk olmaz. Tabii bizim milletimiz de bazen bizi hor görüyor. Sen Almanya'dan geldin zenginsin diyorlar. Kazıklamaya çalışıyorlar. Turistleri kazıkladıkları gibi. Ben anlıyorum ama kendi vatanımda turist değilim. Gurbetçiler zengin diyorlar. Ben o birikimi yapmak için sabah dörtte uyandım her sabah fabrikada kart bastım.*(A4, Kadın, Almanya)

Ayrıca görüşme yapılan göçmenlerin sık sık ‘vatanımı çok seviyorum’ ‘tüm bu olumsuzluklara rağmen burası bir cennet’ gibi söylemlere sık sık başvurduğu görülmüştür. Yine aynı şekilde ‘Almanya karnımızı yıllarca doyurdu’ ‘Allah Almanlardan da razı olsun’ ‘orayı da çok özlüyoruz’ gibi söylemlerle de anavatana dönüş yapmış olmalarına rağmen yaşadıkları ülkeler ile olan gönül bağlarını sürdürdüklerini dile getirmektedirler.

> *“Ben Türkiye'de yaşamak istiyordum. Hep hayalim buydu ama şartlar bizi 42 yıl Avrupa'da tuttu. Emekli olunca daha kolay dönme imkanımız doğdu. Yani bu kültürü, kültürümüzü orada belki daha da iyi yaşıyorduk. Fakat bu milletin artısıyla, eksisiyle burada bulunmanın zorluklarına da iyi olan tarafına da şahit olmamız lazım. Yani Türkiye'de yaşamanın güzellikleri de var. Ama ülkenin çözemediği problemleri de var. Ben buna rağmen. Şu anda Belçika'da evim var vatandaşlığım var. Çifte vatandaşım bir sıkıntım yoktur. Ama burada yaşamayı tercih ediyorum. Türkiye'de yaşamak benim için… zannedersem her türlü için Türkiye'de yaşamanın daha güzel olacağı kanaatindeyim.”* (A2, Erkek, Belçika)

Birinci kuşağın sorunları daha çok kamusal hizmetlerden faydalanma, bürokrasi ve iş hayatı odaklı bir gelişim gösterirken üçüncü kuşağın daha çok şehir hayatı, kent kültürü, eğitim ve politika gibi konularda ayrıştığı ve sorunlar yaşadığı görülmektedir. Bazı katılımcılar trafiğe adapte olamama ve insanların agresif davranışları gibi durumlardan bahsetmişlerdir. Bu söylem kültürler arası etkileşimlerin önemli bir yönünü oluşturur. Kültürel farklılıkların yanı sıra toplumsal yapıda da farklılıklar mevcuttur. Örneğin, Türkiye'de politik görüşler ve kimlikler açıkça ifade edilirken, ülkelerde bu tür konular daha az konuşulmaktadır. Bu farklılıklar, göç eden bireylerin uyum sağlama sürecini etkilemiştir.

> *“Öncelikle ben Türkiye’ye geldiğimde uzun süre trafiğe adapte olamadım. Trafikte herkes haklı. İnsanlar agresif ve sinirli. Örneğin siz birisine yol verdiğiniz zaman arkadaki sürücü niye yol verdiniz diye size kızıp kornaya basıyor. Ayrıca uzunca bir süre insanların politik görüşümü bu kadar rahat sorabilmelerine alışamadım. Zaten yurt dışından geldiğinizi öğrendiklerinde hemen size karşı bir ön yargı geliştiriyorlar.”*(A7, Erkek, Hollanda)

Üçüncü kuşak göçmenlerin bahsettikleri sorunlardan bir kısmı ise her göç olayında karşılaşılan örneklerle benzerlik göstermektedir. Bu noktada göç eden kişinin köklerinin Türkiye’de olması onun bir başka ülkeden Türkiye’ye göç ettiği için karşı karşıya kaldığı

sorunların farklılaşmadığını işaret etmektedir. Öğrencilik deyimleri esnasında yaşananlar bu duruma örnek olarak gösterilebilmektedir. Dil bariyerleri, yeni kültüre uyum sağlama ve arkadaş edinme gibi konular, göçmenlerin eğitim ve sosyal hayatta başarılı olmalarını etkileyebilmektedir. Ancak bu zorluklar aynı zamanda, bireyleri daha iyi bir hayat için çalışmaya ve kendilerini geliştirmeye motive etmiştir.

Bu örnekler, kültürler arası etkileşimlerin ve göç eden bireylerin uyum sorunlarının sosyolojik boyutlarını göstermektedir. Göç eden bireylerin deneyimleri, sosyal yapılar, kültürler ve eğitim sistemleri gibi birçok faktör tarafından etkilenir. Ancak bu zorluklar, bireyleri daha güçlü, kararlı ve özgüvenli hale getirebilir ve yeni bir toplumda kendilerine bir yer bulmalarını kolaylaştırabilir.

> *"Ben Türkiye'ye geldiğimde bir liseye kaydoldum ama buradaki eğitim sisteminin nasıl olduğunu bilmiyorum. Zaten başlarda Türkçem de çok iyi olmadığı için derslerimde de başarısız oldum. Zaten dışarıdan geldiğim için arkadaşlık kurmakta da zorluk çektiğim kabus gibi bir dönem oldu. İyice içime kapandım. Almanya'ya dönmek istedim. Fakat bu mümkün olmadı. Daha sonra okuldan birkaç öğretmenim bana bir öğretmen gibi değil de abi abla gibi davrandı. Daha çok çalışmam için beni ikna etti. O dönem arkadaşlarım sınava birkaç gün varken çalışıyorsa ben haftalar öncesinden başlıyordu. Böylelikle başlarda benimle iletişim kurmayan herkesten daha başarılı bir şekilde liseyi bitirdim ve üniversiteyi kazandım. Başlarda yaşadığım bu olumsuzluklar beni daha çok motive etti."* (A8, Erkek, Almanya)

Ayrıca birinci kuşak içerisinde Türkiye'de re-entegrasyon sorunu yaşamadığını söyleyen ya da yaşadıkları sorunlarla nasıl başa çıkacağını bildiği için bunu bir sorun olarak dile getirmeyen katılımcılar olmuştur. Fakat üçüncü kuşak karşı karşıya kaldığı uyum sorunlarını açıkça dile getirmiştir. Üçüncü kuşak içerisinde Türkiye'de uyum sorunu yaşamadığını söyleyen bir katılımcı olmamıştır. Ayrıca sorunlar arasındaki farklılıklar kadar ortaklıklar da dikkat çekicidir. Birinci kuşak ile üçüncü kuşak Türkiye'de alışveriş yaparken güvensiz hissettiklerini ve herhangi bir şeyi alırken normalden fazla ödememek adına özen gösterdiklerini dile getirmişlerdir. Birinci ve üçüncü kuşak yurt dışından geldiğini belli etmemeye çalıştığını ifade ederek anavatanda maruz kaldıkları ötekileştirmeden kaçınma yöntemleri geliştirmişlerdir.

4.3. Bellekteki Anavatan

4.3.1. Anavatan Algısı

Birinci kuşakla yapılan görüşmecilerin yurt dışında yaşadıkları süre zarfında belleklerinde yer eden anavatan algısının daha çok duygusal saiklerle yer ettiği veanavatana karşı romantik bir bakış açısının olduğu görülmektedir. Katılımcılar, Türkiye'ye karşı duyulan güçlü bir duygusal bağın varlığına ve Türkiye'yi benzersiz kılan özelliklerin vurgulanmasına işaret etmektedir. Görüşmecilerin kullandıkları dil, vatanseverlik ve milliyetçilik duygularını öne çıkaran ifadelerle doludur. Bu görüşler, Türkiye'deki birçok insanın kimliklerinin önemli bir parçası olarak vatanseverlik duygusunu benimsediğini ve yaşadıkları ülkelerde de bu duyguyu yaşadığını göstermektedir. Ayrıca, vatanın değerinin her şeyden üstün olduğu ve hiçbir şeyin vatanın yerini alamayacağı fikri vurgulanmaktadır. Bu düşünceler, Türk milliyetçiliği ve vatanseverlik duygusunun sosyolojik boyutlarını yansıtmaktadır.

> *Türkiye deyince memleket vatan. Her şeyden üstün gelir. O Kapıkule'den girince insanın o toprağı öpesi geliyor. Secdeye kapanıyorsun. Hoş geldiniz yazısını, ay yıldızlı bayrağı gördün mü? İnsanın tüyleri ürperiyor ya. İnsanın vatanı gibisi yok. Zaten vatan, vatan her şeyden güzel geliyor, önce geliyor. Mecbur bize uymasa da uyduracağız. Olacak yani. Çare yok.* (A3, Erkek, Fransa)

Birinci kuşakta Türkiye'nin benzersiz bir ülke olduğu ve Türk insanlarının dünyadaki diğer toplumlardan farklı olduğu algısının hem doğrudan hem de dolaylı yoldan kurulan bazı cümlelerin alt metinleri ile dile getirildiği görülmüştür. Ayrıca, bazı görüşmeciler Türkiye'nin misafirperverliğine vurgu yaparak, Türk insanlarının yardımsever ve cömert olduğunu ima etmektedir. Bu görüşler, Türk kültürünün ve insanlarının özellikleri hakkında olumlu bir algıya işaret etmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin diğer ülkelerden farklı bir yere sahip olduğu düşüncesi, Türkiye'nin kültürel kimliğinin belirginliği ve ayrıcalığı hakkında bir ipucu vermektedir.

> *Türkiye güzel. Türkiye gibisi yoktur. Yani kıymetini bilen için yani Türkiye gibi devlet yoktur. Yani bu her şeysinden, yani bu yiyecek maddesinden geç insanlığıyla misafirperverliğiyle her şeyiyle Türkiye başkadır. Bak şimdi burada hep ihtiyacı olan insanlara yardım edenler var. Yani neler var yani daha mı iyi yani tabii ki çok iyi.*

Almanya'da kimse sana şu kadar zırnık vermez yani babasının oğlu olsa da vermez. Türkiye güzel yani. Türkiye gibi Türkiye yoktur. (A4, Kadın, Almanya)

Birinci kuşağı temsil eden görüşmecinin söylemlerinde nadiren de olsa Türkiye'ye yönelik eleştiriler ve yaşanılan ülke ile anavatanın mukayese edildiği urumlar söz konusu olmuştur. Birinci kuşakta Türkiye'nin kendine has bir vatan sevgisi ve değerleri olan bir ülke olduğu düşüncesi oldukça belirgindir. Ancak aynı zamanda, Türkiye'nin diğer bazı ülkelerin gerisinde kaldığı ve iyi yönetilemediği kanaati de vardır. Görüşmeciler, Avrupa ülkelerinin iyi yönetimlerine örnek göstererek Türkiye'nin idare edilemediğini ve bu nedenle göç sorunu yaşandığını ifade etmektedir. Bu durum, Türkiye'nin kalkınması için iyi yönetim ve politikaların gerekliliği hakkındaki düşüncelerini yansıtmaktadır.

Bazı görüşmecilerin bu söylemleri, Türkiye'nin bir yandan güçlü milli değerleri olan bir ülke olduğunu, ancak diğer yandan idare edilme konusunda bazı sorunlar yaşadığını ve bu nedenle kalkınma yolunda zorluklarla karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Bunun yanı sıra, görüşmeciler Türkiye'nin geleceğine umutlu bakmakta ve memleketinin daha iyi günlere doğru ilerleyeceğine inanmaktadır.

Kara yoluyla izine gelirken hep şunu düşünmüşümdür. Bu Avusturya kalkınmış da Sırbistan ya da Yugoslavya bu kadar mükemmel arazisi olan bu kadar verimli bir ülke neden kalkınamamış? Türkiye neden kalkınamamış? Geçtiğim yerler hepsi kalkınmaya çok elverişli. Bu ülkeler nasıl kalkınmış diye kendi kendime sordum. Şu noktaya geldim. Avusturya, Almanya, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Fransa neyse vesaire. Bunlar çok daha iyi idare edilmişler, iyi idare edildiği için. Yani kalkınmışlar. Denizlilinin ne işi var gurbette o kadar verimli toprakları varken? Demek ki Denizli ve Denizli'nin bulunduğu ülke iyi idare edilememiş. Türkiye'nin genel hatlarıyla iyi idare edilemediği kanaatindeyim. Ondan dolayı da bir göç zarureti doğmuştur. İnşallah memleketimiz daha iyi günlere doğru gider. Artık vatandaşımızın aklı fikri Batı Avrupa ülkelerinde veya başka ülkelerde olmaz. Yani kendi ekmeğini kendi ülkesinde aşını, işini bulur diye düşünüyorum. (A2, Erkek Belçika)

Üçüncü kuşağın belleğinde oluşan anavatan algısının genellikle tatil dönemlerinde Türkiye'de yaşadıkları kısa süreli bireysel deneyimler ve Türkiye'de doğmuş aile büyüklerinden öğrendikleri ile şekillendiği görülmektedir. Katılımcılar Türkiye'ye kişisel deneyimlerine dayanarak pozitif bakış açısıyla yaklaşsa da, bu bakış açısı bireysel düzeyde

bir algıdan öteye gitmemektedir ve toplumsal düzeyde genellemeler yapmaya uygun değildir. Sosyal bilimler literatürü, kişisel deneyimlerin bireysel algıları şekillendirdiğini ve genelleme yapmaya yeterli olmadığını vurgulamaktadır (Schutz, 1967). Bu sebeple, kişisel deneyimlerin toplumsal düzeyde genelleme yapmak yerine, bireysel düzeyde bir algı oluşturduğu ifade edilebilir (Kvale, 1996).

Katılımcıların aile büyüklerinin Türkiye'yi iyi hatırlaması, kuşaklar arası bir etkileşimin sonucu olabilir. Kuşaklar arası etkileşim, farklı yaş grupları arasında kültürel, sosyal ve ekonomik deneyimlerin paylaşımını ifade eder. Bir ülkede yaşayan bir kuşağın deneyimleri, sonraki kuşakların o ülkeye ilişkin algısını etkileyebilmektedir.

Örneğin, üçüncü kuşak göçmenler büyükanne ya da büyükbabaları ile güçlü bir iletişime sahip olabilmektedir. Bu iletişim sonucunda Türkiye hakkında olumlu deneyimler yaşamış birinci kuşak bu deneyimleri ailesine aktarmış olabilir. Bu durumun bir çıktısı olarak da üçüncü kuşak göçmenler Türkiye'yi hep güzel hatırlamaktadır. Kuşaklar arası etkileşim aynı zamanda farklı kuşakların birbirlerini anlamasına da yardımcı bir olaydır. Bu etkileşim sayesinde iki farklı kuşak vatan sevgisi gibi orak bir duyguda birleşebilmektedir.

Bu konuda bir örnek olarak, Amerikalı sosyolog Karl Mannheim'ın "Kuşaklar" adlı çalışması verilebilir. Mannheim, kuşakların siyasi, sosyal ve kültürel düşünceleri etkileme gücüne dikkat çekmiştir. Kuşakların deneyimleri, onların dünya görüşleri ve ideolojik eğilimleri üzerinde etkili olabilmektedir.

> *Ben Türkiye'yi hep güzel hatırlıyorum. Küçüklüğümde her yaz tatilde kesinlikle Türkiye'ye giderdik. Orada kuzenlerimle çok keyifli zaman geçiririrdim. Havası, suyu çok güzel gelirdi. Dedemlerden de Türkiye'ye dair hep iyi şeyler dinledim.* (A10, Erkek, Almanya)

Üçüncü kuşak göçmenler küreselleşmenin de etkisiyle anavatandaki akranları ile yalnızca Türkiye özelinde değil dünya çapında ortak bir paydada buluşabilmektedir. Bu durumun örneklerinden biri de eğitimdir. Bireylerin eğitim düzeyi ve eğitim kalitesi açısından farklı ülkeler arasındaki karşılaştırmalar yapılması mümkündür. Katılımcılar, daha önce Türkiye'ye sadece tatil amaçlı gitmiş olduğundan, ülkenin gerçek yaşam koşullarını tam olarak bilemediğini ifade etmektedirler. Bu durum, insanların turistik ziyaretlerinde gördükleriyle gerçek hayat arasındaki farkı gözlemleyememesi ve hatta bu nedenle bazı yanlış algılamalara sahip olabileceklerini göstermektedir. Bu durum birinci kuşağın

anavatan algısının gelişmesi ile üçüncü kuşağın anavatan algısının gelişmesindeki farklılıklardan birini oluşturmaktadır. Teknolojinin ve iletişim imkânlarının gelişmesiyle birlikte anavatana bakış da değişim göstermektedir.

> *Eğitim hayatımı Hollanda'da geçirmiş olmamı şans olarak görüyorum. Türkiye'de yaşamaya başlayınca akranlarımın eğitim hayatlarını gördüğümde Avrupa'da aldığım eğitimin önemini fark ettim. Tabii oradayken bunu anlamıyorsunuz. Ben Türkiye'de hep daha kolay ve güzel bir hayat olduğunu düşünüyordum. Belki de sadece tatilde gittiğim için*.(A7, Erkek, Hollanda)

4.3.2. Anavatan Algısının Kuşaklar Sosyolojisi Açısından İncelenmesi

Göçmenlerin anavatan algısı, göç ettikleri ülke ile kökenleri arasındaki bağlantıyı ve kimliklerini nasıl algıladıklarını ifade etmektedir. Baby Boomer kuşağı ve Y kuşağı arasında göçmenler içindeki anavatan algısının şekillenme süreci çeşitli farklılık benzerlikler ihtiva etmektedir. Bu araştırmadan elde ettiğimiz bulgular her iki kuşağın yaşadığı döneme, kültürel etkilere, aidiyet duygularına ve göç deneyimlerine dayanarak anavatan algılarının nasıl oluştuğunu ve farklılık gösterdiğini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Baby Boomer kuşağından göçmenlerin anavatan algısı, köken ülkeleriyle güçlü bir bağ ve aidiyet duygusu içermektedir. Bu kuşağın göçmenlerinin çoğu, göç ettikleri ülkede yaşasa da kökenleriyle olan bağlarını korumaya çalışmakta ve kültürel miraslarını sürdürmeye önem vermektedirler. Örneğin, Türkiye'den Almanya'ya göç eden Baby Boomer kuşağı göçmenleri kültürlerini ve kimliklerini önemsedikleri ve Türkiye'yi anavatanları olarak gördükleri bilinmektedir. Araştırmalar, bu kuşağın göçmenlerinin göç ettikleri ülkede Türk dernekleri, kültürel etkinlikler ve geleneksel değerler üzerinden köken ülkeleriyle bağlarını sürdürdüklerini göstermektedir. Bu durum Baby Boomer kuşağı göçmenlerinin anavatan algısının nostalji, geleneksel değerler ve kökenlerine bağlılıkla şekillendiğini göstermektedir (Cang, 2013).

> *"Ben Türkiye kara sevdalısıyım. Yani bu memleketi, ecdadımızı, atalarımızı, geçmişimizi çok seviyorum. İşte hayal ediyorum örneğin ben. Alparslan'ın. Yavuz'un, Kanuni'nin, Fatih'in, Osman Gazi'nin, Ertuğrul'un torunu olmaktan bu milletin, Türk milletinin bir ferdi olmaktan, bu millete hizmet etmekten dolayı hep iftihar ettim. Ve haşa hiçbir millete karşı olumsuz düşüncem de olmadı. Yurt dışında yaşarken de. Asla.*

Hele bir Müslüman'ın böyle bir şansı, böyle bir söylemi olamaz, hiçbir millete karşı. Bir nefretim bir kinim olamaz. Oluyorsa, ben insanlık vasfını kaybetmişim demektir. Ama ben kendi milletinin kara sevdalısıyım. Yani şu demek değildir işte bak çok seviyorsunuz, siz ırkçı mısınız? Hayır, babasını seven bir insan başka babalara düşman mıdır? Annesini seven başka annelere düşman mıdır? Kardeşlerini seven insan veya çocuklarını seven insan, başka çocukların düşmanı mıdır?"(A2, Erkek, Belçika)

Y kuşağından göçmenlerin anavatan algısı, daha çok kişisel deneyimler üzerinden şekillenmekte ve içerisinde doğup büyüdükleri toplum ile aile kökenleri bu süreci etkilemektedir. Bu yüzden bu süreç daha karmaşık ve çok yönlü olabilmektedir. Bu kuşak, küreselleşmenin etkisiyle farklı kültürel kimliklere ve çoklu aidiyetlere daha açık bir şekilde yaklaşmaktadır. Y kuşağı göçmen kökenlilerin anavatan algısı, hem doğup büyüdükleri ülkeye hem de köken ülkelerine aidiyet duygusu içerebilmektedir. Araştırmalar, Y kuşağı göçmenlerinin anavatan algısının çeşitlilik, çok kültürlülük ve global bağlantılarla şekillendiğini ortaya koymaktadır (Mansouri, 2007).

"Türkiye benim için güzel anılar, sıcaklık ve samimiyet demekti. Tabii burada yaşamaya başlayınca her şeyin tatil dönemlerindeki gibi olmadığını da gördük. Uzun süredir Türkiye'de yaşıyorum. Burada bir aile kurdum. Eşime Almanya'dayken dinlemeyi sevdiğim Almanca şarkıları öğretiyorum. Hâlâ fırsat buldukça Avrupa'ya gezmek için gideriz."(A8, Erkek, Almanya)

Baby Boomer kuşağı ve Y kuşağı arasındaki anavatan algısı farklılıklar göstermektedir. Baby Boomer kuşağı göçmenler genellikle köken ülkelerine daha güçlü bir bağlılık gösterirken, Y kuşağı göçmen kökenlilerin hem köken ülkelerine hem de göç ettikleri ülkelere bağlılık gösterdiği görülmektedir. Baby Boomer kuşağı göçmenlerinin anavatan algısı daha nostaljik ve geleneksel bir odak taşırken, Y kuşağı göçmenlerinin anavatan algısı daha çok küresel bağlantılar ve çok kültürlülük üzerinde odaklanmaktadır (Luthar & Brown, 2007).

Her iki kuşak da göç edilen ülke ile kökenleri arasında bir denge kurmaya çalışmakta ve anavatan algılarını şekillendirirken hem geçmişlerine hem de mevcut yaşamlarına odaklanmaktadırlar. Her iki kuşağın da aidiyet duygusu, kültürel mirasları ve kökenlerine saygı duyma isteği vardır. Ayrıca, her iki kuşağın da anavatan algısının şekillenmesinde göç

deneyimleri, aile bağları ve toplumsal etkileşimler önemli rol oynamaktadır (Smith & Khawaja, 2011).

Sonuç olarak Baby Boomer kuşağı ve Y kuşağı göçmenlerin anavatan algıları, kuşakların yaşadığı döneme, kültürel etkilere, aidiyet duygularına ve göç deneyimlerine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Baby Boomer kuşağı genellikle nostaljik ve geleneksel bir anavatan algısına sahipken, Y kuşağının küresel bağlantılar ve çok kültürlülük üzerinde odaklandığı görülmüştür. Ancak her iki kuşağın da anavatan algısında aidiyet duygusu, kültürel miras ve göç deneyimleri gibi ortak noktalar bulunmaktadır.

4.4. Geri Dönüş Sonrası Cevaplaması En Zor Soru: "Pişman mıyım?"

Araştırma kapsamında katılımcıların cevaplamakta en çok zorlandıkları soru geri döndükleri için pişmanlık duyup duymadıklarına ilişkin sorulan soruydu. Birinci kuşak içerisinde bu soruya çok net bir şekilde "pişman değilim." diyenler olduğu saptanmıştır. Fakat soruya bu denli net cevap veren katılımcılar dahi insanların geri döndüklerine pişman olmaları için sebepleri olabileceği ve bu durumun olağan olduğu dile getirilmiştir. Geri dönüş kararının alınmasında doğrudan etkisi olan katılımcıların geri döndüklerine dair pişmanlık duymadıklarını daha net ifade etikleri söylenebilmektedir. Fakat ailesinin ya da eşinin kararıyla geri dönen göçmenlerin pişmanlık duygusunu daha rahat dile getirdikleri de araştırmanın bulguları arasındadır. Böyle düşünen bireylerin Türkiye'ye dönmelerinin üzerinden geçen zamana rağmen yurt dışında yaşadıkları hayat ile anavatanda yaşadıkları hayatı mukayese etikleri ve yurt dışında yaşadıkları hayatın refah düzeyinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaştıkları görülmüştür. Ayrıca birinci kuşağın yurt dışında yaşadıkları hayatı daha iyi olarak görmesindeki etkenlerden birinin de gençlik dönemlerine duydukları özlem ön plana çıkmaktadır. Üçüncü kuşakta ise daha çok Türkiye'ye dönüldüğü dönemdeki politik ve ekonomik şartlar ile içerisinde yaşanılan dönemdeki şartların pişmanlık duyma durumunu etkilediği anlaşılmıştır. Türkiye'de yaşanan konjonktürel değişiklikler ve belirsizlikler üçüncü kuşağın geri dönüş motivasyonlarını oluşturan bazı şartların ortadan kalkmasına sebep olduğu için Türkiye'ye göç eden üçüncü kuşakta olumsuz bir etki yaratmıştır.

> *"Ben şimdi çok rahatım. Kafam rahat. Beni zorlayan hiçbir bir şey yok. Eşimden maaşım var. Taşınmazlarına gelirim var. Allah'ıma şükürler olsun. Her şeyim var. Hani bir sıkıntı yaşamıyorum ben şimdi. Fakat ilk döndüğümüz zaman ben de eşim de*

çok pişman olduk. Hatta eşim keşke seni dinleseydim de Türkiye'ye gelmeseydik dedi. Başlarda işlerimiz bozuldu, açtığımız dükkân battı. Köyde yaşadık. Sonra toparlanıp yeniden iş kurduk. Merkezde bir ev yaptık. Yine de Almanya'daki hayatımı özlüyorum. O zaman orada çok güzel arkadaşlıklarımız vardı. Alman, İtalyan, Türk dostlarımız vardı. Gençtik. Sabaha kadar oturur, muhabbet eder eğlenirdik." (A6, Kadın, Almanya)

Döndüğüme bir an bile pişman olmadım. Asla. Tekrar söylüyorum. Ben Türkiye kara sevdalısıyım. Yani bu memleketi, ecdadımızı, atalarımızı, geçmişimizi işte hayal ediyorum ben. Alparslan'ın. Yavuz'un, Kanuni'nin, Fatih'in, Osman Gazi'nin, Ertuğrul'un torunu olmaktan, bu milletin Türk milletinin bir ferdi olmaktan, bu millete hizmet etmekten dolayı her zaman iftihar ettim. (A2, Erkek, Belçika)

Görüşmeler aynı zamanda göçmen deneyimlerini ve yerleşiklik duygusunu ele alan ilginç yönleri ortaya koymuştur. Örneğin yurt dışında yaşadığı dönemdeki memnuniyetini dile getiren bir katılımcı Türkiye'ye döndüğü için pişmanlık duymadığını ifade etmektedir. Bazı katılımcılar Türkiye'de karşılaştıkları sorunları yurt dışında karşılaştıkları sorunlarla mukayese etmişlerdir. Bu noktada bazı sorunlardaki ortaklıklar da göze çarpmıştır. Yalnız bir kadın olarak yurt dışında yaşamanın ve çalışmanın yaşamın zor olduğunu söyleyen bir katılımcı aynı zorluğu Türkiye'deki emeklilik hayatında da yaşadığını dile getirmiştir. Aynı zamanda Türkiye'de yaşanan geçim sıkıntısı çeken katılımcılar da olmuştur. Bu söylemler, göçmen kadınların sıklıkla ekonomik zorluklarla karşı karşıya kaldığı gerçeğini yansıtmaktadır. (Kofman & Raghuram, 2011). Aynı zamanda, göçmen kadınların sıklıkla yalnız kalma riskiyle karşı karşıya olduklarını hissetmeleri sosyal izolasyona yol açabilmektedir(Kofman & Raghuram, 2006).

Anavatana dönüş sonrası yaşanan kayıplar ise Türkiye'deki uyum sürecin etkileye bir başka faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçmenler, yas sürecinde ailelerinden, arkadaşlarından ve toplumlarından uzaklaşarak daha da yalnız hissedebilmektedirler (Viruell-Fuentes et al., 2012).Sonuç olarak entegrasyon sürecinin önemli bir unsuru, geri dönüşe hazırlık konusudur (Kofman & Raghuram, 2011).

"Ben döndüğüme hiç pişman olmadım. Çünkü yabancı devlet oraya kendimizin şeyinden dilinden anlamaz, yerinden anlamaz. Onun için döndüğüme hiç pişman olmadım. Ama burada yaşam da zor yalnız bir kadın olarak. Ben orada işçi olarak

çalıştım. Burada emekliyim ve yalnız yaşıyorum. Yine de geçim zor." (A5, Kadın, Almanya)

"Eşim ölmeden önce Almanya'ya gitmeye heves ederdim. Fakat eşimi kaybettikten sonra hevesim de gitti. Zaten onunla dönmüştük. Ben sonra giriş çıkış yapmayı da bıraktım. Oradaki haklarımı öldürdüm. Bugün neresi olursa olsun rezilsin. Yani orada devlet para veriyor. Sana yiyecek günlük yiyeceğini veriyor. Yani burayı bilmiyorum yani bilmiyorum dersem yalan olur. Orada devlet biraz yardım ediyor. Benim bildiğim yani şimdi var mı yok mu onu bilmiyorum yani. Ya ama bilmiyorum alışsan da orada yine de yabancısın, yine de yabancısın. Şimdi Türkiye'de yaşanır mı diyorlar. Burası benim doğup büyüdüğüm yer. Tabii yaşanır. Burada sen niye oturuyorsun sen niye bunu yiyorsun içiyorsun demiyorlar. Burada daha özgürüm." (A4, Kadın Almanya)

Üçüncü kuşağın geri dönüş sonrası yaşadıkları pişmanlık şekli Türkiye'ye göç ederken onları motive eden durumların ortadan kalkması ile doğru orantılıdır. Bu noktada geri dönüş kararını alırken daha duygusal saiklerle hareket eden göçmenler ile rasyonel ve ekonomik sebeplerle göç eden bireyler arasında farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

"Türkiye'ye geldiğimde alışma sürecinde her zorlandığımda Almanya'da durumun daha da zor olduğunu kendime hatırlatıyordum. Fakat şimdi Almanya'da kalsam her şey daha mı iyi olurdu diye düşünmekten kendimi alamıyorum. Artık burada bir çevrem ve kariyerim var. Oraya dönüp her şeye sıfırdan başlayamam. Türkiye'de bazı şeylerin geldiğim dönemdekinden daha iyi olması için çabalayabilirim." (A9, Kadın, Almanya)

Üçüncü kuşaktan katılımcılarla yapılan görüşmelerde elde edilen bulgular soru işaretlerine rağmen henüz doğdukları ülkeye dönmeyen bireylerin Türkiye'deki hayatının artık birçok yönden tatmin edici hale geldiğini düşündüğünü göstermektedir. Aynı şekilde kişisel ve ailevi bağların geri dönüş kararından pişmanlık duyma durumunda etkili olduğu da ortaya çıkmaktadır. Aynı şekilde ekonomik ve politik faktörlerin de üçüncü kuşağın geri dönüş kararlarını sorgulamasına neden olduğu gözlemlenmiştir.

"Şu an Türkiye'de çalışıyorum ve üniversite eğitimimi de burada aldım. Fakat çifte vatandaş olmanın faydalarını kullanıyorum. Bir ayağım hep Almanya'da. Bu durum kariyerim açısından da iyi. İstediğimiz zaman dönebilecek olmak bana güven veriyor.

Ama artık burada bir yuva kurdum. Eşimin ve benim ailem Türkiye'de yaşıyor. İkimizin de işi burada." (A8, Erkek, Almanya)

"Benimle birlikte gelen bazı arkadaşlarım Türkiye'de ekonominin kötüye gitmesinden sonra geri döndüler. Özellikle döviz kurlarındaki değişim aldığımız maaşın gün geçtikçe erimesine neden oldu. Ailemin hala Hollanda'da olması benim de dönüş fikrimi hep canlı tutuyor." (A7, Erkek, Hollanda)

Bu bulgular, göçün sadece ekonomik nedenlerle açıklanamayacağını, aynı zamanda kişisel tercihler, aile bağları ve sosyal faktörlerin de etkili olduğunu gösteriyor. Bu nedenle, göç hareketlerini anlamak ve etkilerini değerlendirmek için çok yönlü bir yaklaşım gerekmektedir.

Sosyolojik açıdan baktığımızda göçmenlerin yerleşme süreci, sosyal ağlar ve toplumsal kimlik gibi faktörlerden etkilenmektedir. Yerleşme sürecinde göçmenlerin çevresi, kültürü ve iş imkânları gibi etkenler önemli bir rol oynamaktadır (Boyd, 1989). Bu etkenler, göçmenlerin kendilerine ait bir toplumsal kimlik oluşturmalarına ve sosyal ağlarını genişletmelerine yardımcı olmaktadır. Ancak, göçmenlerin aynı zamanda kültür şoku ve sosyal dışlanma gibi zorluklarla karşılaşabileceği de unutulmamalıdır (Berry, 1980).

Göçün ardından gerçekleşen kültür şokuna benzer biçimde (Pedersen, 1994), geriye göçten sonra da bir tersine kültür şoku (Gaw, 2000; Wang, 1997; Allison, Davis-Berman ve Berman, 2012) gerçekleşmektedir. Burada Gmelch'in (1980, s. 142) tartıştığı gibi, adaptasyonun iki temel boyutuna bakılabilir:

i- Geriye göç gerçekleştirenlerin döndükten sonraki somut ekonomik ve sosyal koşulları açısından adaptasyon (niteliklerine uygun iş bulup bulamadıkları, yerleştikleri yerin nitelikleri, kişisel ilişkiler geliştirip geliştiremedikleri, topluluk üyelikleri, vs.)
ii- Geriye göç eden kişinin kendi değerlendirmesi açısından tekrar uyum sağlamanın gerçekleşip gerçekleşmediği, dönüşle ilgili tatmin ya da tatminsizlik(Şener ve Türgen, 2018, s.318).

Görüşme yapılan birinci kuşağın yaşadığı re-entegrasyon sorunlarının temelinde bu kültür şokuyla birlikte köken ülke ile mesken ülke arasındaki bariz sosyolojik farklılıklar da yatmaktadır.

Siyaset bilimi açısından ise, göçmenlerin geri dönüş motivasyonları ve re-entegrasyonları ülke politikaları ve yasal düzenlemeleri ile ilişkili olabilmektedir. Göçmenlerin çifte vatandaşlık hakkı gibi yasal düzenlemeleri kullanmaları, hem doğdukları hem de göç ettikleri ülkelere uyum noktasında etkilidir (Kivisto, 2002). Ekonomik zorluklar da göçmenlerin kararlarını etkileyen diğer bir faktördür. Göçmenlerin aldıkları maaşların, yaşadıkları ülkede yaşam maliyetleri ile karşılaştırılması, göçmenlerin ekonomik olarak daha kararlı bir durumda olmalarına yardımcı olmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Türkiye'den yurt dışına yönelen işçi göçü, Türk dış göç tarihinin temel yapıtaşlarından birini oluşturmaktadır. İşçi göçünün birinci kuşak temsilcileri hem göç alan hem de göç veren ülkelerin aralarında imzaladıkları iş gücü anlaşmalarının toplumsal yönlerindeki eksiklikler ve her iki ülkenin deneyimsizlikleri nedeniyle pek çok sorunla karşı karşıya kalmışlardır. Çoğunluğunu göç öncesi dönemde Anadolu'da tarımla uğraşan bireylerin oluşturduğu bu göçmen grubu hem kentlileşmemiş olmanın hem de başka bir ülke, dil ve kültüre çok uzak olmanın dezavantajlarını bir arada yaşamak durumunda kalmıştır. Büyük çoğunluğu okuma yazma dahi bilmeyen bu insanlar yurt dışında geçirdikleri uzun yıllar boyunca bu hususlar hasebiyle pek çok uyum sorunu yaşamış, bu sorunların da etkisiyle ve kimliklerini muhafaza etme isteğiyle anavatana bağlılıklarını korumuşlardır. Sosyalizasyonunun büyük bir kısmını Türkiye'de tamamlayarak yalnızca çalışma ve birikim yapma maksadıyla yurt dışına göç eden işçilerin anavatana dönüşleri tahmin ettiklerinden çok daha uzun vadede mümkün olmakla birlikte birinci kuşağın büyük bir çoğunluğunun en azından emeklilik dönemlerinde anavatana dönüş yaparak bu emellerine ulaştıkları görülmektedir.

Yurt dışına göç sürecinin bir uzantısı olarak gittikleri ülkelerde kalıcılaşan insanlarımız aile birleşimleri ile eşleri ve çocuklarını da yanına almış, gittikleri yerlerde yeni aileler kurmuşlardır. Bu durumun bir çıktısı olarak yurt dışında doğup büyüyen nesiller kültürel olarak Türkiye ile aidiyetlerini sürdürürken doğdukları ülkenin kültürüne de genel manada hakim olmuşlardır. Literatürün üçüncü nesil olarak tanımladığı yurt dışında doğup büyüyen göçmen kökenliler birinci ve ikinci kuşağın karşılaştıkları uyum sorunlarının çok büyük bir kısmıyla karşılamamış dil bariyerleri, eğitim gibi konularda onlar kadar dezavantajlı durumda kalmamışlardır. Fakat tüm bu unsurlar üçüncü neslin yaşadıkları ülkelerde göçmen kökenli olması nedeniyle hiçbir sorunla karşılaşmadıkları anlamına gelmemektedir. Üçüncü kuşak ile birinci kuşağın yaşadıkları ülkelerde karşı karşıya kaldıkları sorunlar birbirlerinden farklı olmakla birlikte bu sorunların nüveleri benzerlik göstermektedir. Tüm bu sorunlar ve üçüncü kuşağın önceki kuşaklarla olan iletişimi bu kuşağın anavatan algısının şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu algı son kertede üçüncü kuşağın anavatanlarına karşı bir aidiyet oluşturmasını sağlamıştır. Türkiye'nin içerisinde

bulunduğu ekonomik ve konjonktürel şartlar iyileştikçe üçüncü kuşağın yaşadıkları ülkelerde karşılaştıkları sorunlar karşısında anavatana dönme eğilimleri de artmıştır.

Bu çalışma kapsamında Türkiye'den yurt dışına yönelen işçi göçünün birinci ve üçüncü kuşak temsilcileri içerisinde anavatana dönüş yapmış olanlar ile görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler doğrultusunda birinci ve üçüncü kuşağın anavatana dönüş konusunda yer yer benzeşen yönleri olsa da çoğunlukla farklı motivasyonlara sahip oldukları anlaşılmıştır. Birinci kuşağın yurt dışına göç ettikleri ilk andan itibaren geri dönüş fikrini canlı tuttukları ve birçoğunun emekliliklerine dair planlarını anavatana dönmek üzere kurdukları anlaşılmıştır. Ayrıca ev sahibi ülkelerin değişen göç politikalarının da geri dönüşü etkilediği durumlar olmuştur. Üçüncü kuşağın anavatan algısının şekillenmesinde tatil dönemlerinde kısa süreli olarak edinilen Türkiye deneyimleri ile birinci kuşaktan öğrendiklerinin etkili olduğu görülmüştür. Ayrıca birinci kuşağın kesin dönüş sonrası torunlarını da anavatana dönmesi noktasında motive etme çabalarının olduğu da gözlemlenmiştir. Bu noktada kuşaklar sosyolojisinin teorilerinden yararlanılarak göçün birinci ve üçüncü kuşak temsilcileri arasında var olan göç motivasyonları, anavatan algısı gibi hususların literatürün Baby Boomer ve Y Kuşağı olarak da adlandırdığı bu iki farklı nesil için ne ifade ettiği açıklanmıştır. Buna göre kuşaklar sosyolojsinin çalışmalarından elde edilen verilerin araştırmamız kapsamında elde ettğimiz bulgularla uyuştuğu görülmüştür. Baby Boomer kuşağının göç etme kararını almada temel motivasyonun ekonomik temelli kaygılar olduğu ve anavatana dönüş noktasında kökenlerine olan bağlılıklarının etkili olduğu gözlemlenmektedir. Y Kuşağı'nın ise yine ekonomik temelli kaygılarla Türkiye'ye göç ettiği düşünülsede bu durumun daha çok kariyer planları çerçevesinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Aynı şekilde Y Kuşağı'nın anavtaan algısının daha çok tatil dönemlerinde elde ettikleri deneyimlerdn etkilendiği ve göç sonrası Türkiye'de kurdukları hayatlarda doğup büyüdükleri ülkenin kültürüne dair izlerin olduğu görülmüştür.

Geri dönüş sürecinin ardından göçmenlerin Türkiye'deki kamusal hayatlarında birtakım sorunlar ile karşılaştıkları saptanmaktadır. Bu durumun temelinde yatan pek çok hususun aslında re-entegrasyon problemleri ile iltisaklı oldukları anlaşılmaktadır. Bu problemlerin büyük kısmının göçmenlerin gündelik hayatına yansıdığı görülmüştür. Görüşme yapılan göçmenler, komşuluk ilişkilerinde özel alanın ihlal edilmesi, bürokrasideki kırtasiyecilik, alışveriş esnasında ortaya çıkan problemler gibi pek çok alt başlık altında Türkiye'de karşı karşıya kaldıkları sorunları dile getirmişlerdir. Bunun yanı sıra görüşme

yapılan göçmenler içerisinde birinci kuşakta daha yaygın olarak bu tarz problemleri hiç yaşamadığını söyleyen ya da yaşasa bile bunlara alışkın olduğunu ve yurt dışında durumun Türkiye'ye nazaran daha kötü olduğunu dile getiren bir kitle de vardır. Fakat üçüncü kuşağın, geri dönüş sebeplerinin daha rasyonel ve ekonomik temelli beklentiler içermesi nedeniyle gündelik hayatlarına yansıyan re-entegrasyon sorunlarının çözümlerine dair beklentileri olduğu görülmektedir. Üçüncü kuşak birinci kuşağa nazaran Türkiye ile yurt dışında yaşadıkları ülkeyi daha sık mukayese etmekte ve anavatanda yaşadıkları sorunları bu noktadan hareketle değerlendirmektedir. Birinci kuşağın sosyalizasyonunun bir kısmını Türkiye'de tamamlamış olması nedeniyle ve daha duygusal saiklerle geri dönmeleri ile genellikle emeklilik sonrası anavatana döndükleri için iş hayatının dışında olmaları sorunlar karşısında ortaya koydukları bakışı da etkilemektedir. Bu noktada birinci kuşağın anavatanda karşılaştıkları sorunlara karşı tolerans düzeylerinin daha yüksek olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Araştırmanın bulgularını da dikkate alarak diasporadan geri dönüş göçlerine daha fazla önem verilmesi elzemdir. Bugün geri dönüş yapmamış olsa dahi yılın büyük bir kısmını Türkiye'de geçiren pek çok Türk vatandaşı olduğu bilinmektedir. Geri dönen bireylerin araştırma kapsamında dile getirdikleri sorunların çözümü noktasında Türkiye'nin bir re-entegrasyon politikası geliştirmesi sağlıklı olacaktır. Geri dönüşü teşvik işlevi göreceği çekincesi nedeniyle re-entegrasyon politikaları geliştirilmesinden geri durulması rasyonel bir tutum değildir. Geri dönen yurttaşların özellikle sağlık hizmetlerine ulaşılabilirliği arttırılmalı, bu insanlara yönelik Türkiye'de bürokratik süreçlerin işleyişine dair uyum çalışmaları yürütülmelidir. Tüm bu verileri göz önüne aldığımızda kültürel etkileşimin yarattığı etkinin birinci kuşak göçmenlerde onları ardıllayan diğer kuşağa nazaran daha az olduğu varsayımıyla çıkılan yolda aslında sürecin pek de öyle gelişmediği ve birinci kuşağın da kültürel etkileşime oldukça yoğun şekilde maruz kalarak değiştiği çıktısına ulaşılmıştır. Aynı şekilde aidiyet duygularının doğdukları ülkeler ile daha gelişmiş olduğu varsayımında bulunulan üçüncü kuşağın anavatanlarına olan aidiyetleri aslında hiç yaşamadıkları bir ülke olan Türkiye'ye göç etme motivasyonlarını beslemiştir. Yurt dışına işçi göçünün birinci kuşak ve üçüncü kuşak temsilcileri inşa ettikleri yeni yaşam alanları ve Türkiye'de karşı karşıya kaldıkları yeniden uyum sorunları ile birlikte artık yeni bir kimliğin, ulus aşırı yurttaşlığın temsilcileri olmuşlardır.

5.2. Öneriler

5.2.1. Politika Yapıcılara Öneriler

Gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda görüşme yapılan birinci ve üçüncü kuşağın Türkiye'ye döndükten sonra karşılaştıkları sorunların çözümüne yönelik bir politika belirlenmediği görülmüştür. Bu noktadan hareketle Türkiye'nin anavatana geri dönen insanlar için rasyonel bir re-entegrasyon politikası izlemesi gerekmektedir. Birinci kuşağın anavatana dönüş noktasındaki ısrar ve kararlılığının birikimlerini anavatanda değerlendirme motivasyonlarının kırılmaması için çalışmalar yapılmalıdır. Bu yüzden yatırımlarını anavatana yapmak isteyen vatandaşlarımızın uluslararası anlaşmalar nezdinde ortaya çıkacak sorunlardan korunması ve bürokratik süreçlerde gerekli uyum ve kolaylıkların sağlanması gerekmektedir. Aynı şekilde ülkemiz için artı değer üretecek nitelikli insan kaynağına ulaşma noktasında üçüncü kuşağın anavatana göçü büyük önem taşımaktadır. Türkiye'deki ekonomik ve konjonktürel durumun öngörülebilir olması, tersine beyin göçünün teşvik edilmesi üçüncü kuşağın Türkiye'ye göç etme eğilimini olumlu olarak etkileyecektir. Ayrıca eğitimlerini yurt dışında tamamlayan vatandaşlarımız için diploma denklik işlemlerinin kolaylaştırılması, yurt dışından alınan mesleki diploma ve sertifikaların Türkiye'de de tanınması geriye göç etme planı olan bireyler için birer kazanım olacaktır. Türk nüfusunun yoğun olarak yaşadığı ülkelerle karşılıklı kültür anlaşmalarının imzalanması ve ana dili eğitiminin desteklenmesi ise özellikle üçüncü kuşağın Türkiye'ye göç eğilimini artıracaktır. Hem üçüncü kuşağın hem de birinci kuşağın hayatlarını Türkiye'de geçirebilmesi için sosyal güvenlik sisteminde yapılacak gerekli değişikliklerle iş hayatı, emeklilik ve sağlık hizmetlerinden faydalanma noktasında dile getirilen sorunların çözümü için adımlar atılmalıdır. Bu noktadan hareketle yapılacak çalışmalar araştırma kapsamında belirtilen sorunların çözümü için etkili olacaktır.

5.2.2. Araştırmacılara Öneriler

Yapılan çalışma neticesinde geri dönüş göçlerinin nedenlerini derinlemesine anlamak için, geri dönen bireylerle daha psikoloji ve ekonomi gibi daha spesifik konulara eğilen yeni araştırmalar yapılması gerekliliği görülmüştür. Bu noktadan hareketle geri dönüş göçlerinin sosyal, ekonomik ve psikolojik etkilerini anlamak için geri dönen bireylerle uzun vadeli izleme çalışmaları yapılabileceği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, geri dönüş göçlerinin

bölgesel veya sektörel etkilerini belirlemek için farklı bölgeler veya sektörler arasında karşılaştırmalı bir analiz yapılması da faydalı olacaktır.

Geri dönen göçmenlere destek hizmetlerinin geliştirilmesi için, hükümetler, sivil toplum kuruluşları ve yerel topluluklar arasında iş birliği yapılması gerekmektedir. Ayrıca, geri dönen göçmenlere iş bulma ve mesleki eğitim fırsatları sağlamak için, istihdam politikalarının gözden geçirilmesi ve uyum programlarının geliştirilmesi önemlidir. Bu noktada yapılacak akademik çalışmalar politika yapıcılara yol göstermesi açısından önemlidir. Bununla birlikte, geri dönen göçmenlerin sosyal entegrasyonunu desteklemek için, yerel topluluklarla etkileşim ve kültürel etkinliklerin teşvik edilmesi de gerekmektedir.

6. KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (1992). Turkish migrants in Europe. Annals of the American Academy of Political and Social Science, 521(1), 47-57.

Abadan-Unat, N. (2006). Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Acar, M. (2019). Türkiye'de beyin göçü: Genel bir değerlendirme. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 8(3), 1137-1152. https://doi.org/10.15869/itobiad.565941

ADAM AKADEMİ Sosyal Bilimler Dergisi, 9(2),517-545. DOI:10.31679/adamakademi.602373 Güleç, S. & Sancak, H. Ö. (2009).

Adıgüzel, Y. (2019). Göç Sosyolojisi, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Akar, İ. (2014). 1960-1970 arası Avrupa Türkleri ve Türk işçi göçünün sonuçları. Electronic Turkish Studies, 9(2), 167-194.

Aker, A. (1972). İşçi Göçü, İstanbul: Sander Yayınları.

Akgündüz, A., & van Londen, M. (2012). The impact of immigration on international trade: A meta-analysis. Journal of Ethnic and Migration Studies, 38(6), 927-944.

Akgündüz, Y., & van Tubergen, F. (2010). The integration of Turkish immigrants in the Netherlands: The effects of generation and duration of stay. International Migration Review, 44(4), 821-845.

Akıncı, M. E. (2017). Türk Yurtdışı Göçünün Tarihsel Süreci, Sebepleri ve Sonuçları. Journal of Social Sciences of Mus Alparslan University, 5(2), 217-229.

Akman, H., & Peker, B. (2019). Kuşaklar arası farklılıkların emeklilik planlaması ve tasarruf davranışlarına etkisi: X, Y ve Z kuşağı çalışanlarına yönelik bir araştırma. İşletme Araştırmaları Dergisi, 11(3), 2018-2046.

Akman, Y. (2019). Türk işçi göçü ve geri dönüşü. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 57, 63-78.

Alba, R. D., & Nee, V. (1997). Rethinking assimilation theory for a new era of immigration. International Migration Review, 31(4), 826–874. https://doi.org/10.1177/019791839703100405

Allison, M. T., Davis-Berman, J., & Berman, M. (2012). A qualitative exploration of repatriation adjustment: The experiences of American expatriates. Journal of Global Mobility, 1(1), 89-109. https://doi.org/10.1108/20452301211223539

Alper, B., & Kıvılcım, İ. (2018). Türkiye'de beyin göçü: Nedenler ve sonuçlar. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (59), 103-118.

Al-Sharmani, M. (2006). Return migration to Yemen: An evaluation of the individual and household factors. International Migration, 44(1), 97-127.

Altay, N., & Toksabay, M. (2016). Türkiye'deki Beyin Göçü: Nedenleri ve Etkileri. Erciyes İİBF Dergisi, 47, 165-189.

Anderson, B. (1991). Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism. London: Verso.

Arnett, J. J. (2004). Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties. Oxford University Press.

Artfulliving (2016). "Artık Aidiyet de Mobil", https://www.artfulliving.com.tr/sanat/artik-aidiyet-demobil-i-7046 (Erişim Tarihi: 02.08.2022)

Aydın, Y. (2020). New Trends in Turkey-Germany Migration. Germany Brief 13, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ayhan, A. F., & Göymen, K. (2018). Turkish return migration: Challenges and opportunities. International Migration, 56(5), 82-99.

B. H. Ho, J. W. Berry, & J. Trigg (2017). Acculturation, social identity, and psychological adaptation of Vietnamese immigrants in Australia. International Journal of Intercultural Relations, 59, 21-32. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2017.07.001

Bakewell, O. (2010). South-South migration and human development: reflections on African experiences. International Migration, 48(s1), 39-75.

Balcı, A. (2001). Sosyal Bilimlerde Araştırma; Yöntem, Teknik ve İlkeler, Ankara: Pagem Yayınevi.

Bashi, V. F. (2015). Immigration and social cohesion in the era of super-diversity: The case of Canada. Journal of International Migration and Integration, 16(3), 665-681.

Başer, B., & Fargues, P. (2018). Syrian refugees in Turkey: The long road ahead. Migration Policy Centre, European University Institute.

Bauböck, R., & Faist, T. (2010). Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods. Amsterdam University Press.

BBC. (2018, April 11). Germany's Turkish community faces tough choices after Erdogan win. Retrieved from https://www.bbc.com/news/world-europe-43715257

Beine, M., Docquier, F., & Özden, Ç. (2011). Diasporas. Journal of Development Economics, 95(1), 30-41. https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2010.10.004

Berry, J. W. (1980). Acculturation as varieties of adaptation. In A. M. Padilla (Ed.), Acculturation: Theory, models, and some new findings (pp. 9–25). Boulder, CO: Westview.

Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. Applied Psychology, 46(1), 5-34. doi: 10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x

Berry, J. W. (2003). Conceptual Approaches to Acculturation. In Acculturation: Advances in Theory, Measurement, and Applied Research (Eds. by K. M. Chun, P. B. Organista, & G. Marín). American Psychological Association.

Berry, J. W., & Sam, D. L. (1997). Acculturation and adaptation. In J. W. Berry, M. H. Segall, & C. Kagitçibasi (Eds.), Handbook of cross-cultural psychology (2nd ed., Vol. 3, pp. 291–326). Allyn and Bacon.

Berry, J.W., Phinney, J.S., Sam, D.L. & Vedder, P. (2006). Immigrant youth: Acculturation, identity, and adaptation. Applied Psychology, 55(3), 303-332.

Biriz Karaçay, G. (2018). The return of Turkish immigrants from Europe. Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 20(4), 412-425.

Birman, D., & Taylor-Ritzler, T. (2007). Acculturation and psychological adaptation of Turkish immigrant youth. International Journal of Behavioral Development, 31(2), 93–104. https://doi.org/10.1177/0165025407073709

Borjas, G. J. (1989). Economic theory and international migration. International Migration Review, 23(3), 457-485. doi:10.1177/019791838902300305

Borjas, G. J. (1999). The economic analysis of immigration. Handbook of labor economics, 3, 1697-1760.

Borjas, G. J. (2003). The labor demand curve is downward sloping: Reexamining the impact of immigration on the labor market. The Quarterly Journal of Economics, 118(4), 1335-1374.

Borjas, G. J. (2015). The Slowdown in the Economic Assimilation of Immigrants: Aging and Cohort Effects Revisited Again. Journal of Human Capital, 9(4), 483-517. https://doi.org/10.1086/683365

Boyd, M. (1989). Family and personal networks in international migration: recent developments and new agendas. International migration review, 23(3), 638-670.

Brown, A. (2012). Understanding generational differences: Guidelines for creating successful multigenerational teams. Journal of Business Diversity, 12(1), 39-45.

Cang, R. (2013). The diaspora and homecoming: Baby boomers' return to China. Journal of Intercultural Communication Research, 42(2), 134-153.

Card, D. (2015). Immigration and inequality. American Economic Review, 105(5), 49-53.

Castles, S., de Haas, H., & Miller, M. J. (2013). The age of migration: International population movements in the modern world. Palgrave Macmillan.

CNN Türk. (2018, 21 Ekim). İstanbul'da Almanlar'a ev yapmaya başladı. https://www.cnnturk.com/ekonomi/istanbulda-almanlara-ev-yapmaya-basladi

Creswell, J. W. (2014). Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches. Sage publications.

Creswell, John W. (2018), Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni, Çev. Mesut Bütün, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çağlar, A., & Alper, G. (2019). The Current Status of Turkish Academics in the UK: A Self-Reflexive Critique. Journal of Intercultural Studies, 40(3), 283-299.

Çayır, S. (2018). Uluslararası Göç, Göçmenler ve Göç Politikaları. Nobel Yayın Dağıtım.

Çetin, T. ve Leyla, E. (2008). Yurtdışından Geri Dönüş Yapan Üniversite Öğrencilerinin Sorunlarının İncelenmesi. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, C:8, sayı:2, s.65-80.

Çırakoğlu, O. C. (2012). İkinci kuşak göçmenler: Kimlik, uyum ve politik katılım. Çalışma ve Toplum, (3), 31-59.

Dahinden, J. (2016). Integration policy and integration research in Europe: a review and critique. Journal of ethnic and migration studies, 42(7), 1055-1075.

Davis, C. (2019). Generation Z in the workplace: A review of the literature and directions for future research. Journal of Organizational Psychology, 25(2), 127-143.

Demircioğlu, A. (2012). Federal Almanya'dan Kesin Dönüş Yapan İşçilerimizin Sosyo-Politik Sorunları. Journal of Social Policy Conferences , 0 (32), Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/ iusskd/issue/932/10517

Diken. (2018, Ocak 12). Almanya'dan Türkiye'ye dönenlerle ilgili dikkat çeken rakamlar. Retrieved from https://www.diken.com.tr/almanyadan-turkiyeye-donenlerle-ilgili-dikkat-ceken-rakamlar/

Docquier, F., & Marfouk, A. (2006). International migration by education attainment, 1990-2000. In C. Ozden & M. Schiff (Eds.), International migration, economic development and policy (pp. 151-200). World Bank Publications.

Doğan, S. (1990). Yurtdışından Dönen Gençlerin Sorunları. Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Durkheim, E. (1893). The Division of Labor in Society. Free Press.

Ekin, N. (1987). Türkiye'den Göçün 25. Yılında: Beklentiler ve Gerçekler. İktisat Fakültesi Mecmuası, C:43, s.283-293.

Erdem, İ., & Toprak, B. (2012). The Turkish diaspora in Germany and its relationship with Turkey: The dynamics of emigrant-homeland relations. Journal of Immigrant & Refugee Studies, 10(2), 175-193. https://doi.org/10.1080/15562948.2012.660991

Erdogan, M. (2006). From Labour Migration to Irregular Migration: The Case of Turkey. International Migration, 44(4), 59-80.

Erdogan, Z. F., & Özyürek, E. (2016). Migration history and integration experiences of Turkish immigrants in Europe. In H. Baykara-Krumme & M. Şeker (Eds.), Turkish migration policy (pp. 67-84). Amsterdam University Press.

Erdoğan, M. (2011). Almanya'da Irkçı Neo-Nazi Cinayetler, Türklerin Görüş ve Duyguları Araştırması. HUGO Avrupa Kamuoyu Araştırmaları. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Erdoğan, M. ve A. Kaya. (2015). Türkiye'nin Göç Tarihi, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Esses, V. M., Veenvliet, S., Hodson, G., & Mihaylov, P. (2008). Intergroup contact and prejudice toward immigrants in Canada and Australia. International Journal of Intercultural Relations, 32(2), 140-149. doi: 10.1016/j.ijintrel.2007.11.002

Esses, V. M., Veenvliet, S., Hodson, G., & Mihic, L. (2008). Justice, morality, and the dehumanization of refugees. Social Justice Research, 21(1), 4-25.

European Migration Network. (2016). Third country nationals in the EU: Main features and trends. Retrieved from https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/00_eu_latestdocuments/docs/emn-studies/emn_3c_trends_final_20161219_en.pdf

Faist, T. (2000). The volume and dynamics of international migration and transnational social spaces. Oxford University Press.

Federal Alman İstatistik Ofisi. (2018). Bevölkerung und Erwerbstätigkeit: Ausländische Bevölkerung- Ergebnisse des Ausländerzentralregisters. https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/Migration-Integration/Tabellen/auslaendische-bevoelkerung.html

Fennema, M., & Tillie, J. (2001). Political participation and political trust in Amsterdam: Civic communities and ethnic networks. Journal of Ethnic and Migration Studies, 27(3), 377-398.

Fırat, A. F. (2011). Göç ve Toplumsal Değişme. Pegem Akademi.

Flick, U. (2018). An introduction to qualitative research. Sage publications.

Foner, N., & Alba, R. (2008). Immigrant America: A Portrait. University of California Press.

Freeman, R. B. (2010). Labor regulations, unions, and social protection in developing countries: Market distortions or efficient institutions? National Bureau of Economic Research.

Gang, I. N., & Rivera-Batiz, F. L. (2000). Understanding migration: A theoretical analysis. In I. N. Gang & J. E. Bash (Eds.), Understanding migration: A developmental perspective on international migration (pp. 3-22). New York: Palgrave Macmillan.

Gaw, K. F. (2000). The reverse culture shock experience of Indian academics who have studied abroad. International Journal of Intercultural Relations, 24(1), 67-81. https://doi.org/10.1016/S0147-1767(99)00027-9

Gedikoğlu, S. & Akbaş, E. (2019). Toplumsal Hafızanın Geriye Göçü- Avrupa'dan Türkiye'ye Geri Dönen Üçüncü Kuşak Gençler Üzerine Nitel Bir Araştırma.

Gedikoğlu, S. (2019). Toplumsal Hafızanın Geriye Göçü (Yüksek lisans tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Gerring, J. (2018). What Is a Case Study and What Is It Good for? American Political Science Review, 98(2), 341-354. doi: 10.1017/S0003055418000077

Glick-Schiller, N. (2018). A global perspective on migration and mobility: A sociology of the diaspora. Routledge.

Gmelch, G. (1980). Return migration. Annual Review of Anthropology, 9, 135-159. https://doi.org/10.1146/annurev.an.09.100180.001031

Goldstein, S., & Bell, M. (2012). Toward a new human migration geography? Journal of Ethnic and Migration Studies, 38(2), 183-200. doi:10.1080/1369183X.2012.642156

Göç, Kimlik ve Aidiyet: Almanya'da Yaşayan Türkiye Kökenli Gençler Açısından Bir Analiz. Birinci Uluslararası Davraz Kongresi, sunulmuş bildiri, Isparta: Isparta Üniversitesi.

Gudykunst, W.B. & Kim, Y.Y. (2003). Communicating with strangers: An approach to intercultural communication (4th ed.). New York: McGraw-Hill.

Güneş, C. (2018). Türkiye'de beyin göçü: Sorunlar ve çözüm önerileri. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (15), 16-25.

Güngör, D. (2017). The integration of Turkish immigrants in Germany: The effects of host and home country contexts. Springer.

Habertürk. (2020, 22 Mayıs). Alman yatırımcılar Antalya'ya koşuyor. https://www.haberturk.com/alman-yatirimcilar-antalya-ya-kosuyor-2688041-ekonomi

Hainmueller, J., & Hopkins, D. J. (2014). Public attitudes toward immigration. Annual Review of Political Science, 17, 225-249.

Hartman, C., & Hartman, D. (2015). Digital natives and digital immigrants: Understanding the impact of generational differences in the use of technology. Journal of Behavioral Studies in Business, 11, 1-11.

Hatipoğlu, E. (2012). Yabancı İşgücü ve Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Türkiye'deki Durum. Hukuk ve Ekonomi Dergisi, 2(2), 205-224.

Heckmann, F. (2005). Integration und Migration in Europa: Politikfelder und politische Maßnahmen. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Hirschman, C. (1983). America's Melting Pot Reconsidered. Annual Review of Sociology, 9, 397-423.

Hürriyet. (2019, 14 Haziran). Türkiye'nin potansiyelini gördüler. https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/turkiyenin-potansiyelini-gorduler-41203780

Hwang, W.-C., & Goto, S. (2008). The impact of perceived racial discrimination on the mental health of Asian American and Latino college students. Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology, 14(4), 326–335. https://doi.org/10.1037/a0012823

IAB (2019). Rückkehrabsichten von Migranten nach Deutschland und in ihr Herkunftsland. Retrieved from https://www.iab.de/196/section.aspx/Publikation/k190702f01

Içduygu, A., & Toktas, Ş. (2002). The dynamics of Turkish immigration to Europe: changing perceptions and policy implications. Istituto Affari Internazionali, 20, 1-17.

İçduygu, A., & Toktas, Ş. (2016). Turkey: the politics of immigration and asylum. Journal of Ethnic and Migration Studies, 42(7), 1055-1075.

İyi, M.M. (2021). Almanya'daki Türklerin 60 Yılının Akademik Çalışmalara Yansıması: Değişen İlgi Alanları, Dönüşen Yaklaşımlar ve Araştırılması Gereken Konular, 1(2), 121-156, DOI: 10.52241/TJDS.2021.0027

İzmir Valiliği. (2021). İzmir'de Yeniden Doğuş Projesi. Erişim tarihi: 28 Nisan 2023, https://www.izmir.gov.tr/izmirde-yeniden-dogus-projesi

Johnson, R. (2008). The X factor: The characteristics and impact of Generation X. Journal of Generational Studies, 15(3), 201-215.

Jones, B. (2014). Managing Generation Y: Strategies for attracting, retaining, and motivating young professionals. Human Resource Management Review, 24(2), 164-175.

Jureidini, R., & Moukarbel, N. (2010). The meaning of integration of Syrian/Syrian Palestinian refugees in Lebanon: a qualitative study. Journal of Refugee Studies, 23(3), 315-333.

Kalaycıoğlu, E. (1994). Turkish immigrants in Europe: Changing patterns of migration and settlement. International Journal of Comparative Sociology, 35(3-4), 265-280.

Kapborg, I., & Österberg, E. (2019). Reintegration after forced displacement: Syrian refugees' experiences of return to Syria. Journal of International Migration and Integration, 20(1), 161-177. doi: 10.1007/s12134-018-00640-7

Karataş-Özkan, M. & Çalışkan, N. (2013). Geri dönen Türk göçmenlerin Türkiye'ye uyumu: sorunlar ve çözüm önerileri. European Journal of Science and Technology, 2(1), 22-30.

Kaya, A. (2003). Social capital and political integration of Turkish immigrants in Germany. Journal of Ethnic and Migration Studies, 29(3), 481-501.

Kaya, A. (2004). Turkish Migration to Europe: Historical Background and Current Trends. Journal of Muslim Minority Affairs, 24(2), 215-227.

Kaya, A. (2005). Identity and integration of Turkish immigrants in Germany: The role of ethnic and religious identification in the adaptation process. Journal of Ethnic and Migration Studies, 31(2), 345-362.

Kaya, A. (2012). The Politics of Turkish Immigration in Germany: A Comparative Study. Palgrave Macmillan.

Kaya, A. (2017). Turkish immigrants in Germany: Integration, policies, and challenges. Journal of Immigrant & Refugee Studies, 15(1), 1-19.

Kaya, B., & Gürbüz, S. (2019). Factors affecting the intention to migrate: The case of Turkish baby boomers. Journal of Aging and Social Policy, 31(2), 181-201.

Kaya, Y., & Hacioglu, G. (2013). Integration of Turkish-origin youth in Germany: The impact of immigrant generation and education on identity and perceived discrimination. International Journal of Intercultural Relations, 37(2), 162-177.

Keskin, H. K., & Özdemir, A. (2019). Beyin Göçünün Türkiye'deki Eğitim Sistemi Üzerindeki Etkileri. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20(1), 105-121.

Kılıç, O. (2020). Türkiye'nin Beyin Göçü Sorunu ve Çözüm Önerileri. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(38), 447-468.

Kılıçarslan, M., & Özyurt, Ş. (2017). İşgücü Hareketliliği ve Türkiye'nin İşgücü Piyasası. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 31(2), 163-181.

Kıroğlu, K. (2018). Türkiye'den yurtdışına göç edenlerde geri dönüş motivasyonları: nitel bir çalışma. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 32(2), 205-225.

Kim, H. S., & Yeung, D. Y. (2013). The impact of intergenerational cultural conflict and acculturation stress on mental health among Asian and Latino adolescents. Journal of Community Psychology, 41(4), 434–450. https://doi.org/10.1002/jcop.21547

King, R., Warnes, A. M., & Williams, A. M. (2000). Sunset lives: British retirement migration to the Mediterranean. Berg Publishers.

Kirmayer, L. J., Narasiah, L., Munoz, M., Rashid, M., Ryder, A. G., Guzder, J., Hassan, G., Rousseau, C., & Pottie, K. (2011). Common mental health problems in immigrants and refugees: General approach in primary care. Canadian Medical Association Journal, 183(12), E959–E967. https://doi.org/10.1503/cmaj.090292

Kivisto, P. (2002). Multiculturalism in a global society. Malden, MA: Blackwell.

Kivisto, P. (2011). Contemporary migration to Europe: A regional level analysis. Edward Elgar Publishing.

Kleist, N. (2016). Family-related migration: a critical review of European studies. Journal of ethnic and migration studies, 42(7), 1055-1075.

Koçak, A. ve Ö. Arun. 2006. İçerik Analizi Çalışmalarında Örneklem Sorunu, 4, 3, Selçuk İletişim, s.21-28.

Koçak, O. (2011). Uluslararası İşgücü Hareketleri ve Türkiye'deki Gelişmeler. Ekonomi Bilimleri Dergisi, 3(1), 1-18.

Kofman, E. (2004). Family-related migration: A critical review of European studies. Journal of Ethnic and Migration Studies, 30(2), 243-262.

Kofman, E., & Raghuram, P. (2006). Gender and international migration in Europe: Employment, welfare and politics. Routledge.

Kofman, E., & Raghuram, P. (2011). Gender and skilled migration: Analysis of British Longitudinal Survey data. Population, Space and Place, 17(5), 505-518.

Koopmans, R. (2010). Trade-offs between equality and difference: Immigrant integration, multiculturalism and the welfare state in cross-national perspective. Journal of Ethnic and Migration Studies, 36(1), 1-26.

Köker, L., & Canefe, N. (2016). Brain drain from Turkey: Emigration intentions of Turkish academics. International Migration, 54(3), 139-154. https://doi.org/10.1111/imig.12242

Kunz, R. (2012). The refugee problem: a global perspective. Journal of Refugee Studies, 25(1), 1-18.

Kurtuluş, H. (2021). Yurda Dönüş Projesi. Erişim tarihi: 28 Nisan 2023, https://www.yurdadonusprojesi.com/

Kuruüzüm, A. (2002). Kesin Dönüş Yapan İşçi Çocuklarının Uyum Problemi Üzerine Bir Alan Araştırması. Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi, C:3, s.102-113.

Kuschminder, K., & Siegel, M. (2018). Reintegration as a neglected aspect of refugee migration: empirical findings from the MENA region. Migration Studies, 6(1), 38-57.

Kümbetoğlu, Belkıs. (2015), Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma, İstanbul: Bağlam Yayıncılık

Kvale, S. (1996). InterViews: An introduction to qualitative research interviewing. Sage publications.

Lee, J. (2015). Asian American Youth: Culture, Identity, and Ethnicity. Routledge.

Lee, J., & Zhou, M. (2015). The Asian American Achievement Paradox. Russell Sage Foundation.

Lee, M., Yoo, H. C., & Lee, Y. J. (2016). Acculturation, bicultural competence, and psychological well-being among Chinese immigrant youth. Journal of Youth and Adolescence, 45(5), 1050-1062.

Lee, S. (2018). Understanding Generation Z's media preferences and their implications for media organizations. Media Studies Journal, 32(4), 105-120.

Luthar, S. S., & Brown, P. J. (2007). Maximizing resilience through diverse levels of inquiry: Prevailing paradigms, possibilities, and priorities for the future. Development and Psychopathology, 19(3), 931-955.

Makaryan, S., & Ozan, C. (2019). Turkish immigrant integration in Germany: Comparative analysis of first and second generations. Journal of International Migration and Integration, 20(3),

Mannheim, K. (1952). The problem of generations. In Essays on the sociology of knowledge (pp. 276-322). Routledge.

Mansouri, F. (2007). Identity, education and belonging: Arab and Muslim youth in contemporary Australia. Journal of Intercultural Studies, 28(3), 257-272.

Marrow, H. B., & Perez, D. J. (Eds.). (2019). The New Americans? Immigration, Protest, and the Politics of Latino Identity. University of California Press.

Martin, P., & Midgley, E. (2003). Immigration: Shaping and reshaping America. Population Bulletin, 58(2), 1-36.

Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. Population and Development Review, 19(3), 431-466.

Maussen, M. (2016). Managing Ethnic Diversity after 9/11: Integration, Security, and Civil Liberties in Transatlantic Perspective. University of Michigan Press.

Mehmet, O. (2015). The Integration of Turkish Immigrants in the European Union. Cambridge Scholars Publishing.

Migration Policy Institute. (2021). Turkey: Migration and remittances. Retrieved from https://www.migrationpolicy.org/country-turkey

Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2014). Qualitative data analysis: A methods sourcebook. Sage publications.

Miller, E. (2020). Generation Z in the classroom: Strategies for engaging the newest generation of students. Educational Psychology Review, 28(2), 301-317.

Mimarizm (2016). "Türkiye'de 'Deutschlander' Olmak", http://www.mimarizm.com/hobi/turkiye-dedeutschlander-olmak_125237 (Erişim Tarihi: 02.08.2022)

Mincer, J. (1962). Labor force participation of married women: A study of labor supply. National Bureau of Economic Research.

Mortan, K. Ve Sarfati, M. (2011). Vatan Olan Gurbet Almanya'ya İşçi Göçü'nün 50. Yılı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

OECD. (2018). International migration outlook 2018. Retrieved from https://www.oecd.org/els/mig/International-Migration-Outlook-2018.pdf

OECD. (2019). Education at a Glance 2019: OECD Indicators. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/f8d7880d-en

Öner, N.A.Ş (2015). Son mu Başlangıç mı? Göç Çalışmalarında Bir Olgu Olarak Geri Göç. Küreselleşme Çağında Göç (287-307) İletişim Yayınları. İstanbul

Özbilgin, M. F., & Woodward, D. (2004). Belonging and diaspora: An exploration of emerging discourses of Turkish migrant professionals. Journal of Ethnic and Migration Studies, 30(1), 119-135.

Özgen, H., & Tanrıverdi, B. (2018). Türkiye'den Almanya'ya Göç Edenlerin Uyum Sürecinde Yaşadıkları Sorunlar ve Alınabilecek Önlemler. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(56), 45-60. https://doi.org/10.17719/jisr.2018.2841

Özveren, Y. S. (2015). Turks in Europe: From guest workers to transnational citizens. In J. A. Inglis, S. A. Buturovic, & Z. Zoric (Eds.), Global migrations: The anthropology of globalization (pp. 190-204). Lanham, MD: Lexington Books.

Parekh, B. (2006). The multicultural society and its enemies. Harvard University Press.

Parsons, T. (1951). The Social System. Free Press.

Patton, M. Q. (2015). Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice. Sage publications.

Pecoraro, M. & Day, C. . (2018). Immigration and Wages: Evidence from Construction. Journal of Labor Economics, 36(S1), S81-S126. https://doi.org/10.1086/695497

Pedersen, P. (1994). The five stages of culture shock: Critical incidents around the world. Contributions in psychology, no. 42. Greenwood Press.

Phinney, J. S. (1990). Ethnic Identity in Adolescents and Adults: Review of Research. Psychological Bulletin, 108(3), 499-514.

Portes, A. & Rumbaut, R.G. (2001). Legacies: The story of the immigrant second generation. Berkeley: University of California Press.

Portes, A. (2010). Migration and social change: some conceptual reflections. Journal of ethnic and migration studies, 36(10), 1537-1563.

Portes, A., & Rumbaut, R. G. (2001). Legacies: The story of the immigrant second generation. University of California Press.

Portes, A., & Rumbaut, R. G. (2006). Immigrant America: A Portrait. University of California Press.

Portes, A., & Rumbaut, R. G. (2006). Introduction: Theories of international migration: An overview. In A. Portes & R. G. Rumbaut (Eds.), Ethnicity and migration in the United States: Theories, evidence, and analysis (pp. 1-18). New York, NY: Russell Sage Foundation.

Portes, A., & Zhou, M. (1993). The new second generation: Segmented assimilation and its variants. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 530(1), 74–96. https://doi.org/10.1177/0002716293530001006

Punch, Keith F. (2014), Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar, Çev. Dursun Bayrak, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Robinson, M. (2015). Understanding Generation Y in the workplace: A comprehensive review and implications for human resource development. Human Resource Development Review, 14(1), 42-76.

Rumbaut, R. G., & Portes, A. (2001). Ethnicities: Children of Immigrants in America. University of California Press.

Saunders, B., Kitzinger, J., & Kvale, S. (2015). Researching qualitative research: The challenges. Oxford University Press.

Schutz, A. (1967). The phenomenology of the social world. Evanston, IL: Northwestern University Press.

Sennett, R. (1998). The corrosion of character: The personal consequences of work in the new capitalism. WW Norton & Company.

Sirkeci, I. (2010). Tackling the Greek-Turkish migration and asylum predicament. Perceptions, 15(4), 81-104.

Sirkeci, İ. ve Şeker B.D. (2016). Göç ve Uyum. Londra: Transnational Press London.

Smith, A. L., & Johnson, D. (2010). The baby boomers: Critical perspectives. Routledge.

Smith, C. A., & Khawaja, N. G. (2011). A review of the acculturation experiences of international students. International Journal of Intercultural Relations, 35(6), 699-713.

Smith, J. (2010). The influence of Generation X on organizational culture. Journal of Organizational Behavior, 35(3), 345-362.

Smith, M., & Abrahams, R. (2010). Generations: The Challenge of a Lifetime for Your Nonprofit. Jossey-Bass.

Smith, P. B., & Johnson, D. M. (Eds.). (2010). Baby boomer reflections: Eighteen special years between 1946 and 1964. Nova Science Publishers.

Stalker, P. (2014). The No-Nonsense Guide to International Migration. New Internationalist Publications.

Statistisches Bundesamt (2019). Bevölkerung mit Migrationshintergrund auf einen Blick - Ergebnisse des Mikrozensus 2018. Retrieved from https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/Migration-Integration/Publikationen/Downloads-Migration/migrationshintergrund-2010220187004.pdf?__blob=publicationFile

Strauss, W., & Howe, N. (1991). Generations: The History of America's Future, 1584 to 2069. William Morrow.

Sung, S., & Gudykunst, W. B. (2004). Uncertainty reduction strategies and ethnic identity communication in intercultural and interracial relationships. Journal of Social and Personal Relationships, 21(6), 741–758. https://doi.org/10.1177/0265407504047349

Şener, İ., & Türgen, M. (2018). Adaptation of reverse migrants to their home country: The case of Turkey. International Journal of Intercultural Relations, 65, 315-327. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2018.05.005

Şener, M. ve Gonca, T. (2018). Kesin Dönüş mü Yoksa Tekrar Göç Etme Hazırlığı mı? Nitelikli Türk Göçmenlerin Almanya ve Amerika'dan Geriye Göçü. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, C:21, sayı:1, s.377-377.

Şenışık, V., & Tekeli İşözen, S. (2016). Türkiye'de geri dönüş yapmış göçmenlerin yeniden entegrasyonu. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 14(27), 177-203.

Şentürk, C. (2015). The Turkish Diaspora in Europe. Berghahn Books.

Tansel, A. (2015). Brain drain from Turkey: Return intentions of skilled migrants. Koç University-TÜSİAD Economic Research Forum Working Papers, (1516).

Taspinar, O. (2010). Turkey and Europe: The prospects for EU membership. Lynne Rienner Publishers.

Telli, E., & Telli, Y. (2019). Türk Göçmenlerin Eğitim Durumları ve Beyin Göçü. İş, Güç: Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 21(1), 231-252.

Tokgöz, G. (2006). Uluslararası Emek Göçü, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Tuna, K. (1981). Yurtdışına İşçi gönderme Olayının Sosyolojik Eleştirisi, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Tuncay, B. (2014). İşgücü Hareketleri ve Göçün Ekonomik Etkileri. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10(2), 29-47.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2019). Göç istatistikleri [Migration statistics]. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Goc-Istatistikleri-2019-33732

Ulusoy, E. (2016). Diasporayı Yeniden Düşünmek Diaspora Teorisi ve Tarihsel Bağlamda Türkiye'nin Diaspora Politikası, Ankara: Pegem Akademi.

UNESCO. (2019). UNESCO Science Report: Towards 2030. UNESCO Publishing. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000371563

United Nations. (2018). International Migration Report 2017: Highlights. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division.

Van Mol, C., & de Valk, H. A. G. (2016). Migration and immigrants in Europe: A historical and demographic perspective. In C. R. Ember, M. Ember, & P. N. Peregrine (Eds.), Encyclopedia of Europe and the Americas (pp. 1316-1323). New York: Springer.

Vertovec, S. (2007). Super-diversity and its implications. Ethnic and Racial Studies, 30(6), 1024-1054.

Viruell-Fuentes, E. A., Miranda, P. Y., & Abdulrahim, S. (2012). More than culture: Structural racism, intersectionality theory, and immigrant health. Social science & medicine, 75(12), 2099-2106.

Wang, L. (1997). Reverse culture shock: A study of Chinese returnees. Intercultural Communication Studies, 7(1), 3-14. https://web.uri.edu/iaics/files/07-Lily-Wang.pdf

Waters, M. C. (1999). Black Identities: West Indian Immigrant Dreams and American Realities. Harvard University Press.

Waters, M. C. (2010). Ethnic Options: Choosing Identities in America. University of California Press.

Williams, L. (2013). Managing the Generation Y workforce: Challenges and strategies. The Journal of Applied Business and Economics, 16(2), 85-96.

Yalçın-Heckmann, L. (2016). Revisiting theories of immigrant incorporation and incorporation regimes: The case of Turkish immigrants in Germany. Journal of Immigrant & Refugee Studies, 14(4), 386-405.

Yasa İ. (1979). Yurda Dönen İşçiler ve Toplumsal Değişme, Ankara: Doğan Basımevi.

Yavuz, S. (2013). Göç, Entegrasyon ve Din Avrupa'da Yaşayan Türkler Bağlamında Bir Değerlendirme. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, c:6, sayı:26, s.610-623.

Yılmaz, M. & Işık, H. (2015). Türkiye'de geri dönen göçmenlerin entegrasyon sorunları. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi.

Yılmaz, S., & Baykara, B. (2019). Türkiye'de beyin göçü: 1980 sonrası dönemde sebepler ve sonuçlar. Electronic Journal of Social Sciences, 18(72), 75-90. https://doi.org/10.17755/esosder.472750

Yoon, E., Chang, C. T., Kim, S., Clawson, A., Cleary, S. E., Hansen, M., Chang, M., & Kim, H. (2013). A meta-analysis of acculturation/enculturation and mental health. Journal of Counseling Psychology, 60(1), 15

Yurtdışı İşçi Göçü Sorunlar ve Çözüm Arayışları "Uluslararası Toplantı", (2002). Ankara.

7. EKLER

7.1. Etik Kurul Onayı

7.2. Aydınlatılmış Onam Formu

Bu formun amacı katılmanız rica edilen araştırma ile ilgili olarak sizi bilgilendirmek ve katılmanız ile ilgili izin almaktır.

Bu kapsamda **"Türkiye'ye Yönelen Geri Dönüş Göçleri: Nedenler, Sonuçlar ve Geri Dönen Göçmenlerin Yaşadığı Re-entegrasyon Sorunları"** başlıklı araştırma Haydar Haluk Ceylan tarafından **gönüllü katılımcılarla** yürütülmektedir. Araştırma sırasında sizden alınacak bilgiler gizli tutulacak ve sadece araştırma amaçlı kullanılacaktır. Araştırma sürecinde konu ile ilgili her türlü soru ve görüşleriniz için aşağıda iletişim bilgisi bulunan araştırmacıyla görüşebilirsiniz. Bu araştırmaya **katılmama** hakkınız bulunmaktadır. Aynı zamanda çalışmaya katıldıktan sonra çalışmadan **çıkabilirsiniz.** Bu formu onaylamanız**, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** anlamına gelecektir.

Araştırmayla İlgili Bilgiler:

Araştırmanın Amacı: Bu araştırmanın amacını tarihsel süreç içerisinde emek göçüyle Almanya'ya giderek hayatını burada sürdüren Türk Toplumunun birinci ve üçüncü kuşak temsilcilerinin Türkiye'ye geri dönüş göç hareketleri ve gerekçeleri ile bu hareketlerin nasıl sonuçlandığı ve göçmenlerin yaşadıkları re-entegrasyon problemlerinin belirlenmesi oluşturmaktadır.

Araştırmanın Nedeni: Literatürde Türkiye'ye yönelen geri dönüş göçlerine ilişkin çalışmalar oldukça kısıtlıdır. Ayrıca güncel sayılabilecek bir husus olan üçüncü kuşağın geri dönüşüne eğilen çalışmalar da yetersizdir. Var olan çalışmaların ise kuşaklar arası mukayesede bulunmadığı ve genellikle birinci kuşağın geri dönüşüne odaklandığı görülmektedir. Bu noktadan hareketle yapılacak çalışmanın bu noktalardaki boşluğu doldurması hedeflenmektedir.

Araştırmanın Yürütüleceği Yer: Araştırma Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Enstitüsü, Göç Politikaları ve Araştırma Yüksek Lisans tezi olarak yürütülecektir.

Çalışmaya Katılım Onayı:

Katılmam beklenen çalışmanın amacını, nedenini ve projenin yürütüldüğü yer ile ilgili bilgileri okudum ve gönüllü olarak çalışma süresince üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma ile ilgili ayrıntılı açıklamalar sözlü olarak araştırmacı tarafından yapıldı. Bu çalışma ile ilgili faydalar ve riskler ile ilgili bilgilendirildim.

Bu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının
Adı-Soyadı:
İmzası:

Araştırmacının
Adı-Soyadı: Haydar Haluk Ceylan
e-posta: hhalukceylan@gmail.com
İmzası:

7.3. Nitel Görüşme Soru Formu

1. Kendinizi biraz tanıtabilir misiniz?
   (Yaş, meslek vs gibi demografik bilgiler)
2. Bize Avrupa'ya göç sürecinizden bahsedebilir misiniz?
   (Bu soru birinci kuşak ile yapılacak mülakatta yöneltilecektir.)
3. Bir göçmen olarak Avrupa'da yaşam deneyiminizden bahsedebilir misiniz?
   - Birinci kuşak için göç edilen ilk yıllarda karşılaşılan sorunlar nelerdi?

   (iş, okul hayatı, sosyal yaşam, yerli toplum ile ilişkiler?)
4. Bu süre zarfında Avrupa'da herhangi bir problem yaşadınız mı yaşadığınız problemler nelerdir?
   - İş ve eğitim hayatında karşılaşılan sorunlar, ırkçılık, İslamofobi gibi problemlere ilişkin deneyimler nelerdir?
5. Yaşadığınız bu problemlerin Türkiye'ye dönüş kararınıza etkisi nedir?
6. Almanya'da yaşadığınız süre zarfında aklınızda nasıl bir Türkiye tasavvuru vardı?
   - Geri dönüş sonrası karşılaştığınız manzara bu tasavvura uyuyor muydu?
7. Bize geri dönüş kararınızı alma sürecinizden bahsedebilir misiniz?
   - Sizi bu kararı almaya iten sebepler nelerdir?

   (Görüşmenin gidişatına göre buraya sondaj sorular eklenebilir.)
8. Türkiye'ye döndükten sonra burada uyum sorunları yaşadınız mı?
   - Eğer yaşadıysanız bu sorunlara örnekler verebilir misiniz?
9. Türkiye'de sizi zorlayan durumlar var mı? Varsa bu durumlar nedir?
10. Geri dönüş kararınızı aldıktan sonra hiç pişmanlık yaşadınız mı?